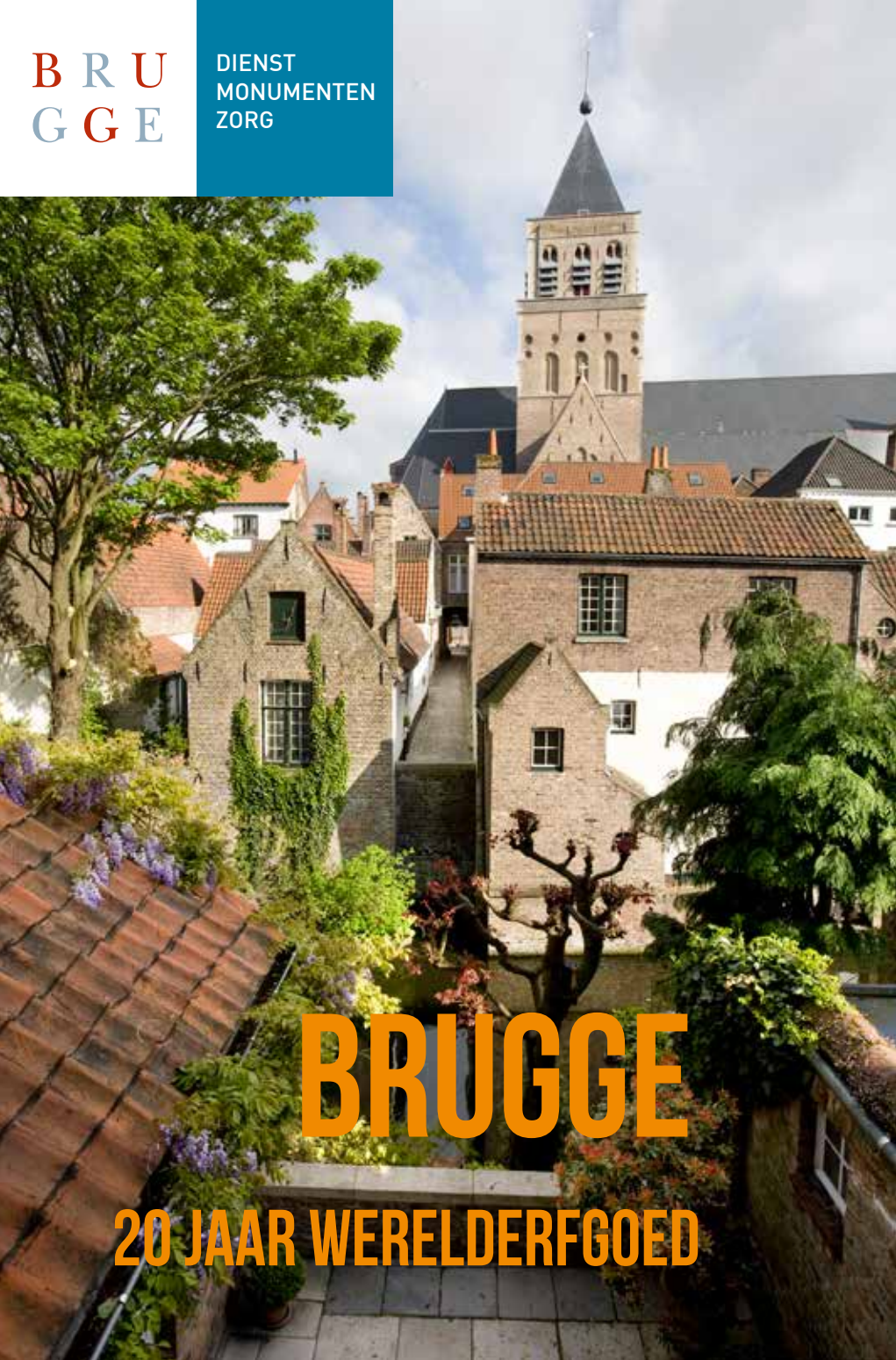

B R U
G G E

DIENT
MONUMENTEN
ZORG

BRUGGE

20 JAAR WERELDERFGOED

Franky Dumon
Schepen van Monumentenzorg

Dirk De fauw
Burgemeester

Onze jaarlijkse afspraak achter de gevels van historische huizen ziet er dit jaar ietwat anders uit.

Ook voor de organisatie van Open Monumentendag moeten we rekening houden met de maatregelen tegen de verdere verspreiding van Covid-19.

Vandaar geen 'open' monumenten dit jaar, maar deze fiets- en wandelgidsen over Brugge en haar stenen getuigen.

De verschillende uitgestippelde routes blijven, zelfs lang na het Open Monumentenweekend, op eigen houtje te ontdekken.

Ze zijn een ideale gids voor een late staycation waarmee je op elk moment een eigen erfgoeduitstap kan plannen.

De parcours hebben elk een afzonderlijk thema en nemen je mee door de historische binnenstad, haar boeiende ommeland en langs de kustlijn van Zeebrugge.

'Zeebrugge' zoomt in op het ontstaan, de herhaaldelijke vernietiging en heropstanding van de zeehaven en haar dorp. In het boekje geven bouwwerken van vroeger en nu een verklaring voor de aparte uitstraling van Zeebrugge.

Dit boekje gaat dan weer wat dieper in op Brugge als Werelderfgoedstad. Welke karakteristieken en eigenschappen van onze mooie binnenstad hebben tot die wereldwijde erkenning geleid? Vier grote thema's zetten je op weg om het zelf te ontdekken.

Eind november 2020 is het ook 20 jaar geleden dat de wereld onze stad toevoegde als parel aan de kroon van het wereldpatrimonium. Als de omstandigheden het toelaten neemt onze dienst voor Monumentenzorg jou van dan af elke maand mee op ontdekking doorheen een historisch pand. Wordt dus vervolgd.

In afwachting wensen wij jullie een aangename (her-)ontdekkings-tocht doorheen Brugge.

En denk eraan, hou het veilig en wel!

BRUGGE 20 JAAR WERELDERFGOED, EEN GELUKKIGE VERJAARDAG!?

NA HET BRUGSE BEGIJNHOF (1998) EN BELFORT (1999), WERD DE VOLLEDIGE BRUGSE BINNENSTAD OP 2 DECEMBER 2000 DOOR HET WERELDERFGOEDCOMITÉ INGESCHREVEN OP DE WERELDERFGOEDLIJST.

TWINTIG JAAR LATER LIJKT DIT VOOR DE MEESTE BRUGGELINGEN EEN PERMANENT VERWORVEN RECHT, EEN HAAST VANZELFSPREKENDE TITEL DIE ONS INTERNATIONAAL NOG MEER ALS TOERISTISCHE TREKPLEISTER IN DE VERF ZET DAN VOORHEEN AL HET GEVAL WAS.

SLECHTS AF EN TOE LIJKT ER WAT DEINING TE ONTSTAAN EN WEERKLINKEN FRASEN ALS *'HET MAG NIET VAN UNESCO'* EN *'WERELDERFGOED IN GEVAAR'*.

Maar waarom is de Brugse binnenstad erkend als Werelderfgoed? Wat zijn de gevolgen en aan welke regels moeten we ons houden? Kunnen we deze titel opnieuw kwijtspelen? We trachten dit voor u te verduidelijken.

Gebouwen, sites, dorpen, steden (of delen daarvan), landschappen, natuurgebieden,... kunnen door de bevoegde overheid (de 'state party', in ons geval de Vlaamse Overheid) voorgedragen worden om erkend te worden als Werelderfgoed.

Een zeer uitgebreid gemotiveerde en gedocumenteerde aanvraag wordt ingediend en bestudeerd door internationale experts, doorgaans vanuit de *International Council On Monuments and Sites* (ICOMOS), die de site ook bezoeken. Om als Werelderfgoed erkend te kunnen worden, moet een site van 'outstanding universal value' (OUV of uitzonderlijke universele waarde) zijn en aan minstens één van de tien vastgelegde selectiecriteria voldoen

Zo voldoet de Brugse binnenstad aan drie van deze criteria:

→ *criterium 2:*

het historische stadscentrum van Brugge getuigt van een belangrijke uitwisseling van invloeden wat betreft de evolutie van de architectuur, in het bijzonder de gotische baksteenarchitectuur, over een lange periode. Als de geboorteplek van de Vlaamse Primitieven, was ze bepalend voor vernieuwende artistieke invloeden in de ontwikkeling van de Middeleeuwse schilderkunst.

→ *criterium 4:*

het historische stadscentrum van Brugge is een uitzonderlijk voorbeeld van een architecturaal ensemble. De publieke, sociale en religieuze instanties illustreren belangrijke tijdsmomenten in de Middeleeuwse Europese geschiedenis van de handel en cultuur.

→ *criterium 6:*

de historische Brugse binnenstad was de geboorteplaats van de Vlaamse Primitieven en een centrum van mecenaat en ontwikkeling van de Middeleeuwse schilderkunst met kunstenaars zoals Jan van Eyck en Hans Memling.

Kernzone en bufferzone

Aan een erkenning worden meteen enkele essentiële documenten gekoppeld. Eerst en vooral wordt de juiste afbakening van de Werelderfgoedzone op een kaart aangeduid. Voor de Brugse binnenstad is deze afbakening gebaseerd op de nog meest duidelijk aanwezige restanten van de tweede stadsomwalling uit het einde van de 13de eeuw: de buitenzijde van de ringvaart aan de oostelijke zijde, de Vestinggracht van het Zuiden tot het Westen en dan via de Filips de Goedelaan, de Koningin Elisabethlaan en de Komvest naar het noorden van de stad toe.

De Brugse Werelderfgoedzone heeft een totale oppervlakte van 410 hectare en is daarmee veruit de grootste (en meest complexe) van heel België en bij uitbreiding de hele Benelux.

Naast een kern- of centrumzone wordt er steeds ook een bufferzone bepaald met de bedoeling om negatieve invloeden op het Werelderfgoed vanuit de onmiddellijke omgeving te kunnen controleren en vermijden.

In Brugge is deze relatief beperkt en bestaat deze eenvoudigweg uit een zone van 200 meter rondom de centrumzone met een totale oppervlakte van 168 hectare.

De meest gelijkaardige Werelderfgoedzones in de Benelux zijn Brussel (de Grote Markt en omgeving omvat een kernzone van 1,48 ha en bufferzone van 20,93 ha), de stad Luxemburg (de oude wijken en versterkingen: respectievelijk 29,94 ha en 108,73 ha) en Amsterdam (de 17de-eeuwse grachtengordel: respectievelijk 198,2 ha en 481,7 ha).

Uitzonderlijke Universele Waarde

Een ander, uiterst cruciaal document is de zogenaamde '*Statement of Outstanding Universal Value*'. Elke Werelderfgoedsite beschikt van bij de erkenning over zo'n goedgekeurde *SoOUV*, het is het allerbelangrijkste referentiedocument voor UNESCO en ICOMOS. Dit statement is een bondig overzicht van waarom de site een uitzonderlijke universele waarde heeft.

Ze omschrijft hoe er aan de criteria voldaan wordt, in welke "attributen" deze universele waarde aanwezig is en in welke mate van authenticiteit en integriteit dat nog steeds het geval is. Tot slot wordt kort ingegaan op de noden om de universele, uitzonderlijke waarde te beschermen en beheren.

Voor UNESCO en ICOMOS is het essentieel om een duidelijk overzicht te hebben van alle attributen of erfgoedelementen die bijdragen tot de OUV van een site. Er worden immers geen concrete regels opgelegd aan de talloze, allemaal zeer verschillende Werelderfgoedsites, maar voor elke site wordt verwacht dat men een managementplan opmaakt om deze attributen (en daardoor ook de OUV) zo goed mogelijk te monitoren en beschermen.

De volledige SoOUV van de Brugse binnenstad is terug te vinden op de website van Unesco (<https://whc.unesco.org/en/list/996/>). Het is een doorlopende Engelstalige tekst waarin we onderstaande attributen kunnen herkennen. Elk van deze attributen draagt bij tot de uitzonderlijke en universele waarde die maakt dat Brugge internationaal als Werelderfgoed erkend wordt:

1. de identiteit en continuïteit van een actieve en levende stad

De architectuur en morfologie van de stad getuigen van de vele belangrijke functies die in het verleden (en soms nog steeds) aanwezig waren: een centrum van grafelijke, stedelijke en kerkelijke macht, een van de belangrijkste handels- en financiële centra van Europa, een sterke religieuze aanwezigheid, een havenstad, reeds 200 jaar een toeristische bestemming,... De continuïteit van een rijke variatie aan stedelijke functies en voldoende groot aantal inwoners zijn cruciaal voor het stedelijk leven.

2. het middeleeuws patrimonium

Brugge heeft nog steeds een uitgebreid en belangrijk middeleeuws patrimonium. Enerzijds omvat dit materieel erfgoed: middeleeuwse gebouwen, bouwelementen (gotische schouwen, dakkappen, vloerconstructies met moer- en kinderbalken,...), afwerkingslagen en beschilderingen, archeologische restanten,... Anderzijds sluiten ook de overgeleverde archieven, roerende collecties, de schilderkunst en het immateriële erfgoed (bv. de verschillende processies die nog steeds doorgaan) hier ook bij aan.

3. de 'revival'-periode

Zeer bepalend voor Brugge is de grote aandacht voor het erfgoed en het stadsbeeld die vanaf het midden van de 19de eeuw ontstaan is. Naast de restauratie van het bestaande patrimonium, heeft de uitgebreide en kwalitatieve toepassing van de neo-gotiek en andere neo-stijlen tot een opmerkelijke visuele eenheid en tal van pittoreske en schilderachtige plekken geleid. Dit romantische beeld komt ook sterk terug in de literatuur en beeldvorming over Brugge.

4. een architecturaal ensemble

Het Brugse stadslandschap is opvallend homogeen en gekenmerkt door een eeuwenlange 'harmony of changes'. Het aantal grote schaalbreuken is zeer beperkt, er is nog steeds een duidelijke hiërarchie tussen de architectura maior en minor. Tal van authentieke historische panden, specifieke stedelijke typologieën en ensembles zijn goed herkenbaar (godshuizen, begijnhof, kloostergebouwen, arbeiderswoningen,...) en vormen door toevoegingen in neo-stijlen of verzorgde invularchitectuur één zeer samenhangend geheel.

5. de Brugse morfologie

Brugge heeft een goed bewaarde middeleeuwse stedelijke structuur, waarbij de historische gelaagdheid vaak zeer goed af te lezen is. De verdedigingsstructuren van de eerste maar vooral tweede stadsomwalling zijn nog herkenbaar en deels bewaard. Dit geldt even zeer voor het netwerk van reien en de opeenvolgende sporen van havenactiviteit: de verbinding met de zee, de vroegere binnenhaven, Coupure, de handelskom,... Ook de middeleeuwse percellering en het stratenpatroon zijn quasi ongewijzigd gebleven: radiale hoofdstraten leiden van de poorten naar het centrum, rond pleinen liggen belangrijke publieke functies en gebouwen, kleinere zijstraten, brandstraatjes,...

6. de Vlaamse Primitieven

Als wieg van de Vlaamse Primitieven was Brugge in de 15de en 16de eeuw een internationaal toonaangevend artistiek centrum. Er is nog steeds een belangrijke collectie aanwezig in de stad, die ontsloten wordt voor het publiek, voor educatieve doelen en wetenschappelijk onderzoek. De stad zelf is ook als achtergrond op tal van schilderijen aanwezig.

7. de skyline van de stad en de relatie met het Brugse ommeland

De skyline is zeer kenmerkend door de prominente aanwezigheid van een aantal imposante burgerlijke en religieuze monumenten (belfort, kerken, kathedraal,...) in het dakenlandschap (architectura maior versus architectura minor). De torens zijn vaak van ver zichtbaar bij het benaderen van de stad. Het contrast tussen het omliggende, open polderlandschap en de historische stad is in bepaalde zones nog sterk aanwezig. De grenzen van de historische stadskern zijn zeer tastbaar door de deels bewaarde tweede omwalling. Ook de typerende skyline werd meerdere malen afgebeeld als achtergrond in de schilderijen van de Vlaamse Primitieven.

Beheer

Unesco verwacht van Vlaanderen, dat als *'state party'* aanspreekpunt en verantwoordelijke is, en van de stad Brugge, de *'site manager'*, dat zij deze attributen goed beheren en een mogelijke aantasting ervan vermijden. U ziet dat deze attributen zeer breed zijn en dat ze raken aan verschillende beleidsdomeinen.

Een geïntegreerde totaalvisie en dito aanpak van de historische binnenstad is dan ook onontbeerlijk. Het Structuurplan Brugge, de 'gele bijbel', blijft daar meer dan 45 jaar na datum nog steeds een van de beste voorbeelden van.

Sommige van deze attributen lijken evident. Het behoud van het *mid-deleeuwse patrimonium* in al haar vormen staat voorop. De Dienst Monumentenzorg houdt eraan om gebouwen die verbouwd zullen worden, steeds te bezoeken om in kaart te brengen welke erfgoedelementen er nog steeds aanwezig zijn.

Eigenaars, architecten en aannemers worden steeds opnieuw aangespoord en gesensibiliseerd hier oog voor te hebben, deze zaken te respecteren en op de juiste manier te herstellen. Daarbij gaat het vaak over vloerconstructies met moeren, kinderbalken, schouwen, lava- of kaarsnissen, oude pleisterla-

gen met soms ook beschilderingen en eeuwenoude dakconstructies.

Deze elementen bewijzen keer op keer dat Brugge geen stad is van bordkartonnen gevels of 'fake' zoals zo vaak onterecht wordt gesteld. Allemaal dragen ze bij tot een zeer authentiek geheel, waarvan wij slechts tijdelijke beheerders zijn in de eeuwenlange geschiedenis van deze stad. Het is aan ons om ze zo gaaf mogelijk door te geven aan de volgende generaties. Zelfs in een Werelderfgoedstad als Brugge staan mensen hier echter vaak niet bij stil en wordt er soms te drastisch en onoordeelkundig te werk gegaan.

Ook het blijvend inzetten op de collectie van de *Vlaamse Primitieven* is een certitude. Om deze nog beter te ontsluiten naar een zo breed mogelijk publiek, zal een nieuw museum gebouwd worden op de plek van het huidige Sint-Andreasinstituut.

Andere attributen zijn complexer te beheren. Het bewaken van de *identiteit en continuïteit van een actieve en levende stad* bijvoorbeeld vergt een veel ruimere aanpak. De historische binnenstad heeft er alle baat bij om in de eerste plaats een aangename en kwalitatieve leefomgeving te zijn voor haar bewoners. Wat we doen – ook de zorg voor het erfgoed – doen we in de eerste plaats

voor onszelf, Bruggelingen en niet voor de drommen toeristen. Het bewaken van het evenwicht tussen het steeds groeiende massatoerisme (of wordt de Corona-crisis een definitief kantelmoment?) en de leefbaarheid van de stad is daarbij essentieel.

De hotelstop en de stop op vakantiewoningen blijven gehandhaafd; toeristische restaurants, bars en handelszaken worden geweerd uit de typische, nog steeds stille en rustige woonwijken.

Een goede aanleg van het openbaar domein, het behoud van de open ruimte en het aanwezige groen, het onderhoud van de reien, de kleinschaligheid van de historische kern,... al deze elementen dragen bij tot een leefbare woonomgeving.

Een doemscenario waarbij het inwonersaantal van de binnenstad drastisch zou terugvallen, zoals zich bij Werelderfgoedsteden zoals onze 'zusterstad' Venetië en Dubrovnik aan het voltrekken is, dient kost wat kost vermeden te worden. Met elke inwoner verliezen deze steden een stukje van hun ziel. Ze verliezen hun rijke dynamiek van mensen, functies en activiteiten en verworden tot een holle en oppervlakkige achtergrond voor de perfecte instagramplaatjes.

Dankzij twee eeuwen ervaring met toerisme en het bestendigen van enkele moedige politieke beslissingen uit het verleden, heeft Brugge de balans (voorlopig?) gelukkig weten te behouden.

De attributen hebben niet enkel impact op het bestaande *patriomonium uit de Middeleeuwen* en de *'revival'-periode*, maar ook op nieuwbouw in de historische kern en daaromheen. Brugge wordt immers bestempeld als een *architecturaal ensemble* met – mede dankzij de *traditie van neo-stijlen* – een zeer homogeen stadslandschap en een sterke visuele eenheid.

In een actieve stadskern van 410 hectare, twintigduizend inwoners, scholen, duizenden werkenden en ondernemers en miljoenen bezoekers is ook plaats voor nieuwbouw, zij het op de juiste plaats (niet alle 10.000 bestaande gebouwen hebben even veel erfgoedwaarde) en met de juiste functie, schaal, architectuur en geveluitwerking.

De *skyline van de stad* is het resultaat van 11 eeuwen van machtsverhoudingen. Het zijn de torens van belfort, kerken en kathedraal en de grote publieke gebouwen die het dakenlandschap domineren. Laat ons dit zo houden: gebouwen met belangrijke publieke functies zoals

het concertgebouw hebben volgens de logica van een historisch stadsbeeld het recht hun omgeving te domineren, commerciële projecten en meergezinswoningen hebben dat recht doorgaans niet.

Voor de beoordeling van deze nieuwe architectuur wordt teruggevalen op twee adviescommissies: de Unesco Expertencommissie (voor dossiers met een grotere impact op het stedelijk weefsel en de omgeving) en de Raadgevende Commissie Stedenschoon (die advies geeft op alle wijzigingen in het straatbeeld van de binnenstad). De strenge gemeentelijke verordening geeft een aantal duidelijke uitgangspunten. Er wordt aangestuurd op het gebruik van baksteen, al dan niet geschilderd of bepleisterd. Brugge was in de 13de eeuw een van de pioniers in het gebruik van baksteen op grote schaal in Noord-Europa.

Tot op de dag van vandaag overheersen de bakstenen en bepleisterde gevels het straatbeeld.

De verordening verplicht bijvoorbeeld ook hellende dakvormen, iets waar menig architect zich maar moeilijk mee kan verzoenen. Kijken we echter niet allemaal vol bewondering naar de luchtbeelden van de Zuid-Franse steden met hun uniforme, rode dakpannen tijdens de uitzendingen van de Ronde van Frankrijk? Mogen we in onze Werelderfgoedstad dan niet vragen dat

een nieuw ontwerp zich op een bescheiden manier inpast in zijn context en de eeuwenlange bouwtradities die eraan voorafgaan?

Daarnaast wordt de erfgoedzorg vaak met de vinger gewezen in het actuele duurzaamheidsverhaal: die oude gebouwen zijn slecht geïsoleerd en niet energiezuinig, waarom niet sneller slopen of alle gevels aan de buitenzijde isoleren en overal zonnepanelen leggen...? Het begrip duurzaamheid moet echter veel ruimer bekeken worden. Het restaureren van een pand van meerdere eeuwen oud kost nauwelijks materialen (deze hebben ook een ecologische voetafdruk), maar is vooral een kwestie van lokaal vakmanschap en handenarbeid. Slimme ingrepen met respect voor het erfgoed kunnen reeds een aanzienlijke verbetering betekenen.

Leven in een historische binnenstad gebeurt bovendien erg compact, op vaak kleine percelen en in een rijwoning. Het net van wegen en nutsleidingen is er bijzonder efficiënt, net als het openbaar vervoer en door de korte afstanden kan veel verkeer er te voet of met de fiets gebeuren. Tot slot beslaat de Werelderfgoedzone slechts 3 procent van de totale oppervlakte van de stad Brugge. Het is duidelijk dat de allergrootste uitdagingen en mogelijkheden op het vlak van duurzaamheid niet in de

binnenstad liggen maar in die andere 97 procent daarbuiten.

wat als...

Een verlies of ernstige aantasting van een of meerdere attributen van een Werelderfgoedsite kan er in het slechtste geval toe leiden dat ook het *uitzonderlijke en universele* karakter van de OUV dreigt te verdwijnen. Een site kan zo door het Werelderfgoedcomité op de lijst van 'Werelderfgoed in gevaar' geplaatst worden. Momenteel hebben wereldwijd 53 sites de weinig benijdenswaardige eer naar deze lijst verwezen te zijn. Binnen Europa zijn er drie sites: een groep van vier middeleeuwse monumenten in Kosovo (omwille van management- en conservatieproblemen door een instabiele politieke situatie), het historische centrum van Wenen en het centrum en de docklands van Liverpool. Bij deze twee steden gebeurde dit telkens als gevolg van omstreden hoogbouwprojecten.

De allerzwaarste sanctie bestaat uit een verwijdering van de Werelderfgoedlijst, wat uiterst zelden gebeurt. Het meest bekende voorbeeld daarvan is het cultuurlandschap van de Elbevallei bij Dresden, dat in 2009 geschrapt werd na de bouw van een viervaksbrug dwars doorheen dit landschap. Ook de korte passage van Aalst carnaval op de Unes-

co-lijst van immaterieel cultureel erfgoed van de mensheid ligt nog pijnlijk vers in het geheugen.

We zijn er van overtuigd dat alle Bruggelingen samen met ons trots zijn op deze ultieme erkenning en dat onze stad nog lang deel zal uitmaken van dit selecte eliteclubje. Het erfgoed blijft hét unique selling point van Brugge, het is het erfgoed dat de naam Brugge een wereldwijde uitstraling geeft en jaarlijks miljoenen bezoekers naar onze stad lokt. Laat ons dit vooral zo houden!

LEVENDE STAD : AUTHENTIC SHOPPING

NAAST DE AANWEZIGHEID VAN ERFGOED IN STRATEN, PLEINEN EN PUBLIEKE GEBOUWEN VALT ER NOG HEEL WAT TE ONTDEKEN IN PRIVATE GEBOUWEN DIE VANDAAG DOOR HUN HANDELSFUNCTIE TOEGANKELIJK ZIJN.

WINKELS WAARVAN DE INRICHTING GEDURENDE DECENNIA ONAANGEROERD BLEEF, BARS IN MIDDELEEUEWSE OPSLAGKELDERS, GASTENKAMERS IN NOTABELE HERENHUIZEN; ZE ZIJN VAAK VAN GROOT BELANG VOOR DE KLEINE PLAATSELIJKE GESCHIEDENIS.

ZE VERTELLEN HET UNIEKE VERHAAL VAN OPEENVOLGENDE GENERATIES UITBATERS, BIEDEN EEN BLIK OP MINDER GEKENDE PLEKJES VAN HISTORISCHE GEBOUWEN EN DRAGEN DOOR HUN HISTORISCHE EN CULTURELE BAGAGE BIJ TOT DE IDENTITEIT VAN DE STAD.

DEZE TRADITIE SLUIT NAADLOOS AAN BIJ HET INTERNATIONALE HANDELSVERLEDEN VAN BRUGGE DAT SINDE DE LATE MIDDELEEUEWEN GERICHT WAS OP HET ONTVANGEN EN ZO LANG MOGELIJK TER PLAATSE HOUDEN VAN GEGOEDE BUITENLANDERS. VANDAAG IS IEDEREEN HIER WELKOM EN IS ELKE MEERWAARDEBEZOEKER DIE OP ZOEK IS NAAR AUTHENTIEKE ERVARINGEN HIER AAN HET JUISTE ADRES.

Beobank **Adriaan Willaertstraat 9**

Het grootste deel van de aanwezige historische bebouwing in deze omgeving werd in het midden van de 19de eeuw onteigend en gesloopt voor de bouw van de nieuwe stadsschouwburg en de aanleg van een volledig nieuw stadskwartier. Het gebouw op de hoek van de Adriaan Willaertstraat en de Vlamingstraat werd in 1869 gebouwd voor advocaat Alfred Vandenbulcke. Architect Pierre Buyck koos voor een uitwerking van de gevels in neo-Italiaanse renaissance.

Reeds sinds 1959 is het in gebruik als bankkantoor, eerst door het 'Westvlaamsch Beroepskrediet', na meerdere fusies momenteel door Beobank. Buiten het wegbreken van enkele binnenmuren werd de 19de-eeuwse indeling en aankleding grotendeels gerespecteerd: we vinden er marmeren vloeren en schouwmantels, gestucte plafonds en geprofileerde deuromlijstingen, een impressionante traphal met eiken trap en koperkleurige zuilen en een fraai hoeksalon met lambrisering en geschilderde tapisserieën met landelijke taferelen.

DIENSTEN

BNP Paribas Fortis Bank
Vlamingstraat 78

De bank is ondergebracht in het statige, neoclassicistische herenhuis van burggraaf Adolphe-Emmanuel Goupy de Beauvolers, ontworpen door architect I. Alleweireldt in 1856. Al in 1881 brengt de burggraaf hier de zetel onder van de nieuwe 'Banque de la Flandre Occidentale'. In 1920, juist 100 jaar geleden, wordt een grote lokettenzaal gebouwd, die nu nog steeds in gebruik is.

Het is een indrukwekkend geheel van de hand van architect Alphonse De Pauw met een neoclassicistische zuilengalerij en een glazen overkapping met elementen in art deco en art nouveau. De wapenschilden in de decoratie tonen de steden en gemeenten waar de toenmalige Bank van West-Vlaanderen actief was.

Naast de lokettenzaal bewaart het gebouw nog een groot 19de-eeuws salon en het oorspronkelijke bureeltje van burggraaf Goupy, nog volledig met zijn aankleding in Vlaamse neorenaissancestijl uit 1863.

DIENSTEN

Apotheek Soete **Vlamingsstraat 17**

Het ambacht van de kuipers of tonnenmakers kocht het gebouw op de hoek van de Vlamingsstraat en de Niklaas Desparstraat reeds in 1492. In 1767 beslisten ze het bestaande gebouw af te breken en er een nieuw ambachtshuis te bouwen, dat we vandaag nog steeds zien. Bijzonder is de 18m hoge voorgevel, die volledig in dure blauwe hardsteen uit Ecaussines is opgetrokken volgens de verhoudingen van de gulden snede.

Reeds in 1798 echter schaft de Franse overheerser de ambachten en gilden af en wordt het gebouw aangeslagen en verkocht. Tijdens de 19de eeuw heeft men het interieur aangepast aan de geldende mode, wat binnenin nog steeds te merken is. De huidige functie, een apotheek, zit hier reeds sinds 1901. De fraaie apotheekinrichting, die intussen naar achter werd verplaatst, dateert nog uit die periode.

DIENSTEN

Apotheek Dryepondt

Wollestraat 7

In het voormalige 'Huis Hemelryck' is reeds sinds 1835 een apotheek gevestigd. Het opschrift en de gedenkplaat verwijzen naar "Docteur G. Dryepondt, pionnier colonial, 1866-1932", die de apotheek uitbaatte naast zijn functie als legerarts in dienst van onder meer Leopold II.

De eenvoudige lijstgevel en winkelpui dateren van 1841 maar het huidige interieur is het resultaat van een laatste wijziging in 1901. Toen werd ook de apotheekinrichting aangepast aan de gangbare smaak. Centraal staat de houten toonbank geflankeerd door twee gebogen, kamerhoge wanden met open rekken tussen slanke zuiltjes waar historische medicinale recipiënten zijn uitgestald. In 1996 werd het pand beschermd als monument.

DIENTEN

BNL

Vlamingsstraat 35

Huis Ter Beursee en het vroegere Beursplein zijn genoemd naar de familie Van der Beursee die hier vanaf de 13de eeuw handel dreef en een herberg uitbaatte. Het pand nr. 35 werd in 1453 gebouwd naast het inmiddels verdwenen Ter Ouder Beursee uit de late 13de eeuw. Bouwheer Jacob van der Beursee was de laatste van vijf generaties hoteliers, die een belangrijke rol speelde in de internationale geldhandel. De naam van de familie blijft tot vandaag in meerdere talen verbonden aan het beursgebeuren. Tot de 16de eeuw en nadien opnieuw gedurende de 19de eeuw was het pand een herberg. Begin 20ste eeuw werd het de Brugse zetel van de bank 'Crédit Anversois' en kort na de Tweede Wereldoorlog van de Bank van Roeselare. In opdracht van deze bank werd in 1947 een ingrijpende restauratie uitgevoerd, met reconstructie van de oorspronkelijke gevels. Architect Jos Priem baseerde zich hiervoor op een gravure in het werk van Sanderus.

Toch bewaart het interieur nog tal van authentieke elementen uit de rijke geschiedenis van het pand, onder meer een 15de-eeuwse balkenlagen en dakconstructie, een originele bankkluizenzaal en zo verder. In 2006 werd het gebouw de zetel van de VBRO, thans de BNL, die er zijn radiostudio's installeerde.

HANDEL

Boekhandel De Reyghere

Markt 12

Boekhandel De Reyghere is een gerenommeerde familiezaak die in 1888 gesticht werd en zo Vlaanderens oudste boekhandel is. Markt 12 is de derde locatie van het bedrijf dat hier intussen sinds 1930 zetelt. Het pand is ook gekend als 'Huis de Kat', vormde oorspronkelijk één geheel met nr. 11 en was voorzien van een eenvoudige 18de-eeuwse bepleisterde lijstgevel. In de 19de eeuw werd het gebouw in twee gesplitst.

Waar nu de boekhandel is ondergebracht was jarenlang het 'Grand Café' gevestigd. In 1934 vervangt architect A. Dollé de bepleisterde lijstgevel door een bakstenen lijstgevel in een stijl die volledig geïnspireerd is op het hoekhuis 'De Slecke', Markt 10, dat teruggaat tot 1714. Hierdoor kregen de drie gevels (nr. 10, 11 en 12) aan deze zijde van de Markt een eenvormig 18de-eeuws uitzicht.

Het interieur ademt nog een zekere bel-époquesfeer uit. Het grootse plafond herinnert aan het vroegere Grand Café. De vroegere muurbanken zijn er sinds de jaren 1930 vervangen door klassieke boekenschappen, bovenaan geritmeerd door bustes van grote schrijvers.

Muziekspecialzaak Rombaux **Mallebergplaats 13**

Arthur Rombaux vestigde in 1926 zijn muziekwinkel in dit statige pand in neoclassicistische stijl en liet hier een state of the art muziekwinkel en pianoherstelplaats inrichten. De winkel behield tot op vandaag zijn oorspronkelijke functie en ook het originele concept met rijke interieurafwerking bleef bewaard. Dat bestaat uit de eigenlijke winkelruimte met houten kastenwanden onder geprofileerde kroonlijst in neoclassicistische stijl, een mozaïekvloer, decoratief lijstwerk en fijn geprofileerde deurpartijen waarboven opschriften verwijzen naar de achterliggende "Auditiezaal" en de "Pianotoonzaal" op de verdieping.

De "Auditiezaal" bestaat uit een enfilade van twee rijk aangeklede salons en is toegankelijk via een dubbele deur met fraaie en artistiek hoogstaande glas-in-loodramen met elementen die verwijzen naar muziek. De pianotoonzaal bevindt zich op de eerste verdieping en is toegankelijk via een op maat gemaakte, manuele pianolift.

HANDEL

Kerstshop De Witte Pelikaan

Vlamingstraat 23

Het huis 'De Witte Pelikaen' bezit een indrukwekkende gevel die in 1672 voor een nog ouder volume werd opgetrokken. De exuberante voluutgevel wordt getypeerd door een bijzondere combinatie van renaissance-ornamenten in Vredeman de Vriesstijl en barokelementen. De benedenverdieping verdween in 1906 voor de huidige winkelpui in eclectische stijl met late art-nouveau-elementen. Onder het pand bevindt zich een oudere, ruime stapelkelder die is opgedeeld in twee beuken en drie traveeën door graatgewelven die steunen op twee ronde zandstenen middenpijlers.

Midden 16de eeuw werd de Witte Pelikaen bewoond door katoenhandelaar Jan van Eyewerve en Jacquemyne Buuck, die zich in 1551 ter gelegenheid van hun huwelijk lieten portretteren door Pieter Pourbus. Het echtpaar wordt afgebeeld in een ruimte op de eerste verdieping van hun huis De Witte Pelicaen. Pourbus geeft door een venster op de achtergrond een zicht weer op het verder gelegen Kraanplein en het Sint-Jansplein.

Scotch & Soda **Noordzandstraat 21**

Deze winkel biedt de bezoeker een blik op de 19de-eeuwse hotelinrichting van het voormalige 'Grand Hotel du Sablon'. Het hotel werd in 1886 gebouwd naar de plannen van stadsarchitect Louis Delacenserie die hier een rijk versierde gevel in eclectische stijl met neo-Vlaamse-renaissance elementen uittekende. De salons aan de straatzijde werden in 1886 royaal aangekleed met gestuct lijstwerk, lambriseringen, marmeren schouwmantels en zelfs een gotische schouw die werd gerecupereerd uit één van de drie oudere panden die hier voorheen stonden. De indrukwekkende centrale hal en wintertuin werd in 1927 aangekleed met een nieuwe glazen koepel en een neoclassicistisch zuilengalerij met arcaden die aan drie zijden aansluiten bij de salons. Het hotel werd in 2002 beschermd als monument.

HANDEL

Juwelenshop Fanini
Noordzandstraat 40

Huis 'De Helm' vertelt het typisch Brugse verhaal van een driekwarthuis, een pand met drie bakstenen gevels en een oorspronkelijk houten voorgevel die 1690 vervangen werd door een de huidige stenen trapgevel.

De 16de-eeuwse kern van het pand is vandaag nog zichtbaar in de zijgevel waarvan de verdieping overkraagt op een verankerde fries van vier kleine en twee grote steekbogen, door een bouwnaad gescheiden van nog eens vier korfbogen. Ook de imposante schoorsteenschacht dateert uit deze bouwfase. Wie binnentreedt krijgt een doorkijk op de 16de-eeuwse balckenroostering van zowel de gelijkvloerse als de eerste verdieping. Het pand werd in 1998 beschermd als monument.

Hotel du Singe d'Or 't Zand 18

Naar aanleiding van de aanleg van de spoorweg in Brugge in 1838 en de bouw van het eerste neoclassicistische stationsgebouw op het Zand in de periode 1841-1844, ontwerpt de Brugse stadsarchitect J.B. Rudd een imposante uniforme gevelrij tussen de Noordzand- en Zuidzandstraat als decor voor het nieuwe stationsplein. Dit hoekhuis, gebouwd in 1839, maakt deel uit van dit neoclassicistische totaalconcept dat nooit volledig gerealiseerd werd.

Het interieur van Hotel Le Singe d'Or werd in de jaren 1890 aangepast aan de modetrends die leefden bij de gegoede burgerij en rijkelijk aangekleed in neo-Vlaamse-renaissance. In de gelagzaal kan vandaag nog steeds iets geconsumeerd worden in het decor van toen.

De indrukwekkende volutenschouw met ingewerkte beschilderde rond-boogpanelen is de centrale blikvanger en wordt geflankeerd door een kammerhoge houten lambrisering. De wandbespanning is van de hand van de vermaarde Brugse schilder Florimond Van Acker. De iconografie van het geheel met diensters met vis, wijn en fruit sluit nauw aan bij de functie als hotel en restaurant, het gouden aapje op de schouw verwijst overigens naar de hotelnaam. In 2002 werd het hotel beschermd als monument.

HANDEL

De laatste hallewinkels

Oude Burg 2-2a-2b-2c-2d-2e

De middeleeuwse stadshallen werden tot in de jaren 1970 zo'n 700 jaar lang onafgebroken gebruikt als verkoopshallen voor tal van producten. Elke halvleugel had zo zijn eigen specialiteiten, die uiteraard veranderden in de loop der eeuwen. De zuid- of achterzijde van de hallen - de kant van de Oude Burg - werd tussen 1561 en 1564 verbouwd en opengewerkt tot een overdekte natuurstenen galerij in zuivere renaissancetraditie. De galerij met winkeltjes ondergaat in de volgende eeuwen uiteraard ook een aantal wijzigingen. Na de Eerste Wereldoorlog worden de functionele ingrepen van de Duitse bezetter ongedaan gemaakt en herstelt men de winkeltjes naar hun 'oorspronkelijk' uitzicht. Vanaf de jaren 1920 zaten hier voornamelijk bloemenwinkels, maar met de opkomst van het massatoerisme zijn ze alle verdrongen door souvenirshops.

Zeker de nrs. 2, 2a, 2b en 2c zijn de moeite om nader te bekijken. De winkeltjes bestaan uit een overwelfde ruimte en worden aan de galerijzijde afgesloten door een houten schrijnwerkgeheel. De bovenzijde is gevuld met glas-in-lood. Denken we echter de grote glaspartij weg, dan benadert ze nog het best de middeleeuwse winkelpui. Net als deze reconstructie uit 1923 bestonden die pui uit een neerklappend, houten aanrecht en een omhoog klappende, houten luifel

Restaurant Curiosa
Vlamingstraat 22- 24

Het grote bakstenen huis werd hier reeds voor 1519 gebouwd als handels-huis. De huisnaam 'De Ceulenaere' wijst daar ook op. De imposante trap-gevel is uitgewerkt met verfijnd maaswerk en een overvloedige toepassing van Doornikse kalksteen ter hoogte van de plint en hoekkettingen.

Onder het pand bevindt zich een ruime kelder die wellicht werd gebruikt als handels- en stapelruimte. Deze kelder met zowel een tongewelf als een 18de-eeuws gewelf wordt vandaag als horecazaak uitgebaat. In 1991 werd het pand beschermd als monument.

HANDEL

Kantfabrikant Rococo
Wollestraat 9

De Brusselse architect Louis Govaerts ontwierp in 1890 deze voor Brugge zeer uitzonderlijke eclectische gevel ter vervanging van een eenvoudige 19de-eeuwse lijstgevel. Voor de rijke geveldecoratie werden faiencetegels en terracottapanelen gebruikt. Het interieur werd rijkelijk aangekleed in neoclassicistische en neorenaissancestijl. Parketten, marmeren schouwen, lambriseringen, een houten cassetteplafond en een plafond versierd met florale motieven illustreren de smaak en levensstijl van de rijke burgerij in de late 19de eeuw.

Een glazen koepel op gietijzeren steunen zorgt voor natuurlijk licht in de traphal. De metalen erker is een unicum in de Brugse binnenstad. In 2002 werd het pand beschermd als monument.

Brouwerij de Halve Maan **Walplein 23 en 26**

De westelijke zijde van het Walplein wordt sinds oudsher gedomineerd door het brouwen van bier. Op een gevelsteen uit 1850 boven de poort van nr. 23 zien we een wolf die verwijst naar de vroegere brouwerij 'In De Wulf'. Deze versmolt in 1936 met brouwerij De Halve Maan. Beide trapgevels dateren uit de 17de eeuw, de poort geeft toegang tot een gekasseide binnenkoer waar nog een opmerkelijk neogotisch bedrijfsgebouw te zien is.

De publiekstoegang tot brouwerij De Halve Maan gebeurt via nr. 26, een gebouw dat in 1936 opgetrokken werd in een typische Brugse neobarokke stijl. Op deze plaats zat sinds 1546 brouwerij De Maene, wat na splitsing de naam 'De halve Mane' opleverde. Op deze plek, in het hart van de binnenstad en net naast het begijnhof, worden vandaag nog steeds de Brugse Zot, de Straffe Hendrik en het Brugs Tarwebier gebrouwen.

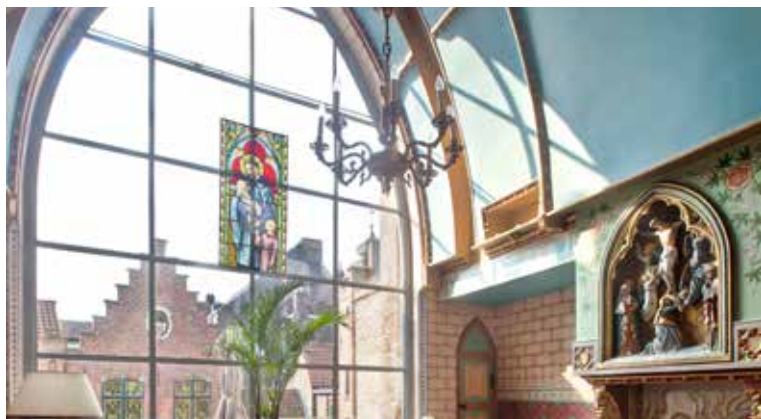
HORECA

Vismarkt

De vismarkt werd in 1745 overgebracht naar dit plein, dat toen nog de Braamberg heette. Voordien werd de vis op de markt verkocht. In de periode 1820-1821 kreeg de markt een overdekte infrastructuur naar neoclassicistisch ontwerp van stadsarchitect Calloigne. Een dubbele colonnade van 126 Toscaanse zuilen en inkompoort omsluiten een binnenplein met centrale pomp met obelisk.

De originele houten banken werden in 1852 vervangen door de huidige stenen verkoopsbanken. Ze worden nog steeds gebruikt, niet enkel voor souvenirs voor toeristen, maar ook voor de vismarkt van woensdag tot en met zaterdag, telkens in de voormiddag.

B&B 't Schaep

Korte Vuldersstraat 14

Huis 't Schaep is ondergebracht in een 17de-eeuws woning met een latere aanbouw, maar de meest aanwezige bouwfase is die van het midden van de 19de eeuw. Op dat ogenblik is het pand in bezit van ceramist en glazenier Samuel Coucke (1833-1899), pionier van de neomiddeleeuwse glasschilderkunst in navolging van de ideeën van Pugin. Omstreeks 1864-1866 laat hij hier zijn woning, atelier en presentatieruimte inrichten. Het interieur moest een staalkaart zijn van zijn ambachtelijk kunnen en is aangekleed in een overweldigende neogotiek.

De ruimtes zijn van boven tot beneden gepolychromeerd, de schouwen versierd door tegeltableaus die Bijbelse taferelen of spreuken voorstellen, supraporta's in polychrome bas-reliëfs en muurkasten voorzien van briefpanelen. De zoldering met ingewerkte tegels en tegeltableaus is gesig-neerd door S. Coucke zelf en gedateerd "1884". De ontbijtruimte voor de gasten is ingericht in het karakteristieke atelier dat geconcipieerd is als een kapel met groot beglaasd spitsboogvenster.

HORECA

Bar-restaurant Cafedraal Zilverstraat 38

Huis Vasquez dankt zijn naam aan Jan Vasquez, secretaris van Isabella van Portugal, die in 1468 opdracht geeft het pand te bouwen met de leuze "A bon compte avenir", zoals te lezen op de gevelcartouches. De gotische puntgevel met spitsboogvormige traveenissen is, erg uitzonderlijk in Brugge, volledig opgetrokken in Lediaanse kalkzandsteen.

Tegelijk met de gevelrestauratie van 1875-1876 liet bewoner kanunnik Felix Bethune het volledige interieur aankleden in neogotische stijl. Een deel van de verdieping werd ingericht als neogotische huiskapel onder een houten spitstongewelf met gepolychromeerde muren, sjabloonmotieven en Latijnse opschriften. In het restaurant op de begane grond zijn de 19de-eeuwse salons bewaard. Het decor met neogotische schouw met musicerende engelen, briefpaneeldeuren, houten lambriseringen en zoldering met moeren kinderbalken vertoont opvallende gelijkenissen met de stoffering van het kasteel van Loppem die ontworpen werd door Jean Bethune, broer van kanunnik Felix. Tussen 1973 en 1977 was hier de Stedelijke Dienst Monumentenzorg gehuisvest.

Restaurant Patrick Devos
Zilverstraat 41

Het restaurant huist in de vroegere refuge van de Gentse Sint-Pietersabdij. Het was een toevluchtsoord waar kloosterlingen of kostbaarheden en relieken terecht konden in tijden van onrust. Het 16de-eeuwse pand heeft een opvallende gevel in zandsteen die later, in 1880, wat verfraaid werd met onder meer een Brugs beertje op de top, een waterspuwer ter plaatse van de dakkapel en een spitsbogenfries.

Men kan er dineren in een bijzonder interieur, met enerzijds klassieke salons in Lodewijk XVI-stijl maar anderzijds ook een opmerkelijke ruimte met een aankleding in art-deco-stijl van de gekende Kortrijkse meubelmakers De Coene en een veranda met een hoog arts-and-crafts-gehalte aan de tuin.

HORECA

Hotel Casselberg

Hoogstraat 6 en 8

Het huidige hotel Casselberg omvat drie historische huizen: 'T Fransche Schild met poort onder gebogen fronton links, 'Huis de Zeven Torren' in het midden en het okergeel geschilderde huis Casselbergh rechts.

Het centrale volume heeft een rijke geschiedenis die teruggaat tot de 13de eeuw. Op het schilderij 'De zeven wonderen van Brugge' (circa 1550-1576) en ook op de kaart van Marcus Gerards is duidelijk te zien hoe het Huis de Zeven Torren effectief zeven sierlijke torentjes telde. Deze verdwenen bij een verbouwing van de gevels aan het begin van de 18de eeuw. In de rijke, 19de-eeuwse salons van huis Casselbergh is nu een aangename hotelbar ingericht. De indrukwekkende traphal leidt naar de hotelkamers op de verdiepingen.

Congresruimte Empire

Hoogstraat 28

Een ander impressionant pand in de Hoogstraat is het zogenaamde huis Empire, gebouwd tussen 1821 en 1825 in opdracht van Joseph-Ghislain van Zuylen van Nyevelt (1761-1824). Het is een sprekend voorbeeld van de levensstijl die de high society er in het vroeg 19de-eeuwse Brugge op nahield. De empirestijl is duidelijk herkenbaar in de poorttravee met portiek met Ionische zuilen, de decoratie met lauwerkransen en vooral de sierlijke balustrade van het balkon erboven.

De mooie tuin reikt tot aan de Groenerei, waar de 19de-eeuwse bewoners konden genieten van een theetje met zicht op het water en de omgeving. Het gebouw was tot voor kort beschikbaar als locatie voor diverse evenementen, maar Corona lijkt daar nu een definitief einde aan gemaakte te hebben.

HORECA

The Belgian Pigeon House

Sint-Jansplein 12

Tijdens de restauratie van dit kleine hoekpand in 2013 werd het ene na het andere bijzondere bouwspoor vrijgelegd en kwam een 15de-eeuwse kern te voorschijn. Een groot deel daarvan is nu nog zichtbaar in de gevels en het interieur van 'The Belgian Pigeonhouse'. Oorspronkelijk had het pand drie bakstenen gevels en een houten voorgevel in combinatie met een inwendig houtskelet. In de zijgevel zijn sporen van zes gotische rondboognissen met kraalprofiel en volle driepas te herkennen samen met een Romaans deelzuiltje dat als onderdorpel werd herbruikt.

Binnenin kan men kiezen tussen een zicht op de 15de-eeuwse moer- en kinderbalken met sporen van de vroegere muurstijlen en korbelen of een diner onder tongewelf in de kelder. Een extraatje is de historische straatkelder die de beschikbare stapeloppervlakte moest vergroten. Veel van deze kelders onder de openbare weg zijn intussen verdwenen door verwaarlozing en rioleringswerken.

Hotel the Peellaert
Hoogstraat 18 en 20

De vele monumentale stadspaleizen in de Hoogstraat tonen dat dit van oudsher een straat was waar machtige en rijke burgers woonden. Achter de imposante neoclassicistische gevels van de nummers 18 en 20 huist nu Hotel The Peellaert.

In hun interieurs vinden we naast een 16de-eeuwse kelder en een empiretrap met griffioenen ook tal van rijke 19de-eeuwse salons in verschillende stijlen.

De gasten kunnen er verpozen of vergaderen, maar ook u kan er doorgaans terecht voor een drankje in de bar.

HORECA

Hotel Golden Tree

Hoefijzerlaan 21

Dit neoclassicistisch herenhuis bevindt zich langs de Hoefijzerlaan, een brede laan die ontstond na onteigeningen in functie van de aanleg van de spoorweg Gent-Brugge-Oostende in 1838. De woning werd in 1865-1866 gebouwd naar een ontwerp van de Brugse architect Isidore Alleweireldt.

De lijstgevel is bepleisterd en wit geschilderd en heeft een plint in blauwe hardsteen met hoge kelderopening. De binnenindeling is traditioneel opgevat met een koetsdoornit die via een monumentale trap met zuilengaderij naar de verhoogde begane grond leidt. De salons en circulatieruimtes werden rijkelijk voorzien van ornamentiek in stucwerk, marmeren schouwen en polychrome plafondschilderingen. In 1979 werd het herenhuis beschermd als monument. De onmiddellijke omgeving met tuinmuur, smeedijzeren hek en paviljoen in cementrustiek vormt een beschermd stadsgezicht.

Macdonald
Steenstraat 40

Deze grote trapgevel dateert van 1527-1528 en is het voormalige ambachtshuis van de schoenmakers. Zeer kenmerkend is het gebruik van de zogenaamde Brugse travee, de geveluitwerking waarbij de ramen die boven elkaar liggen, in eenzelfde nis gevat zitten.

De herbestemming lijkt minder evident, maar gebeurde met veel respect voor alle originele elementen en laat iedereen wel toe om ook het interieur te bezoeken waar verschillende gotische haarden, een middeleeuws dakgebinte en zolderingen met moer- en kinderbalken te zien zijn.

HORECA

Le trappiste
Kuipersstraat 33

Achter en vooral onder de imposante gevel van dit 18de-eeuwse herenhuis gaat – zoals zo vaak in Brugge – een veel oudere kern schuil. Het meest indrukwekkend is de kelder uit de 13de eeuw, waar nu een gespecialiseerd biercafé huist. De bijzondere ruimte bestaat uit twee rijen bakstenen kruisgewelven die in het midden steunen op zuilen in Doornikse kalksteen met typische, zogenaamde knopkapitelen.

Foodbar De Cluuse **Kraanplein 4**

'De Cluuse' biedt de unieke kans om een blik te werpen in een 13de-eeuws pand met authentieke balkenroostering en muurwerk. Een uitgebreide bouwanalyse en dendrochronologisch onderzoek bevestigden dat het huis werd opgetrokken in de periode 1270-1300 en daar mee een van de oudst bewaarde burgerlijke panden in Brugge is. Wat een ontdekking! Ondanks tal van verbouwingen van de 16de tot de 20ste eeuw is De Cluuse vandaag nog steeds herkenbaar als een 13de-eeuws diephuis met oorspronkelijk constructief karkas, inclusief balkenlagen en dakkap.

De uitzonderlijk dakconstructie met sporenkap en spits tongewelf kan niet bezocht worden maar de moer- en kinderbalkenroostering van dezelfde datum is wel zichtbaar in de zaak.

Tot in de 18de eeuw paalde het pand rechtstreeks aan de Kraanrei met aan de overzijde de wereldvermaarde tredmolenkraan die in de 15de en 16de eeuw vaak werd afgebeeld als achtergrond op verschillende portretten. Hierdoor is de Cluuse vereeuwigd op verschillende bekende schilderijen en miniaturen.

HORECA

B&B De Corenbloem **Sint-Jorisstraat 6**

Dit herenhuis heeft wortels in de middeleeuwen en een eerder sobere 19de-eeuwse gevel, het royale 18de-eeuwse interieur komt dan ook enigszins als een verrassing. De centrale vestibule en het trappenhuis zijn rijkelijk aangekleed in een mengeling van laat-18de-eeuwse en 19de-eeuwse stijlelementen. Opmerkelijk is het voormalige bureel aan de straatzijde, dat een nog gave, rococo aankleding bewaard heeft, onder meer supraporta's met allegorische afbeeldingen van de muziek, de kunsten, de jacht,...

Ook op de verdieping zijn een aantal 18de-eeuwse elementen bewaard gebleven zoals plafondlijsten, supraporta's, een grote slaapkamer met alkoof en hoekschouwtes met gestucte schoorstenen. Ruim vijf jaar geleden heeft men het afgeleefd pand omgevormd tot woning met gastenkamers.

Bijzondere aandacht ging toen uit naar de restauratie van de ramen, de originele ruimte-indeling en de waardevolle interieurelementen. Het geheel heeft thans een warme aankleding en kleurstelling. In de tuin is een glazen 'oranjerie' gebouwd die op mooie dagen gebruikt wordt als ontbijtruimte voor de gasten.

Bistro Bruut
Meestraat 9

De panden Meestraat 7 en 9 dateren beide van 1674. Typische kenmerken voor de 17de-eeuwse architectuur zijn de geblokte ontlastingsbogen boven de ramen, de afgeschuinde dagkanten en de bepleisterde horizontale banden en imitatiegoblokken.

In de zijgevel zijn nog rondboognissen en sporen daarvan te zien boven de ramen. De bar van het huidige restaurant werd volledig opgebouwd rond de bewaarde 18de-eeuwse barokke schouw.

HORECA

Café 't Stokershuis

Langestraat 7

De Langestraat heeft een rijke traditie aan cafés en brouwerijen. Dankzij de kazerne op het einde van de straat werd ze zelfs wereldberoemd in België. Ondertussen zijn de militairen al lang weg en zijn alle brouwerijen en de meeste cafés uit het straatbeeld verdwenen of sterk verbouwd. Een van de laatste authentieke, bruine kroegen uit de straat is 't Stokershuis.

Het volkscafé heeft een stamboom tot diep in de 19de-eeuw. Het huidige gebouw stamt uit de jaren 1950 en werd gebouwd in een schilderachtige 'Brugse' stijl. Binnenin is die sfeer doorgetrokken met de obligate houten muurlambriseringen, een toog met formica, maar ook een balkenplafond, een gerecupereerde gotische schouw en zelfs een opkamer. Een curieuze verzameling prullaria en de eigenzinnige patron maken het tot een uniek geheel.

**Hotel 't Fraeyhuis,
Minnewater 15**

De naam 'Fraeyhuis' verwijst naar het gelijknamige neogotische kasteel dat iets verderop in het Minnewaterpark stond. Dat kasteel werd in 1913 gebouwd naar ontwerp van architect Theo Raison maar in 1969 gesloopt.

Het huidige hotel is ook een realisatie van diezelfde Theo Raison, die het samen met de vier huisjes Minnewater 7, 9, 11 en 13 ontwierp in de jaren 1920. Het geheel werd uitgevoerd in een neobarokgetinte stijl. In het traditionele interieur werden verschillende historische bouwmaterialen gerecupereerd, onder meer een laatgotische schouw in Balegemse steen, 18de-eeuwse houten schouwmantels, faiëncetegels en historische balkenroosteringen.

HORECA.

B&B De Sterre
Gouden-Handstraat 3

Achteraan de 16de-eeuwse woning in de Gouden-Handstraat bevindt zich dit 18de-eeuws tuinpaviljoentje. Het staat tegen een tuinmuur van de grote tuin met een uniek zicht op de Sint-Gilliskerk. Via een poortje aan de Sterstraat is het ook bereikbaar. Het tuinpaviljoentje dateert van 1789 en heeft een bescheiden, doch fraai geveltje volgens de verhoudingen van de Gulden Snede en in een typische classicistische stijl.

In het tuinhuisje kon de gegoede, 18de-eeuwse eigenaar zich terugtrekken, uitkijkend op het groen. Het sobere, maar originele 18de-eeuwse interieur maakt dit tot een enig gastenverblijf.

Bed & Bruges

Annuntiatenstraat 101

Deze voormalige heester (een typisch Brugs buitenverblijf) is enkel te zien vanuit de Kleine Nieuwstraat. Boven de hoge tuinmuren ziet men er dit belvederetorentje uitsteken. Het landhuisje klimt op tot de late 17de-eeuw.

Toen stond het in een ruime tuin met boomgaard en siertuin met tal van beelden. In de late 18de eeuw werd het lusthuisje verhoogd en aangepast tot het huidige volume. Vanuit de toren zag men toen nog uit op de bleekweides en landerijen van de toen nog landelijke wijken aan de rand van de Brugse binnenstad. Het paviljoen werd in 2008 gerestaureerd en kan sindsdien geboekt worden als gastenkamer. Op de begane grond hebben zowel de vestibule als het salon kenmerken uit de rococo. De alkoofkamer op de verdieping is eerder sober, maar heeft een heerlijk uitzicht op de stad.

HORECA

Huis De Caese (Havenhuis)

Hoogstraat 4

De voormalige ambtswoning van de schatbewaarder van het Brugse Vrije dateert van 1767. Het is misschien wel één van de meest prestigieuze eventlocaties van Brugge. De speelse en kleurrijke voorgevel met fronton contrasteert er fel met de strenge, classicistische reiegevel. Achter de versierde straatgevel leidt een enfilade van 18de-eeuwse salons naar de Groenerei. Het indrukwekkende interieur straalt luister maar tegelijk intimiteit uit.

Vandaag is dit de pied à terre van de Zeebrugse haven (Port of Zeebrugge) en de lokale kamer van koophandel VOKA. De restauratie van dit hele pand getuigt van smaak, geen enkel element verstoort hier de harmonie.

Hotel Heritage,
Niklaas Desparsstraat 11

De voorgeschiedenis van dit prestigieus hotel is op zijn minst merkwaardig te noemen. Advocaat Basiel De Keuwer werd in 1866 onteigend in het kader van de sanering van de theaterwijk. Drie jaar later kon hij het kavel met een deel van zijn vroegere woonst terugkopen, maar werd hij verplicht alles te slopen, inclusief het deel van de 13de-eeuwse kelder dat voorbij de nieuwe rooilijn lag. Architect Louis Delacenserie kreeg de opdracht voor de bouw van dit grootse herenhuis.

Vandaag eet men er verrijnd in het somptueuze 19de-eeuwse salon. Het hotel beschikt ook over een fitness in het uniek kader van het resterende deel van de 13de-eeuwse kelder.

HORECA

Hotel Jan Brito **Fréren Fonteinstraat 1**

De historiek van dit pand gaat minstens terug tot de 16de eeuw toen het gekend stond als 'Het Groote Zwijn'. In 1637 werden drie bestaande huizen samengevoegd tot een grote herenwoning. Uit deze periode dateren onder andere nog het dakgebinte en de barokke zwarte schouw in wat eens de keuken was. In 1859 stichtten de zusters van Sint Andreas hier hun bekende school, het Sint-Andreasinstituut. De laatste bewoonster van het huis was Barones Susanne de Giey.

In de jaren 1990 werd het ondertussen beschermde herenhuis gerestaureerd en tot hotel verbouwd. Naast de gemeenschappelijke ruimtes, hebben ook de individuele hotelkamers nog hun historische aankleding uit de 18de en 19de eeuw bewaard met onder meer stijlvolle gestucte en beschilderde plafond en supraporta's. Bijzonder is tevens de suite in de gerestaureerde 19de-eeuwse huiskapel, in een apart gebouwtje dat uitgaat op de Franse tuin.

Hotel de Castillon **Heilige-Geeststraat 1**

Dit hotel ligt aan het Sint-Salvatorskerkhof en was in de 18de-eeuw eigendom van de Brugse bisschop J.-B. de Castillon. Het gebouw bestaat uit een samenstel van twee 17de-eeuwse diephuizen en een breedhuis rond een binnenplaats. In 1927 werden de gevels verfraaid in neobarokke stijl. Belangrijke interieurwijzigingen werden uitgevoerd in 1934 door de Kortrijkse Kunstwerkstede De Coene.

Tijdens de inrichting van de zogenaamde 'Gouden salon' wordt de originele structuur van het 16e-eeuwse hoekpand gerespecteerd door de plafondstructuur te bewaren en opmerkelijk genoeg af te werken met bladgoud. Ook de zwartmarmeren Louis Philippeschouw wordt in deze nieuwe aankleding geïntegreerd.

Verder is de gehele ruimte ingericht in art-decostijl met kenmerkende verlichtingsarmaturen, wandmeubels en de imposante kroonlijst, spiegelwanden en carton-pierre met gestileerde fauna en flora.

HORECA

Café Vliissinghe

Blekerijstraat 2

In dit gebouw baat men al sinds de 16de eeuw een herberg uit. Café Vliissinghe is daarmee het oudste, nog bestaand café van de stad. Het bestaat uit de samenvoeging van twee 17de-eeuwse huizen en een ruime ommuurde binnentuin. Het merkwaardige interieur heeft nog heel wat 17de-eeuwse elementen. Toch is het huidige uitzicht grotendeels het resultaat van een 19de-eeuwse herinrichting van de gelagzaal. Vanaf 1869 heeft men het café historiserend aangepast in zogenaamde 'Vlaamse Stijl'. Naast nieuwe, barokke meubels, kreeg de zaal toen ook zijn 17de-eeuwse zwartmarmeren schouw.

Tot het begin van de 20ste eeuw was het de stamkroeg van verschillende artistieke en andere verenigingen. De belangrijkste is wellicht de in 1894 opgerichte vereniging 'Kunstgenegen', die onder haar leden heel wat voor-
aanstaande Brugse kunstenaars telde. Het bijgebouw in de tuin werd speciaal voor hen als vergaderlokaal ingericht en staat bekend als het 'Museetje'.

Naast het tuinterras ligt ook een bolbaan waar men de eeuwenoude volkssport in ere tracht te houden.

SNAPSHOTS : MIDDELEEUWS BRUGGE

BIJ HET ONTSTAAN VAN BRUGGE IN DE 7DE -9DE EEUW BEVINDEN DE EERSTE NEDERZETTINGSKERNEN ZICH AAN DE ZANDRUGGEN LANGS DE REIE. DANKZIJ DE VESTIGING VAN DE BURCHT ALS RESIDENTIE VAN DE GRAAF VAN VLAANDEREN ONTWIKKELEN ZICH IN DE 10DE EN 11DE EEUW RONDOM DE BURG EEN AANTAL BEWONINGS- EN HANDELSKERNEN.

DE STAD KRIJGT IN HET BEGIN VAN DE 12DE EEUW EEN EERSTE STADSOMWALLING, DIE EEN GEBIED VAN ZOWAT 75 HA OMRINGT. ONDER MEER DOOR BRUGGES CENTRALE LIGGING AAN DE NOORDZEE EN AAN DE HANDELSWEGEN KENT DE HANDEL EN DE NIJVERHEID VANAF DE 12DE EEUW EEN ONGEREMDE GROEI. TEGEN HET EIND VAN DE 14DE EEUW HEEFT BRUGGE ZICH ONTWIKKELD TOT EEN RIJKE INTERNATIONALE HAVENSTAD, HET BELANGRIJKSTE HANDELSCENTRUM VAN NOORDWEST-EUROPA.

ZONDER UITGEBREIDE DUIDING VAN DE HISTORISCHE CONTEXT WORDEN EEN AANTAL PLAATSEN IN DE BINNENSTAD AANGEWENZEN WAAR DEZE PERIODE, MEER DAN ELDERS, NOG VOELBAAR EN AFLEESBAAR IS. SOMMIGE VERRASSEND, ANDERE EVIDENT. DE GROTE GEKENDE MONUMENTEN WORDEN ACHTERWEGE GE-LATEN, MAAR ER WORDT INGEZOOMD OP DE OUDSTE RELICTEN VAN DEZE BOEIENDE PERIODE IN AANLOOP NAAR DE BOURGONDISCHE PERIODE (1384-1482).

Omstreeks 1127-1128 schetst **Galbertus van Brugge** een beeld van de toenmalige stad. Hij maakt melding van de eerste stadsgrachten en -wallen, van stadspoorten, een burchtcomplex met klooster, een marktplein en vijf kerken. Op dat ogenblik bestond de stad grosso modo dus uit verschillende kernen van waar uit de stad zich verder zou ontwikkelen, gevat binnen een omwalling. Centraal binnen deze afbakening bevond zich de Burg als administratief en militair centrum met de residentie van de Vlaamse graaf en de grafelijke Sint-Donaaskerk. Ten westen hiervan situeerde zich de Oude Burg als ambachtelijke wijk, een zwaartepunt van bewoning en handelaars, en ten noordoosten van de Burg het zogenaamde Groot Vierkant, waar zich mogelijk het maritieme handelskwartier bevond. De poortstraten vormden belangrijke in- en uitvalswegen en zouden later uitgroeien tot commerciële assen.

Maar welke materiële relictten zijn er van het Brugge uit de volle middeleeuwen vandaag nog herkenbaar? Onder het Crowne Plazahotel op de Burg zijn de massieve restanten van het romaanse koor (eind 12de eeuw) van de voormalige **Sint-Donaaskerk** te bezoeken.

De veld- en tufstenen muurresten van deze kathedraal die in 1799 werd gesloopt, werden bij de bouw van het hotel in 1987-1989 vrij gelegd. Ook de bewaarde muren van het 10de-eeuwse kapittelklooster van Sint-Donaas en een gedeelte van de 10de-eeuwse burchtmuur, zijn in een lokale veldsteen uitgevoerd.

Ter hoogte van de huidige Philipsstockstraat is vandaag nog een ander eigendom van het kapittel van Sint-Donaas te bezoeken. Het zogenaamde **'t Keerske** werd omstreeks 1080 gesticht door graaf van Vlaanderen Robrecht de Fries en bestond oorspronkelijk uit een dubbelkapel met een crypte, genaamd de Sint-Katharina-in-de-Krog en een bovenkapel, de Sint-Pieterskapel. Na een brand in 1389 werd de bovenkapel heropgebouwd maar de crypte bleef grotendeels bewaard. Getuigen van deze aloude crypte zijn de twee 11de-eeuwse zuilen van Doornikse hardsteen en met bladeren versierde kapitellen die zelfs nog sporen van de vroegere polychromie vertonen.

Een ander uitzonderlijk middeleeuws gebouw dat wat onderbelicht is maar een tastbaar stukje Brugse (architectuur)geschiedenis in zich draagt, is de **Sint-Basiliuskapel** op de Burg. De Sint-Basiliuskapel is het enige romaanse kerkgebouw in Brugge en zelfs West-Vlaanderen dat in dergelijk gave staat bewaard is gebleven. Graaf Diederik van de Elzas (1128-1168) liet de dubbelkapel omstreeks 1134-1157 bouwen. De kapel bevond zich langsheen de zuidelijke burchtmuur uit de 10de eeuw en naast het vandaag verdwenen Steen, de oorspronkelijke residentie van de graaf. De kapel werd door de graaf Diederik en zijn zoon

Filips van de Elzas (1142-1191) gebruikt als huiskapel.

De kapel werd toegewijd aan de Heilige Basilius de Grote in het vooruitzicht van de overbrenging van de Basiliusrelikwie vanuit de Sint-Donaaskerk, wat uiteindelijk nooit heeft plaats gevonden. De relikwie van deze befaamde Griekse kerkleraar uit de 4de eeuw werden door graaf Robrecht II uit Cesarea (Turkije) meegebracht naar Brugge. In de loop van de eerste helft van de 13de eeuw werd echter het relikwie van het Heilig-Bloed uit Constantinopel aan de stad overgedragen en in de bovenkapel ondergebracht. Van dan af aan wordt deze de Heilig-Bloedkapel genoemd en zal het geleidelijk in aanzien en bekendheid de Basiliuskapel ver achter zich laten.

De benedenkapel is opgevat als de onderbouw van de bovenkapel en bestaat uit een kleine georiënteerde driebeukige kapel met diep koor en halfronde absis; het schip wordt overkluisd door graatgewelven op zware zuilen terwijl het koor door twee kruisgewelven is afgedekt. Opmerkelijk zijn hier de oorspronkelijke 12de-eeuwse contrasterende materialen: bruine tufsteen voor de muurpijlers, gordelbogen en gewelven en grijze lokale veldsteen voor de buitenmuren en zuilen. In de zuidelijke kapelmuur is nog het oor-

spronkelijke zuidportaal bewaard tussen zuilen met knoppenkapiteel en een reliëf met Doopsel van de Heilige Basilius in het timpaan.

Hoe de Romaanse bovenkapel er oorspronkelijk uitzag, is niet volledig duidelijk. In de loop van de eeuwen werd ze herhaaldelijk verbouwd en door de perikelen na de Franse Revolutie nog eens sterk beschadigd. In de 19de eeuw ondergaat de bovenkapel een langdurige restauratiecampagne waarbij grote delen worden gesloopt en finaal een nieuwe Heilig-Bloedkapel in neogotische stijl oplevert. Beide kapellen werden in 1923 verheven tot basiliek.

Een prominente getuige uit de volle middeleeuwen is te vinden in de tuin van het pand **Pieter Pourbusstraat 3**, waar het enige restant van de **eerste stadsomwalling** bewaard is gebleven. Die kwam in 1127-1128 tot stand na de moord op graaf Karel de Goede en bestond in eerste instantie uit een eenvoudig systeem van grachten en houten palissades. Het tracé volgde grotendeels dat van de huidige binnenreien (Speelmansrei, Augustijnenrei, Goudener-Handrei, Sint-Annarei, Groenerei en Dijver). De toegang verliep via houten poorten op de bruggen. In de loop van de 12de eeuw werd de versterking aangevuld met zeven stenen stadspoorten, verdedigsmuren en halfronde verdedi-

gingstorens. Het grootste deel van deze omwalling is nog herkenbaar in het actuele grondplan van Brugge, maar de materiële restanten zijn door de aanleg van de tweede stadsomwalling (eind 13de eeuw) in onbruik geraakt en verdwenen. Enkel ter hoogte van de Pieter Pourbusstraat is een torenrestant bewaard samen met een deel van de verdedigingsmuur. Dit unieke relict is zichtbaar vanuit de Pottenmakersstraat en de Vlamingbrug, terwijl andere, beperktere veldsteenrestanten van de stadsmuur nog aanwezig zijn onderaan de reiegevels van de gebouwen Grauwwerkersstraat 36 en Wulfhagestraat 43.

Naast de grote monumenten in de (late) middeleeuwen gebouwd door religieuze en bestuurlijke autoriteiten, is de Brugse binnenstad ook opmerkelijk rijk aan burgerwoningen die de tand des tijds glorieus hebben doorstaan. Dankzij een jarenlange onderzoekstraditie zijn vandaag al een **tweehonderdtal huizen geïdentificeerd die met zekerheid een middeleeuwse kern bezitten**. Deze stenen woningen worden in de historische bronnen vaak Stenen genoemd. Een term die vaak enkel naar de gevel verwijst, terwijl de huizen in feite uit een al dan niet zelfdragend houten skelet met stenen muren bestaan. Uiteraard was er ook een grote variëteit aan houten huizen en huizen waarin op ver-

schillende manieren hout en steen werden gecombineerd, maar deze kenden een minder goede bewaring.

Door opeenvolgende verbouwingen zijn de middeleeuwse huizen meestal niet meer herkenbaar. De sporen bevinden zich namelijk op locaties die voor het publiek niet toegankelijk zijn : **ondergrondse kelders in veldsteen, vlak gepleisterde muren in bakstenen moefen, eikenhouten moer- en kinderbalken onder stucwerk, etc.** Deze sporen laten op het eerste zicht niet vermoeden dat ze een laatmiddeleeuwse oorsprong hebben. Nochtans zijn sommige huizen zelfs tot in de nok bewaard en bezitten nog hun laatmiddeleeuwse kapconstructie. Er zijn zeker al 89 Brugse burgerhuizen met authentieke dakkap in kaart gebracht, waarvan 59 dankzij dendrochronologisch onderzoek nauwkeurig konden worden gedateerd. Het oudste type kapconstructie, namelijk de sporenkap, wordt in verschillende varianten van de vroege 13de eeuw tot in de 15de eeuw toegepast. Aangezien de gemene muur tussen twee woningen omwille van constructieve en juridische redenen vaak onaangeroerd werd gelaten, is het de aangewezen plaats om naar middeleeuwse restanten te speuren.

De grootste concentratie aan gekende (laat-) middeleeuwse hui-

zen situeert zich op de plaats van de voormalige handelskernen van het zogenaamde Groot Vierkant, de Oude Burg en de omgeving van de voormalige Kraanrei.

Het zogenaamd **Groot Vierkant**, een zone binnen de vroegste nederzetting ten noordoosten van de Burg, is begrensd door de natuurlijke Groenerei en Sint-Annarei, de gegraven Kraanrei en de natuurlijke depressie van de Spiegelrei, waar zich mogelijk het maritieme handelskwartier bevond. Reeds in de 10de en 11de eeuw was hier via een getijdengeul een rechtstreekse verbinding met de zee. Schepen kwamen via de Langerei de stad binnen en meerden aan ter hoogte van de **Spiegelrei**. Hier ontwikkelde zich in de 13de en 14de eeuw een **haven**, terwijl op de licht verheven zandige randen huizen werden gebouwd. Ten zuiden van de Spiegelrei ontstond zo een handelsnederzetting en residentiële wijk. Een andere belangrijke handelsas waarrond de ontwikkeling zich situeerde, was de Hoogstraat, een hoger gelegen weg op een natuurlijke zandrug die parallel met de Reie loopt en vermoedelijk terug gaat op de Romeinse weg Oudenburg-Aardenburg. Het Groot Vierkant werd dus grotendeels bevolkt door een sociale elite bestaande uit kapitaalkrachtige grafelijke ambtenaren, clerici, soldaten en gefortuneerde handelaars.

In 1127 vermeldt Galbertus reeds grote huizen of **Stenen** ten oosten van de Burg. Die waren tot de 13de eeuw meestal gebouwd uit zandsteen, kalksteen en tufsteen en bevonden zich op grote domeinen tot zelfs 2.000 m². Ze werden van elkaar gescheiden door grachten en hadden vaak een eigen omwalling en gracht. Wanneer de bevolkingsdruk stijgt en bouwgrond schaarser wordt, worden deze grote domeinen geleidelijk aan denser bebouwd. De resterende open ruimte in het domein wordt verder verkaveld. Aan de achterzijde van percelen verschijnen kleinere gebouwen, terwijl hoekpercelen opgesplitst worden om bijkomende, kleinere woningen te kunnen bouwen.

Langsheen bijvoorbeeld de Riddersstraat en de Hoogstraat staan een aantal imposante volumes met schermgevels en grote patriciërs-woningen met ruime tuinen, terwijl zich aan de achterliggende straat enkel wat secundaire bouwvolumes en tuinmuren bevinden.

Een wandeling langs de straten van het Groot Vierkant toont ons een aantal sporen van deze vroege ontwikkeling.

Een ideaal voorbeeld is het **bouwblok** **gevat tussen de Burg, de Hoog- en Meestraat en Groene-rei**. Het bouwblok wordt vandaag

grotendeels ingenomen door het monumentale Grand Hotel Casselbergh. De verschillende volumes, gevels, bouwnaden en andere bouwsporen laten hier alvast een complexe geschiedenis vermoeden.

De ontwikkeling van het bouwblok viel wellicht samen met dit van een groot 12de-eeuws kerndomein, gelegen vlak buiten de grafelijke burcht. In de vroege 13de eeuw waren er reeds twee grote domeinen aanwezig, waarop telkens een groot bakstenen huis stond. In het westen, het latere 'Casselberg', en ten oosten, het latere 'Zeven Torens', van elkaar gescheiden door een bakstenen scheidingsmuur. Op het erf van de 'Zeven Torens' werd rond het midden van de 13de eeuw een tweede, vrijstaand bakstenen huis gebouwd dat circa 1276 werd uitgebreid tot één grote woning aan de straatzijde. Van deze fase zijn nog sporen zichtbaar in de zijgevel, namelijk resten van hoge vensters in rondboognissen, omlijst door rondstaven en voorzien van waterlijsten van Doornikse kalksteen. In de vroege 14de eeuw worden van beide domeinen kleinere percelen afgesplitst en bebouwd met kleinere gebouwen en scheidingsmuren.

Omstreeks 1500 wordt de 14de-eeuwse aanbouw tegen de 'Zeven Torens' verbouwd tot het huidige huis 'Fransch Schildt' dat later

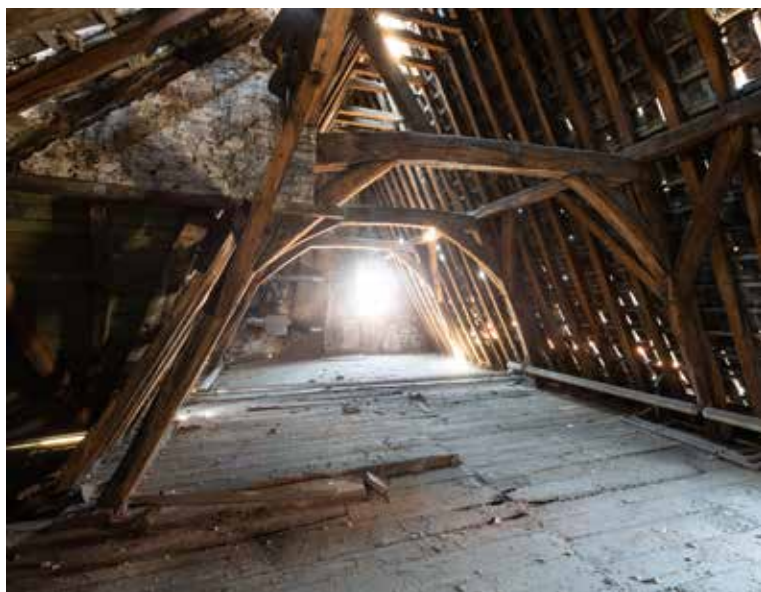
bij de 'Zeven Torens' wordt gevoegd. Nog later verschijnt op de hoek met de Meestraat het smalle huis 'Calis'.

Een ander gebouw met een bijzonder boeiende zijgevel is het beschermd monument huis 'de Kroon' in de **Hoogstraat 25**. Het oorspronkelijke pand uit het einde van de 13de eeuw vormde samen met het hoekpand (Riddersstraat 21) één woonhuis. De zichtbare, hoge **rechter zijgevel** dateert nog voor het grootste gedeelte uit deze fase en vertoont ter hoogte van de zolder dichtgemaakte vensteropeningen in spitsboog- en driepasnissen en een met segmentboog afgesloten doorgang naar een ver-

dwenen uitkragende latrine. Aan de binnenzijde bevinden zich in de zij- en achtergevel kaarsnissen en een lavabonis. Dankzij onderzoek van de oorspronkelijke sporenkap die werd herbruikt in de huidige dakkap kan het oorspronkelijke huis gedateerd worden omstreeks 1275.

Verderop in de **Hoogstraat** is op nr. **36** een voorbeeld van een 14de-eeuwse bakstenen gevel te vinden. In de jaren 1970 werd de gevel van dit historische woonhuis op basis van aangetroffen bouwsporen gereconstrueerd met toepassing van de typische geprofileerde rondboognissen met driepasmaaswerk in de boogvelde.

Waar van de middeleeuwse huizen vaak niet meer overblijft dan metselwerk en houten constructie-onderdelen is slechts uitzonderlijk ook een glimp op te vangen van de decoratieve afwerking uit deze periode. In huis de Patience aan de **Spinolarei 2** is een zeer rijke, 14de-eeuwse, decoratieve **muurschildering** bewaard van Sint-Joris met de Draak, de Deugden en een aantal historische helden. Deze figuratieve schildering is aangebracht bovenop een nog oudere baksteenimitatieschildering die verder loopt op de bovenliggende verdieping van dit 13de-eeuws achterin gelegen kleine huisje.

De twee monumentale herenhuisen van **Sint-Jansstraat 13 en 15** behoren tot de **best bewaarde middeleeuwse sites**. Omstreeks 1200 vormden beide percelen een groot erf van circa 1800 m² waarop een vrijstaand steen stond. Rond 1300 wordt het perceel van nr. 13 afgesplitst en wordt hier een nieuw pand gebouwd. In de 14de en de 15de eeuw worden beide erven aan straatzijde dicht gebouwd om ten slotte in de 19de eeuw een alles verhullende bepleisterde lijstgevel te krijgen. In beide herenhuisen is de vroegste kern nog aanwezig en afleesbaar aan de hand van veldstenen muren, bakstenen moer-

en tuilmuren, kaarsnissen en, in het nr. 15, zelfs een deel van de 13de-eeuwse houten kapconstructie. De sokkel van de gebouwen bewaart de 13de-eeuwse keldermuren met sporen van een oorspronkelijk keldervenster en de oorspronkelijke toegangsdeur.

Hoewel de concentratie van kerndomeinen in het Groot Vierkant aanzienlijk was, zijn niet alle bouwblokken zo gevormd. **Tussen de Hoogstraat en de Groenerei** zijn de percelen bijvoorbeeld opmerkelijk kleiner en de straten een stuk smaller. Het kapittel van Sint-Donaas, dat oorspronkelijk eigenaar was van dit stuk onbebouwd grond, trad hier op als projectontwikkelaar en verkaveldetussen 1170 en 1183 de zone in zo veel mogelijk percelen zodat er een maximaal aantal huizen kon worden gebouwd. Dat leverde een erg regelmatig stratenpatroon op dat in het huidige tracé van de Meestraat, Peerdenstraat en Hertsbergestraat bewaard is gebleven.

De hogere bevolkingsdruk in de tweede helft van de 12de en de 13de eeuw zette heel wat andere eigenaars aan om hun grond op deze winstgevendere manier te verkavelen. Een zelfde manier van geplande aanleg is nog afleesbaar van onder meer de parallelle straatjes ten noorden van de Smedenstraat en tussen de Oude Burg en de Dijver.

Oorspronkelijk bevonden zich langs de zuidzijde van Oude Burg ook talrijke smalle straatjes, zoals nog te zien op de kaart van Marcus Gerardus uit 1562. Als verbinding tussen de belangrijkste middeleeuwse marktplaats op het Simon Stevinplein en de grafelijke burcht vormde deze wijk bij uitstek de locatie voor ambachtslieden en gegoede handelaars. Vanaf de volle middeleeuwen startte men hier met het ophogen van de terreinen, terwijl het verkavelingsproces hier vanaf de 13de eeuw begon.

Ondanks de indrukwekkende historische uitstraling van het 15de-eeuwse huis in **Oude Burg 21** kwam het pas tot stand na het samenvoegen van meerdere kleine huisjes die zich langsheen het verdwenen Winterstraatje en het Raamstraatje situeerden. In het centrale 15de-eeuwse diephuis verwijzen een aantal elementen naar de 13de-eeuwse

woning, onder meer een brandmuur, metselwerk in moefen met kaarsnissen en baksteenimitatieschildering en zuilen in zandsteen met kapitelen in Doornikse steen. Van het 13de-eeuwse huis ter hoogte van het aanpalende **Oude Burg 23** zijn maar een paar muurresten en een hergebruikte sporenkap met twee hanenbalken bewaard. Wel is de afsluitmuur van dit 13de-eeuwse pand langs het Raamstraatje mogelijks nog gedeeltelijk oorspronkelijk.

Heel dikwijls wordt de middeleeuwse oorsprong van de huizen gemaskeerd door latere verbouwingen of toegevoegde gevels waardoor die van op de weg slechts bij nadere observatie leesbaar wordt. Het kleine diephuis 'De Olifant' in **Oude Burg 24** valt vooral op door zijn zeer rijk uitgewerkte schermgevel uit 1564, maar het benedengedeelte van de straatgevel, de zijmuren en de achtergevel behoren duidelijk tot een nog oudere constructie die oorspronkelijk van een houten straatgevel was voorzien. In de 16de-eeuwse gevel van **Oude Burg 13** is tot op de eerste verdieping nog oud metselwerk zichtbaar.

Ook in het aanpalende **Oude Burg 15** is het 16de-eeuwse uitzicht bedrieglijk en is er nog zeer veel oorspronkelijk metselwerk waar te

nemen, in de achtergevel zelfs tot halverwege de zolderverdieping.

Het hoekhuis 'De Tassche' op **Oude Burg 11** heeft nu een overwegend vroeg-18de-eeuws uiterlijk, maar gaat terug tot een groot vroeg bakstenen huis dat enkel in de kelder bewaard bleef.

De kelder was oorspronkelijk verdeeld in een rechthoekig voorhuis en een bijna vierkant achterhuis waarvan nog enkele consoles in Doornikse kalksteen zichtbaar zijn waarop de muurstijlen rustten die de moerbalken van de balklaag ondersteunden.

Iets verder in de **Wollestraat 29** treft men achter de 19de-eeuwse gevel van het huis 'de Oude Steen' uiterst boeiende resten van een vrijstaand 13de-eeuws woonhuis. De rechthoekige kelder met buitenmuren in veldsteen werd gebruikt als stapelruimte en stond langs een trap in verbinding met de Wollestraat en via het achtererf met de Kraanrei.

Oorspronkelijk was de kelder overkluisd door een balkenroostering, gestut door drie standvinken waarvan de funderingen werden teruggevonden. De zijmuren vertonen de typische spaarbogen, gekoppelde kaarsnissen met keperbogen en lichtopeningen met afgeschuinde

de dagkanten. Zelfs op de begane grond is in de linkerzijwand een gedicht restant van een romaans venster met middenzuiltje bewaard. Een andere belangrijke concentratie van bewaarde middeleeuwse huiskernen is te vinden in de omgeving van de vroegere **Kraanrei**.

Tot einde de 18de eeuw kon men langs de Poortersloge, achter de huizen van de Vlamingstraat, het Kraanplein bereiken. Hier lag het kloppend hart van de internationale handelsstad die Brugge in de 14de en 15de eeuw was geworden. De fameuze kraan (oudste vermelding van 1292 en afgebeeld door onder andere Hans Memling en Pieter Pourbus) loste en laadde de te verhandelen goederen, terwijl de meeste handels- en natiehuizen in de onmiddellijke omgeving lagen.

Voorbij het Kraanplein liep de Reie achter de huizen van de Cordoeaniers- en Vlamingstraat tot aan de Wisselbrug aan de Philipstockstraat en vervolgens verder tot onder de Waterhalle. De grote handelshuizen van de Cordoeaniers- en Vlamingstraat waren achteraan bereikbaar via de Reie en de kelders en zolders van deze panden werden als stapelruimte voor de handelsgoederen gebruikt. Veel van de kelders zijn nog bewaard en reiken

vanaf de straat tot aan de vroegere reiebedding. **In deze wijk gevormd door onder meer de Vlamingstraat, Academiestraat, Kraanplein en Cordoeaniersstraat zijn niet minder dan 37 middeleeuwse huizen geïdentificeerd en in kaart gebracht.**

Een van de best bewaarde stapelkelders bevindt zich in het pand **Cordoeaniersstraat 13**. Het grootste onderdeel van deze tweeledige kelder dateert uit het laatste kwart 13de eeuw of het begin van de 14de eeuw en loopt over de volledige diepte van het perceel. De twee beuken en zes traveeën worden overkluisd door bakstenen gewelven steunend op vijfzijdige ribben en gordelbogen. De gewelven rusten op vijf centrale zuilen, in Doornikse steen met knoppenkapiteel en achzijdige dekplaten, en tegen de scheimuren op halfzuilen.

De bewaarde zware consoles met kwartrond profiel en waterlijsten in Doornikse steen in de zij- en achtergevels wijzen er op dat ook bovengronds het 13de-eeuwse gebouw grotendeels nog bewaard is.

Naast een tweebeukige stapelkelder met graatgewelven op natuurstenen middenzuilen bezit het huis 'leper' aan **Kraanplein 6** een indrukwekkende sporenkap met hanenbalk-

fliering op standvinken die door dendrochronologisch onderzoek omstreeks 1350 wordt gedateerd.

Ter hoogte van de **Grauwwerkersstraat 2-4** geeft de monumentale, deels gereconstrueerde gevel een beeld van hoe een handelshuis er uitzag circa 1300. Het huis was tot 1986 opgedeeld in twee 19de-eeuwse huizen met lijstgevel. Het huis nr. 2 bezat een groot aantal oorspronkelijke gevelfragmenten die in 1986 een reconstructie van de laat 13de-eeuwse gevel mogelijk maakten. De sokkel van deze gevel was volledig uitgevoerd in Doornikse kalksteen en omvatte twee spitsboogingen, een kelderingang met rondboog, een intact kelder-

raam met smeedijzeren traliewerk, vensteropeningen met een midden-zuiltje én dagkanten met krulkapiteeltjes en geprofileerde basissen. Boven de gevelopeningen bevonden zich bakstenen rondboognissen. De eerste bouwperiode is vertegenwoordigd door metselwerk in de rechter zijgevel, waar het over de twee bovengrondse bouwlagen bewaard bleef.

Waar in de meeste gevallen de 13de-eeuwse gebouwen slechts fragmentarisch bewaard zijn, is op het **Kraanplein 4** een quasi intact exemplaar te vinden. Het hoekpand 'de Cluuse' werd door dendrochronologisch en bouwhistorisch onderzoek gedateerd tussen 1270-1300.

Ondanks verbouwingen tussen de 16de en 20ste eeuw is de Cluuse vandaag nog steeds herkenbaar als een 13de-eeuws diephuis met oorspronkelijk constructief bakstenen karkas, inclusief balkenlagen en dakkap. De uitzonderlijke sporenkap met spits tongewelf kan niet bezocht worden maar de moer- en kinderbalkenroostering van dezelfde datum is wel zichtbaar in de zaak. Tot in de 18de eeuw paalde het pand rechtstreeks aan de Kraanrei met aan de overzijde de wereldvermaarde tredmolenkraan die in de 15de en 16de eeuw vaak werd afgebeeld als achtergrond bij verschillende portretten. Hierdoor is ook de Cluuse vereeuwigd op verschillende vermaarde schilderijen en miniaturen.

Een korte wandeling doorheen Bourgondisch Brugge

Onder de Bourgondische hertogen groeit de naam en faam van de illustere handelsstad. De hertogen verblijven er in het Prinsenhof dat het epicentrum wordt van hun prestige en dus machtsvertoon. De hertogen ontdekken als het ware het begrip 'public relations' en weten zichzelf met veel glitter, pracht en praal op hetzelfde niveau te tillen als de Europese koningshuizen.

Een belangrijke aanzet daartoe was de oprichting in het Prinsenhof van de Orde van het Gulden Vlies in 1430. Meerdere Kapittels of samenkomsten zullen in de Brugse hoofd-

kerken doorgaan. Zichtbaar succes heeft een hoge aantrekkingskracht. De edele families uit Vlaanderen en daarbuiten proberen dan ook zo dicht mogelijk rond het Prinsenhof hun eigen hof op te richten. De Sint-Jakobsparochie bleek ideaal. De wijk lag niet enkel aan het Prinsenhof en een groot deel van het kwartier beschikte nog over open, dus bouwrijpe gebieden. Ideale terreinen dus om te ontwikkelen voor adellijke hoven.

Die concentratie van macht en geld vraagt naast architectuur ook om andere symbolen om die kracht te verbeelden. Brugge wordt op die manier een aantrekkingspool voor kunstenaars en de wieg van de Vlaamse Primitieven. Tegelijk betekende het de start van Brugge als wereldvermaard productiecentrum van luxeproducten als schilderijen (diptieken, portretten, altaarstukken,...) retabels, wandtapijten en dergelijke meer.

De **Muntpoort** is het laatste zichtbare restant van het **illustere Prinsenhof**. Ontstaan uit een residentie

van de Vlaamse graven wordt ze doorheen de 15de eeuw verder uitgebouwd tot een groot domein gelegen tussen de Noordzandstraat en de Moerstraat en de Ontvangersstraat en de Geerwijnstraat.

Onder andere het magistrale huwelijksfeest van Karel de Stoute en Margareta van York speelde zich hier af. Het hertogelijk hof was een redelijk ongeordend samenspel van verschillende gebouwen met verschillende functies. Naast de representatieve hal, was er ook een kaatsspel, een gaanderij, kapellen, lusttuinen en zelfs een kleine diertuin. Na de dood van Maria van Bourgondië in 1482 verliest het Brugse Prinsenhof aan belang en wordt het enkel nog als een soort luxehotel voor belangrijke gasten gebruikt. Vanaf eind 16de eeuw verkoopt men stelselmatig onderdelen van het hof en wordt het terrein herhaaldelijk verbouwd waardoor er vandaag niet veel meer rest van het paleis. De vroegere grandeur kan men nog enigszins aflezen van het poortgebouw tot het Muntplein, het achterliggend plein dat wel nog

min of meer de contouren van de 15de-eeuwse aanleg volgt. Let ook eens op het ingewikkelde gewelf of plafond boven de doorgang. De naam verwijst, net als de Geldmuntstraat, uiteraard naar de Munt of het muntatelier, waar geld werd geslagen, dat aan de residentie was verbonden.

Gelegen op een boogscheut van het Prinsenhof kreeg het oorspronkelijke **Sint-Jakobskerkje** al gauw giften van de hertogen. De toenmalige rich and famous of Bruges waren er als de kippen bij om de kerk ook op hun beurt te voorzien van giften en kunstwerken. Tussen 1457 en 1512 werd de eerder bescheiden kerk verbouwd tot een grootse, gotische hallenkerk. Een groot aantal edelen uit die tijd zagen zichzelf bovendien vereeuwigd in de diverse grafplaten – een Brugse specialiteit en exportproduct – van de kerkvloer. **Ferry de Gros** kon zich als schatbewaarder van het Gulden Vlies zelfs een kleine kerkuitbreiding voor zijn eigen **praalgraf** permitteren!

In de achterliggende **Sint-Jakobsstraat**, ongeveer recht tegen-

over het noordelijk koor ligt trouwens het **adellijk hof van Ferry de Gros**. In de loop der eeuwen en zeer duidelijk in de 18de eeuw werd het laatgotisch hof aangepast tot een classicistisch herenhuis, maar tijdens de laatste verbouwingen kwamen nog een aantal originele balksleutels aan het licht.

Er juist naast lag een ander adellijk verblijf, deze van de familie **Mirau-mont**. Het 16de-eeuwse hof zelf is jammer genoeg gesloopt, maar het barokke poortgebouw met de zuilen is wel bewaard.

Via de Sint-Jakobsstraat en het Boterhuis komen we in de **Naaldenstraat** terecht. Twee geslachtsstorens markeren hier al sinds de 15de eeuw het straatbeeld. Het eerste hof is dat van de **heren van Gistel** uit 1444. Aanvankelijk hielden ze hof buiten de eerste omwalling, op Sint-Gillis, vandaar de straatnamen het Oost-, West- en Noord-Gistelhof. In de 15de eeuw was de heerlijkheid van Gistel in handen gekomen van Antoine de Bourbon, hertog van Vendôme, en bouwheer

van de gloednieuwe residentie met markant ronde toren.

Iets verder - en ooit van elkaar gescheiden door de toenmalige Naaldenmarkt - ligt het fameuze **Hof Bladelin**, opgericht in 1435 door Pieter Bladelin, raadsman van Filips de Goede en schatbewaarder van de Orde van het Gulden Vlies. Hij liet zichzelf en zijn eigen stadje Middelburg vereeuwigen op het altaarstuk van Rogier van der Weyden dat voor de kerk van het West-Vlaamse Middelburg was bestemd.

In de jaren 1460 werd het Bladelin-hof een bankfiliaal van de Florentijnse de Medici. Hun filiaaahouder Tommaso Portinari was een echte kunstliefhebber en liet een altaarretabel maken door Hugo van der Goes. Giovanni Arnolfini, zakenman van Lucca én Bruggeling, moet hier tijdens de 15de eeuw vaak in de buurt hebben vertoefd. Alleen al omdat het **natiehuis van Lucca** hier aan de overkant, op de hoek met de Kuipersstraat was ondergebracht. Giovanni had meer smaak, geld en/of geluk en werd wel tweemaal door de beste schilder van zijn tijd (en lang erna) geportretteerd, met name Jan van Eyck.

De **Grauwwerkers- en de Vlamingstraat** is een soort overgangsge-

bied, verder afgebakend door de Spaanse wijk aan de Winkelstraat (Spanjaardstraat) en Kortewinkel en het Oude Beursplein met de bekende natiehuizen. In dit kwartier woonden naast bontwerkers en -handelaars ook een heel aantal edelsmeden. Zoals we ook zien bij het portret van Jan de Leeuw door Jan van Eyck was er een soort wisselwerking of op zijn minst vriendschap tussen de veelzijdige kunstenaars en de goud- en zilversmeden. Die verwevenheid komt ook aan bod in een geschil over de gevel van **Vlamingstraat 51**. Op vandaag staan we in bewondering voor de witte zandstenen gevel in flamboyante gotiek.

We zien een gevel met wel twee verdiepingen. Ze springen naar voren en steunen op twee brede korfbogen. De gevel wordt als het ware bekroond door een gebogen uitwerking geflankeerd door puntgeveltjes. In 1516 had **edelsmid Jacob Cnoop** de bouwvergunning verkregen, maar in 1520 kwam het tot een proces.

Zijn schoonzoon, de schilder **Gerard David**, moest hem verdedigen tegen de architect Joos Vanden Poele, zoon van Jan, de architect van het fameuze Oosterlingenhuis. Waarom en hoe het proces verliep weten we helaas niet.

Gedurende de 15de eeuw, en zeker in de 16de eeuw, was de buurt rond de Vlammingbrug de artistieke smeltkroes van Brugge. In de omgeving woonden opvallend veel edelsmeden en schilders. Bovendien waren ze niet zelden onderling verwant.

Al in de 15de eeuw zou **Hans Memling** aan de Vlammingbrug zijn ateliers hebben gehad. Hij woonde evenwel verder in de Sint-Jorisstraat in een pand met twee stenen huizen en met een poort via de achterliggende Jan Miraelstraat. Memling genoot hoog aanzien niet enkel omwille van zijn kunst, maar ook omwille van zijn rijkdom. Hij behoorde tot de 10% rijksten van de stad. Mogelijk woonde hij ter hoogte van de huidige nr. 10-12 in de Sint-Jorisstraat, anderen houden het op nr. 20, of misschien lag zijn eigenlijke

woonst net tussen beiden in? In elk geval rest niets tastbaars meer van zijn woonst.

Gerard David leunde bij de stijl van Memling aan, wist tot een synthese van het werk van Jan van Eyck en Hugo Van der Goes te komen, maar was tegelijk een vernieuwer in zijn tijd. Hij stond eveneens hoog aangeschreven om zijn kunde en relaties. Zo was hij opgenomen in de prestigieuze broederschappen of de serviceclubs van die tijd. In zijn ateliers werkten onder meer Ambrosius Benson en **Adriaen Isenbrant**.

Die laatste woonde in Vlamingsstraat nr. 69, in het Groen Huys, de woning die hij van goudsmid Willem vanden Cruyce had gekocht. De aanpalende burens waren allen edelsmeden, op de schildersfamilie Rogiers na (nr. 71). De meeste van die huizen tussen de Pieter Pourbusstraat en de eerste omwalling hebben nu wel een 18de-eeuwse voorgevel, maar er achter gaan nog de ruimtes schuil waar deze illustre kunstenaars en ambachtslieden leefden en werkten.

Ambrosius Benson woonde in de buurt van het oude Beursplein, maar zijn zonen waren bijna directe burens van Isenbrant. Dankzij bewaarde documenten uit het stadsarchief weten we soms ook iets meer over het persoonlijk leven van deze

mensen. Zo weten we dat Ambrosius en Adriaan Isenbrant na de werken best overeen kwamen. De uitspattingen van de drinkebroers zijn soms verrassend tot de pikantste details gekend.

Het bekende **laatgotische erkertje aan de Vlamingbrug** (Vlamingsstraat 100) werd in 1514 gebouwd voor goudsmid Herman van Houtvelde (°14de eeuw, Duisburg - + 1543, Brugge). De fijne bakstenen uitwerking van getorste stijlen en het speels maaswerk lijkt zo uit een gotisch schrijntje te komen.

De **kunstenarskolonie** strekte zich ook uit aan de overzijde van de Augustijnenrei, de reie genoemd naar het verdwenen klooster op de hoek met de Hoedenmakersstraat. Op de hoek van de Sint-Jorisstraat met de Reie woonde en werkte **Antoon Claeissens** (Brugge, 1536 – Brugge, 1613), telg van de bekende schildersfamilie. Zoals voor de meeste kunstenaars uit die tijd waren zijn opdrachten veelzijdig, van het decoreren, ontwerpen tot het schilderen van bevreemde, thematische tafereelen. Hij volgde les bij zijn vader, en bij **Pieter Pourbus**. Deze laatste had zich op jonge leeftijd vanuit Gouda in Brugge gevestigd en huwde Anna, de dochter van die Poperingse duizendpoot en Brugse uomo universalis, **Lanceloot Blondeel**.

Zijn bekendste werk blijft zonder twijfel de monumentale schouw van het Brugse Vrije, maar Blondeel speelde ook een grote rol bij de encensering van de Blijde Intrede van Karel V in Brugge, en bij meerdere ingenieuze ontwerpen. De renaissance-kunstenaar bij uitstek woonde in de **Sint-Jorisstraat**, ter hoogte van nr. 26, op een doorlopend perceel met de Jan Miraelstraat. Zijn dochter en schoonzoon Pourbus vestigden zich op een boogscheut, aan het begin van de **Jan Miraelstraat** (nr. 6-8-10). Net als zijn schoonvader was Pourbus een veelzijdig kunstenaar, cartograaf, ingenieur, ontwerper van glasramen, grafplaten en dergelijke meer, maar zijn grootste faam heeft hij aan zijn uitmuntende portretten te danken.

Sint-Gillis, de wijk waar we ons bevinden, stond echter sinds het einde van de 14de tot in de 16de eeuw (en later) bekend om zijn vertier. De buurt op het einde van de Jan Miraelstraat stond bol van de **liederlijke herbergen en badhuizen of stoven**, zoals de stove ten Holle of anders 't Hol van Sinte Clare en 't Root Hertekin ter hoogte van het huidige Huize Sint-Clara.

De staatnaam Maagdendal moet men eerder ironisch interpreteren. In deze buurt waren allesbehalve maagden te vinden! Wat verder ongeveer op de kruising van het Noord-Gistelhof met het West-Gistelhof lag een kaatsspel. Volgen we het Noord-Gistelhof en de Sterstraat

dan komen we in de Sint-Gilliskerkstraat terecht.

Links leidt die naar de **Sint-Gilliskerk** waar Hans Memling ligt begraven en kunstwerken van de opgesomde schilders zijn te bewonderen. Slaan we tweemaal rechts af, dan komen aan de **Gouden-Handstraat** 6. Hier bracht **Jan van Eyck** zijn laatste levensjaren door (1431-1441). Het oorspronkelijke gebouw werd zeker na de verbouwingen uit 1855 quasi volledig uitgewist en vervangen door een neoklassiek herenhuis. Het pand lag in die tijd in een bruisende buurt, aan de Gillis- of Houtkaai, waar meerdere goederen werden gelost en geladen, en waar Duitse, Italiaanse en Spaanse klanken door elkaar klonken. De Augustijnenbrug en de Torenbrug zijn waarschijnlijk de enige elementen die van Eyck vandaag nog zou herkennen.

Jan van Eyck overleed in 1441 en werd op het kerkhof van de Sint-Donaaskerk bijgezet. Een jaar later regelde zijn broer, Lambert, met het kapittel dat het stoffelijk overschot van Jan overgebracht werd naar het koor van de kerk. Op de grafplaat stond: *Hier licht Mr. Joannes de Eijcke den alderconstichsten meester van schilderije die in dese Nederlanden gheweest heeft*. Dat belette evenwel niet dat het graf van de grootmeester en de volledige Sint-Donaaskerk tussen 1799 en 1803 definitief uit het straatbeeld werd gewist.

BRUGGE ALS MONUMENT: HAAR MORFOLOGIE EN ARCHITECTURAAL ENSEMBLE

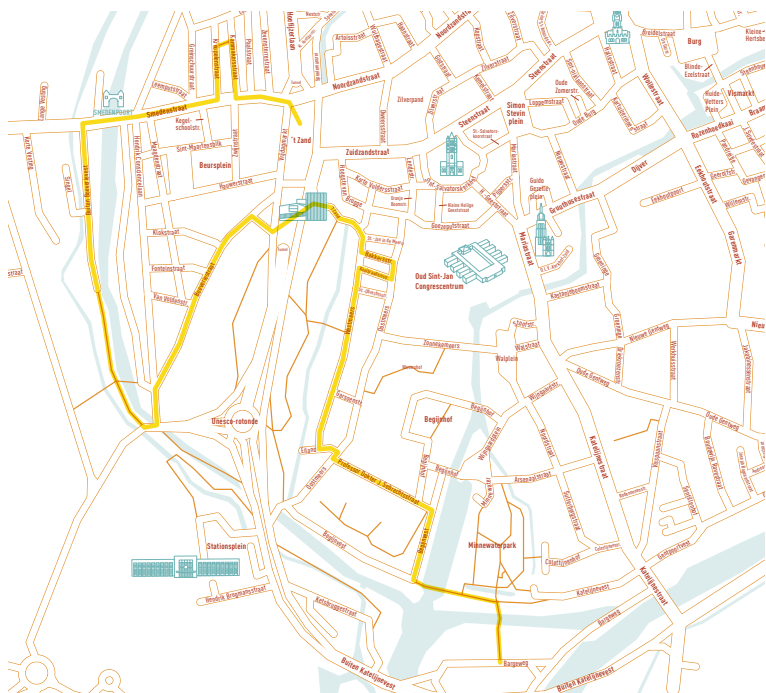
DE VOLGENDE WANDELINGEN VERTREKKEN TELKENS OP EEN ANDERE LOCATIE IN DE STAD.

DE TOCHTEN ZIJN BOVENDIEN NOOIT GELIJK; DE ENE IS KORT, DE ANDERE LANG. LUSTIGE WANDELAARS KUNNEN DE ROUTES WÉL ACHTEREENVOLGEND AFTAPPEN. DE UITGESTIPPELDE PARCOURS VOLGEN IMMERS ELKAAR OP.

HET AANEENGESCHAKELD TRAJECT KAN UITERAARD OOK PER FIETS WORDEN AFGELEGD.

NOG EVEN WAT TIPS VOOR DE WANDELING. BESCHOUW JEZELF ALS EEN FLANEUR IN EEN WERELDERFGOEDSTAD. KIJK DAAROM NIET TE VEEL NAAR DE GROND, MAAR RICHT JE BLIK ALS HET WARE OP DE EINDER. ZO ERVAAR JE HET BEST DE MOOISTE STAD VAN VLAANDEREN, BELGIË EN DAARBUITEN

Wandeling1: Minnewater & West-Brugge

- **START** = Kanaaleiland -
- links Katelijnevest - Minnewaterbrug -
- rechts Begijnenvest - links Prof. dr. J. Sebrechtsstr. -
- rechts Oostmeers -
- links doorsteek via binnenplein -
- rechts Westmeers - rechts Koolbrandersstr. -
- links Oostmeers -
- rechts Bakkersstr. -
- rechts Westmeers- 't Zand - Gloribusstr. -
- links Boeveriestr.-
- rechts Boeverievest - Smedenpoort - Smedenstr. -
- links Kreupelenstr. -
- rechts steegje naast kapel in - rechts Kammakersstr. - Smedenstr. -
- 't Zand = **EINDE**

Kanaaleiland - links Katelijnevest - Minnewaterbrug - rechts Begijnenvest - -
 Prof. dr. J. Sebrechtsstr - rechts Oostmeers...

Onze tocht start aan het **Kanaaleiland**. Gelegen aan de middeleeuwse stadsgracht en de Oude Gentse Vaart wordt het sinds de jaren 1970, met de aanleg van het nieuwe kanaal naar Gent, volledig ingesloten door water. Vanaf de jaren 1980 is dit de poort tot Brugge voor de horden dagjestoeristen. Toch blijft dit een heel markante plek. Via de kunstige brug lopen we over de middeleeuwse omwalling heen. Voor ons, achter wat struikgewas, ligt het Minnewaterpark, waar jaarlijks het Cactusfestival plaats heeft. Deze groene zone gaat terug op historische bleekweides met diverse afwateringsbeekjes.

We volgen de vesten verder naar de brug over het Minnewater. Van ver zien we reeds de middeleeuwse poortoren. De arduinen brug staat er pas sinds de 18de eeuw. Vanop de brug hebben we fraai overzicht op het **Minnewater**. Dit stuwmeertje ontstond in de 13de eeuw om de waterhuishouding in de binnenstad te controleren. Het meertje wordt gevoed door meerdere beken en wordt afgebakend door het middeleeuwse sashuis. Links ervan zien we het ommuurde begijnhof en de begijnhofkerk. Aan de horizon piekt de Onze-Lieve-Vrouwetoren.

Uiterst rechts staat het vroegere sluishuis. Daartussen, ter hoogte van de groene zone, lag tot midden

19de eeuw het zogenaamde Sas van Gent, een middeleeuws sluiscomplex, langs waar kleinere schepen de Reie konden bereiken. Vanaf de 17de eeuw tot 1784 was het Minnewater ook de aanlegplaats van de Gentse Barge, luxueuze trekschuiten tussen Brugge en Gent. Tot op heden is dit de drukst bezochte plek van de stad. Het Minnewater werd en wordt miljoenen keren op foto vastgelegd. Als geliefd panorama vinden we het zicht niet zelden als schilderij terug in menig Belgische huiskamer, en zelfs wereldwijd.

We stappen door naar de Prof. dr. J. Sebrechtsstraat

Op het pad tussen de muren van de **Minnewaterkliniek** en de hoge platanen langs het meertje. Het langgerekte gebouw werd tussen 1881 en 1892 gebouwd op oude bleekweides van het begijnhof. Architect Louis Delacenserie ontwierp het ziekenhuis dat zich door de stijl en het materiaal volledig inpaste binnen de historische Brugse architectuur. Het gebouw zit met de uitwerking van torentjes, maaswerk of het kantwerk in baksteen, vol knipogen naar laatgotische gebouwen in de stad.

We slaan rechts de Oostmeers in. Alle straatnamen in de buurt verwijzen nog naar de vroegere **meersen** of periodieke overstromingsgebieden. Het straatbeeld wordt hier bepaald door kleine, bescheiden arbeiderswoningen met maximaal

...Oostmeers - links doorsteek via binnenplein - rechts Westmeers - Koolbrandersstr. - links Oostmeers - rechts Bakkersstr. - Westmeers - 't Zand - Gloribusstr....

twee bouwlagen en een dak. Naast vele 19de-eeuwse gebouwen, vinden we er ook uit de 16de- en 17de eeuw. Aan de vroegere **mouterij Cauwe**, naast het Kapucijnenreijtje, gaan we over het pleintje. De 19de-eeuwse mouterij werd in de jaren 1980 herbestemd tot meerdere woongelegenheden. In die zelfde periode heeft de stad sterk geïnvesteerd in deze verloederde wijk.

Op meerdere plekken werden huizen gesloopt omwille van hun bouwvalligheid, terwijl andere net omwille van hun ouderdom werden gespaard en gerestaureerd. Het stadsweefsel werd opnieuw hersteld met bescheiden architectuur die zich in verhoudingen en materiaalgebruik inpast in de context. Gewoon huizen, zonder de artistieke rige aanstellerij van een architect. Via de doorsteek komen we in de Westmeers terecht.

Een homogene straat in al zijn verscheidenheid en toch veel minder druk dan de parallelle Oostmeers. De gekasseide weg, de ritmering van bakstenen huizen en hun pannendaken en vooral de zorg voor unieke ramen, wars van PVC, maken het straatbeeld. Let op nr. 111 eens op de gevelsteen onder het raam. De 16de-eeuwse steen wijst naar een gracht die onder het huis doorloopt. Achter de trapgevel van nr. 86 gaat dan weer een 15de-eeuwse

muurschildering schuil. Op de hoek met de Koolbrandersstraat staat het **neogotische Germana**, een oud patronagegebouw waar nu de wijkbibliotheek is ondergebracht.

We gaan even het blokje om en komen op de Oostmeers terecht. Het voorname neogotisch complex was vroeger de **kraamafdeling** van het achterliggend **Sint-Jansziekenhuis**. Vandaag zitten er stadsdiensten, onder andere de dienst voor Monumentenzorg. Boven de horizon van de Bakkersstraat torent het Concertgebouw reeds op.

We stappen verder via de Westmeers naar 't Zand. Het grootse plein kreeg enkele jaren geleden een facelift. De terrassen naar de **Kapucijnenrei** werden toen aangelegd. Het water loopt er verder onder 't Zand als de ingekerde Smedenrei.

We passeren achter het Concertgebouw en steken net voor de grote bushalte de weg over richting Gloribusstraat. Het achterliggend Koning Albert I-park was eeuwenlang een zompig terrein met meersen en bleekweides.

Met de aanleg van de eerste spoorwegen werden verhoogde beddingen doorheen deze meersen aangelegd. De huidige wegen maken trouwens nog gebruik van die verhoogde tracés.

...Gloribusstr. - links Boeveriestr....

De kleine, witte huisjes in het Gloribusstraatje staan in fel contrast met het Concertgebouw uit 2002. Deze woninkjes zijn voormalige **godshuizen**. In vrijwel elke stad in onze gewesten werden in de late middeleeuwen dergelijke huizen opgericht door een ambacht, gilde of private initiatiefnemer. De huizen waren bestemd voor behoeftige bejaarden of weduwen. Over de stad zijn 45 grotere of kleinere godshuiscomplexen verspreid. Het gros (260 woningen) ervan wordt thans door het OCMW tegen geringe prijzen aan bejaarden verhuurd. De meeste godshuizen dragen nog steeds de naam van hun oorspronkelijke oprichters. In de meeste steden zijn dergelijke godshuizen (bijna) verdwenen. In Brugge wisten ze stand te houden, niet alleen materieel, maar ook in gebruik.

De hoogste concentratie van dergelijke beeldbepalende godshuizen vindt men in de brede Boeveriestraat. De straat was een poortstraat of een hoofdweg tot het centrum. We volgen de weg richting de verdwenen Boeveriepoort. Op de hoek met de Klokstraat ligt het **klooster van de Kapucijnen** gebouwd in de jaren 1870. De bouw hield verband met de sanering van de achterliggende, volkse wijk tot een nette burgerwijk.

Schuin tegenover het 19de-eeuwse klooster ligt de voormalige **Gode-**

lieveabdij. De verharde, doodse Boeveriestraat staat in schril contrast met de 80 are tuin van de voormalige abdij. Het terrein spreidt zich uit achter de bescheiden tuintjes en koertjes van de huizen aan de straat. Het domein strekt zich zelfs uit tot aan het VTI. Daartussen liggen langs de straat nog de godshuizen van de stichting van Caloen. Deze huisjes worden uitzonderlijk nog door nazaten van de stichters beheerd en verhuurd. Aan de overzijde staan dan weer de godshuizen Van Volden en De Moor.

Op het einde van de straat lopen we langs de vesten tot aan de Smedenpoort.

De aarden **vesten** werden in 1879 heraangelegd als een landschapspark om te flaneren. Let ook op de vaak homogene bebouwing uit dezelfde periode. Dat deze 19de-eeuwse woningen bijna integraal bewaard zijn op zo'n lucratieve locatie (naast een parkzone) moet wel uniek zijn in het Vlaanderen van vandaag!

De **Smedenpoort** is een van de vier overgebleven middeleeuwse stadspoorten. De poort bevindt zich in een unieke setting tussen de groene binnen- en buitengrachten aangelegd in de 13de eeuw. Let ook op de bronzen schedel links boven de poortdoorgang. Ze verwijst naar

de gehangen en vervolgens onthoofde verrader François van der Straeten die in 1691 de stad dreigde over te leveren aan het Franse leger. Zoals gewoonlijk werden lichaamsdelen van misdadigers aan de stadspoorten opgehangen ter waarschuwing. De huidige bronzen schedel gaat terug op een 18de-eeuwse ijzeren kop, die op zijn beurt geïnspireerd is op de originele menselijke schedel...

Weg van het morbide slaan we de Smedenstraat in tot aan het driehoekige pleintje.

Achter ons lag de **Smedenkapel** die de naam gegeven heeft aan deze straat en de poort, maar die men ondoordacht in de jaren 1960 liet vervangen door het huidige appartementsgebouw.

...Smedenstr. - Kreupelenstr. - rechts steegje naast kapel in -
rechts Kammakersstr. - Smedenstr. - 't Zand.

We verlaten deze kwakkel en stappen de Kreupelenstraat in. Bakenvan de wijk is de kapel van **Onze-Lieve-Vrouw van Blindekens**. Het 17de-eeuwse bedehuis gaat terug op een 14de-eeuwse stichting en is zeker een bezoek waard. Via de steeg is zowel de kapel als het bijhorend godshuis van de Blindekens te bezichtigen. Deze huisjes zijn stelselmatig rond de kapel gebouwd in opdracht van rijke schenkers.

Via een heel mooi overwelfde doorgang komen we in de even smalle Kammakersstraat terecht. Al deze straatjes aan deze zijde van de Smedenstraat zijn parallel naast elkaar aangelegd en hebben smalle, maar lange bouwblokken. Waarschijnlijk gaat hun typerende aanleg terug tot 1415. Toen gingen hier meer dan 200 huizen in de vlammen op. Huizen waren toen nog grotendeels in hout opgebouwd en hadden vaak strodaken. Samen met de grote brand aan de Potterierei, drie jaar eerder, bracht dit het stadsbestuur ertoe om voortaan bij nieuwbouw harde daken te subsidiëren. Elke derde daktegel - of 1/3 van het dak - werd door de stad betaald. Op deze manier hoopten men het brandgevaar en de massale verspreiding van het alles verterende vuur tegen te gaan.

Via de Smedenstraat keren we terug naar 't Zand.

De witte gevelwand is er nog een herinnering aan de vroegere, levendige **stationswijk**. Op dit plein lag immers sinds 1838 een eerste stationshalte. Toen zes jaar later een eerste, echt station werd gebouwd, moest ook de omgeving in die modieuze neoclassicistische stijl worden gebouwd. Achter de homogeen gepleisterde en witgeschilderde gevels gingen cafés, restaurants, hotels, kamers en zoveel meer schuil om de treinreizigers goed te kunnen ontvangen.

Het eerste station verdween en werd vervangen door een neogotisch exemplaar, maar ook dat verdween definitief na de bouw van het huidige, derde station buiten de stadskern.

Sinds 2002, toen Brugge Culturele Hoofdstad van Europa was, waakt het Concertgebouw als nieuwe bakken boven het reusachtige plein. Het nieuwe gebouw heeft een terracottabekleding als oogwenk naar de baksteenarchitectuur en typische pannendaken van de stad. Een panoramisch uitzicht vanop de toren van het **Concertgebouw** behoort ook tot de mogelijkheden.

Wandeling 2: Van 't Zand tot Langerei

- **START**= 't Zand - Speelmansrei -
- links Beenhouwersstr. - Sebrechtspark -
- rechts Oude Zak - rechts Leeuwstr. -
- links Moerstr. - St.-Jakobskerk -
- links Vette Vispoort -
- links St.-Jakobsstr. - Ezelstr. - rechts Pottenmakersstr. -
- links St.-Jorisstr. -
- links Poitevinstr. - 't Zakske -
- rechts Raamstr. -
- rechts Sledestr. - Jan Boninstr. - Schuttersstr. - Kalkovenstr. -
- links St.-Jorisstr. -
- rechts Kapellestr. - links St.-Clarastr. -
- rechts Biddersstr. - Lange Raamstr. - St.-Gilliskerk - Baliestr. -
- St.-Claradreef - Sincfalpark -
- links Calvariebergstr. -
- rechts Julius en Maurits Sabbestr. - Hof De Jonghe - Langerei = **EINDE**

't Zand - Speelmansrei - links Beenhouwersstr. - Sebrectspark...

Aan het brugje aan de Noordzandstraat start onze wandeling.

Onder onze voeten vloeit nog het water van de Smedenrei. De reie maakte deel uit van de **eerste stadsomwalling** uit de 12de eeuw, maar werd bij de aanleg van het station op 't Zand overwelfd. De oorspronkelijke, 13de-eeuwse bruggen hier en ter hoogte van de Zuidzandstraat heeft men uiteraard laten zitten als onderdeel van de overwelling. Mocht men het water opvaren dan komt men aan de Kapucijnenrei uit, aan de voet van het Concertgebouw.

Wij gaan de andere richting uit, richting de **Speelmanskapel**. Het 14de-eeuwse bedehuisje van de gilde van de Speellieden (of muzikanten) gaf de naam aan dit deel van de rei. De waterloop werd gegraven als onderdeel van de eerste omwalling, kort na 1127. Ter hoogte van de 14de-eeuwse Sleutelbrug,

zien we in de fundamenteën van het hotel monsieur Ernest nog muurwerk en een steunbeer in veldsteen zitten, een restant van die eerste, 12de-eeuwse stadsmuur.

We lopen rechts verder de **Beenhouwersstraat** in. In deze buurt woonden eertijds de rijke beenhouwers en voornamelijk veehandelaars. Naast de straatnaam attendeert ook een boogveld boven de deur van het huis 'De Wilde Stier' (nr. 19) naar de aanwezigheid van de beroepsgroep. Let ook op het Spikkelboorstraatje, een middel-eeuws doodlopend straatje dat tot op heden bewaard is.

Aan dezelfde kant gaan we verder het Professor Sebrectspark in.

Het park was vroeger de tuin van het aanpalende witte huis, de **18de-eeuwse villa** van de familie Van Severen die rijkdom en aanzien ver-

... Sebrechtspark - rechts Oude Zak - Leeuwstr. - links Moerstr. -
St.-Jakobskerk - Vette Vispoort - links St.-Jakobsstr. - Ezelstr...

gaarde dankzij de paarden- en veehandel. De hoofdweg door het park gaat terug op het verdwenen middeleeuwse **Smoutstraatje**. Via de monumentale poort komen we in de Oude Zak terecht, een loodrechte straat met hoofdzakelijk bepleisterde lijstgevels waar niet zelden 16de-eeuwse diephuizen achter schuilen.

We slaan de Leeuwstraat in met verder de gelijknamige brug. Het zeer **fraaie brugje met de leeuwenschilddragers** stamt pas uit de 17de eeuw. We hebben er een mooi zicht op het Belfort, maar ook op de tuintjes langs de Speelmansrei.

Die groene kanten langs het water groeien op zogenaamde cijnsgrond of aangespoelde grond van de dichtslibbende reie. De Stad is eigenaar van deze **cijnsgrond**, maar biedt de aanpalende eigenaars de mogelijkheid die stukjes grond te huren voor eigen gebruik. Om het karakter en aanschijn van de reitjes - maar ook de eigendomssituatie van de cijnsgrond - maximaal te bewaren zijn verhardingen en constructies op deze gronden verboden.

Vervolgens volgen we links de Moerstraat.

Vanaf de 15de eeuw werd dit een belangrijke straat door de aanwezigheid en directe verbinding tussen het Bourgondisch hof in het Prinsenhof en de **Sint-Jakobskerk**.

Dankzij die vorstelijke nabijheid werd de kerk steeds meer een memoriaal van de bourgondische periode en haar dienaars.

De kerk werd uiteraard in de volgende eeuwen aangepast aan de veranderde modes en tendensen, in die mate zelfs dat men in de vroege 20ste eeuw de voorgevel van de kerk opnieuw gotisch maakte.

Ook een heel aantal gevels van gebouwen rond de kerk werden in die periode aangepast zodat ze een fraai kader vormen voor de kerk. Let wel, op enkele uitzonderingen na, werden enkel de **gevels verfraaid** en opnieuw van trapgevels voorzien; aan het oorspronkelijke, oudere interieur werd toen amper geraakt.

Op weg naar de Sint-Jakobsstraat moet je links de **Vette Vispoort** eens in.

Dit fotogenieke beluik gaat terug op een godshuis uit de Klaverstraat dat in de 17de eeuw hier achter de bestaande bebouwing werd ondergebracht. Ook de moeite zijn de verschillende uitgewerkte kraagsteentjes van het koor van de kerk, een authentiek restant van de oorspronkelijke 13-14de-eeuwse kerk.

Achter de hoek verlaten we opnieuw de eerste omwalling. Ter hoogte van de brug stond vroeger de Sint-Jakobs- of eerste Ezelpoort. Bij de aanleg van de tweede

...Ezelstraat - Pottenmakersstr. - links St.-Jorisstr. - Poitevinstr...

omwalling in 1297-1298 werd deze 600 m vooruit geschoven.

Over het water nemen we de Pottenmakersstraat.

De **bouwblokken** tussen de Ezelstraat en de Sint-Jorisstraat werden al voor de **aanleg van de tweede omwalling** door vermogende investeerders opgedeeld. De namen van de meeste verbindingsstraten verwijzen nog naar de eerste eigenaars (Poitevin, Bonin,...) of zijn inmiddels vergeten zoals de Pottenmakersstraat die oorspronkelijk naar Gerard Dullen was genoemd. Het kronkelend verloop en de opeenvolgende diephuizen met trapgevels maken dit straatje bijzonder pittoresk. Voorbij de bebouwing ligt aan de overzijde van de reie het bekendste **overblijfsel van de eerst omwalling**. Ernaast staan een paar opmerkelijke gevels waaronder een 16de-eeuwse met twee latrines of middeleeuwse wc boven elkaar. Ook hier moeten we de reie oorspronkelijk voorstellen met water tot tegen de gevels.

De Vlamingbrug, wat verder, dateert uit omstreeks 1334. De zogenaamde zitplaatsen of trappen aan de straatzijde waren eerder bestemd om koopwaar op ten toon te stellen.

We volgen de Sint-Jorisstraat tot de Poitevinstraat.
Hoewel vandaag minder zichtbaar

door het vele autoverkeer en de vele parkeergelegenheid was dit één van de meest prestigieuze assen van de stad. Langsheen deze weg lagen **verschillende gildegebouwen en belangrijke patriciërswohnungen**.

Vandaag de dag is dat nog merkbaar aan de vijf trapgevels aan de onpare zijde, maar ook aan de vele voorname 18de en 19de-eeuwse gevels langs de weg. We slaan de Poitevinstraat in. Het **tegelttableau** gaat terug op een ouder geschilderd gedenkschrift aan de pest uit 1666.

De hoge tuinmuur verder in de staat komt nog overeen met de footprint van een verdwenen **laattmiddel-eeuwse kaatsbaan**, een tennisplein avant-la-lettre waar de panen letterlijk en figuurlijk van het dak werden gespeeld. Het verdere straatbeeld bestaat uit bescheiden huisjes van meestal slechts een bouwlaag, enkel aan de hoofdas, de Ezelstraat, staat een indrukwekkender volume uit de 15de eeuw.

...Sledestr. - Ezelstr. - Jan Boninstr. - Schuttersstr. - Kalkovenstr.
- rechts St.-Jorisstr...

We kruisen de hoofdas, richting 't Zakske.

Een doorlopend straatje uit het begin van de 14de eeuw. De aanpalende Raamstraat en haar zijstraten zijn nog een getuige van minder geplande aanleg van de middeleeuwse stad. Hier woonden en werkten voornamelijk arme wevers. Menig middeleeuwse opstand groeide vanuit deze onderbuik. Het kwartier is tot diep in de 20ste eeuw een **arbeidersbuurt** gebleven. In de 19de eeuw lagen in de Raamstraat zelfs twee gieterijen. Op de bedrijfsterreinen werd later het neogotisch **godshuis de Croeser** gebouwd, waar men niet enkel in stijl, maar ook in gebruik de eeuwenoude traditie van godshuisjes voortzette.

Via de Sledestraat stappen we richting Jan Boninstraat.

De rechterzijde wordt bijna volledig ingenomen door de kerk en hoge tuinmuur van het klooster van de **ongeschoeide karmelieten**. De vrouwelijke tegenhanger was

tot voor kort ondergebracht aan de andere zijde, op het einde van de straat. Hoewel de zusters oorspronkelijk huisden in het veel rijkere theresianenklooster, nu beter gekend als de Weylerkazerne (die thans wordt verbouwd), zie je toch hoe de mannelijke en vrouwelijke kloosters van dezelfde orde toch zo dicht mogelijk bij elkaar waren gevestigd.

Vanuit de Schuttersstraat zien we reeds de flamboyante gebouwen van de gewezen **Rijksnormaalschool** opdoemen.

Het kasteeltje op nr. 10 was trouwens de oorspronkelijke ziekenboeg van de school.

Via de Sint-Jorisstraat komen we voor de hoofdingang en de meest uitgewerkte gevel van het enorme complex te staan. Deze ietwat miskenkende parel uit het oeuvre van de Brugse stadsarchitect Louis Delacenserie zit wederom vol verwijzingen naar de laatgotische Brugse architectuurgeschiedenis.

...St.-Jorisstr. - Kapelstr. - links Annuntiatenstr. - Biddersstr. - Lange Raamstr - St.-Gilliskerk - Baliestr. - St.-Claradreef - Sincfalpark....

Via de Kapelstraat en de 19de-eeuwse arbeiderswijk van de Bidders- en Lange Raamstraat komen we terecht in het hart van het Sint-Gilliskwartier. De omgeving lijkt een eigen entiteit binnen de stad te zijn. Niet zelden spreekt men dan ook van **Sint-Gillisdorp**, waar de kerk het centrum bepaalt en als enige Brugse kerk ook het uur aangeeft. Feit is dat haar historische kern rond de 11de eeuw ontstond aan de oevers van de Langerei. Als handelsnederzetting lag het buiten de eerste stadsomwalling, pas in de 13de eeuw komt de Sint-Gillisparochie binnen de tweede omwalling en dus de stad te liggen. Tot de 19de eeuw was de omgeving eerder landelijk. Rond de kerk lagen wel drie kerkhoven (voor de verschillende standen), terwijl de dichtste bebouwing rond de Gistelhoven lag. Pas vanaf het midden van de 19de

eeuw moesten die kerkhoven plaats ruimen voor bepleisterde lijstgevels, zoals deze recht tegenover het kerkportaal.

We volgen de Baliestraat – negeren links de Hopla-architectuur – en steken de opvallend brede Annuntiatenstraat over. De straatspanwijdte wijst nog op het **vroegere Vuilreijtje**, een zijtak van de Langerei die bijna heel 'Sint-Gillisdorp' omringde.

Kijk op weg naar de Sint-Claradreef ook rechts de **Kleine Nieuwstraat** in waar een 18de-eeuwse heester of landhuis-binnen-de-stad uittoert boven de 19de-eeuwse arbeiderswoninkjes. De Baliestraat zelf bestaat eigenlijk ook uit zo'n aanenschakeling van arbeiderswoningen maar dan in een grotere variatie van ouderdom, met huizen die zelfs opklimmen tot de 16de eeuw.

Op het einde van de straat ligt op de kruising van de Sint-Claradreef en -straat en de Calvariebergstraat een groot driehoekig plein.

Op deze plaats stond 100 jaar de mastodont van de Kapucijnenkerk. Eind jaren 1960 werd het klooster gesloopt voor de bouw van een grootschalig appartementencomplex 'Sincfal'. Financiële perikelen betekenden het einde van het project en de stad kon de gronden en de historische tuin verwerven.

...Sincfalpark - links Calvariebergstr. - rechts J. & M. Sabbestr. -
links Hof de Jonghe - Langerei

Op de plaats van de kerk bouwde men in de geest van **werkelijk stadsherstel** véél lagere, sociale woningen die zich qua materiaalgebruik en korrel inpassen in de context; een praktijk die uit financieel winstbejag geen navolging meer kent. Het achterliggend **Sincfalpark** was onderdeel van de tuin van de kapucijnen en gaat terug op de veel oudere tuin van het verdwenen 13de-eeuwse Rijke Clarenklooster, waar de Sint-Clarastraat en de -dreef hun naam aan danken. Via de Calvariebergstraat – genoemd naar een stadsgalg –

bereiken we de Julius en Maurits Sabbestraat,

Samen met de Blokstraat, de enige straat waar **interbellumarchitectuur** van een zeker niveau te vinden is. De straat werd pas laat doorheen vroegere bleekweides getrokken en moest de verbinding tussen de nieuwe binnenhaven en de Langerei bevorderen. Langs het smeedijzeren hekken van de beschermde directeurswoning Campers (nr. 42) bereiken we het recent uitgebreide **Hof De Jonghe**.

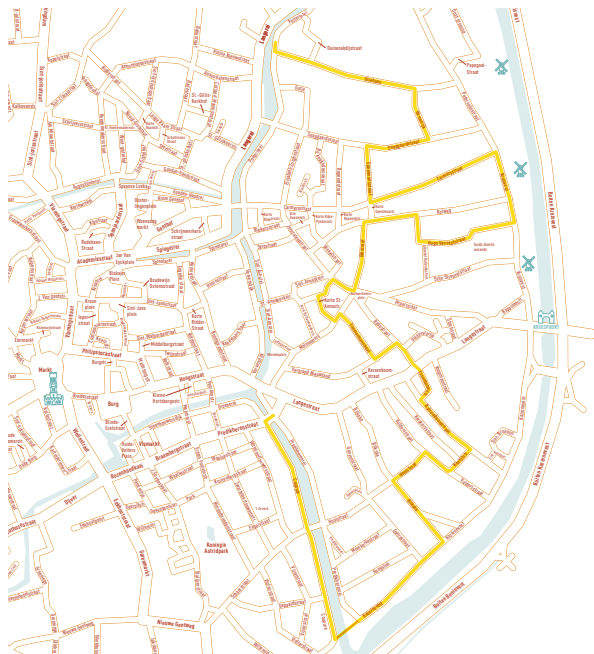
In de 19de en het begin van de 20ste eeuw vestigden zich verschillende bedrijven op de vroegere **blekerijweiden** in de omgeving van de Langerei, 's-Gravenstraat en Julius en Maurits Sabbestraat.

De blekerijmeers en de boomgaard van één van die bedrijfjes, de leerlooierij-wolwasserij De Jonghe, werden eind 1970 door de stad aangekocht en in 1980 als buurtparkje ingericht en opengesteld. Enkele van de voormalige bedrijfsgebouwen zijn herbestemd als woning.

Via de doorgang naar de Langerei, met zicht op de strenge Ter Duinenabdijkerk, bereiken we ons eindpunt van de wandeling.

Wandeling 3: Seminarie-, Sint-Anna- en Langestraatkwartier

- **START**= Potterierei thv nr. 70 - Oliebaan - Hemelrijk -
- rechts Snaggaardstr. -
- links Speelmannsstr.
- links Carmersstr. - Kruisvest - H. Verrieststr. -
- links Rolweg -
- links Balstr. - rechts Jeruzalemstr. -
- rechts St.-Annaplein - Kleine St.-Annastr. -
- links Molenmeers - Timmermansstr. -
- links Verbrand Nieuwland -
- rechts Rodestr. - Essenboomstr. -
- links Balsemboomstr. - Konfijtstr. -
- rechts Vuldersstr. -
- links Hooistr.
- links Bilkske -
- rechts Kazernevest - Coupure - Molenbrug = **EINDE**

Potterierei thv nr. 70 - Oliebaan - Hemelrijk...

Onze derde wandeling start aan het hospitaal van

Onze-Lieve-Vrouw-ter-Potterie, aan de gelijknamige reie.

De kleine evenknie van het bekende Oud-Sint-Jan ligt ver buiten de betreden paden, maar blijft een topper binnen ons toch vermaard Brugs kunstpatrimonium. Het hospitaal werd gesticht rond de 13de eeuw in een buurt waar meerdere pottenbakkers gevestigd waren. Een bezoek aan dit gebouw is sterk aan te raden. Door het miraculeuze Mariabeeld werd de kerk tijdens de barok een waar bedevaartoord wat zich weerspiegelde in de rijke interieuraankleding.

Voorbij de aaneenschakeling van 17de-eeuwse trapgevels passeren we de streng klassieke kerk van de gewezen **abdij Ten Duinen**, sinds de 19de-eeuw het **Groot-Seminarie**.

Na de eerste grote bocht van de Potterierei slaan we links af in de Oliebaan.

De straat begint redelijk deprimerend door de logge en saaie schoolgebouwen, maar na enkele meters doorzetten komen we in een unieke setting terecht. De Brugse binnenstad bewaart opvallend veel oude tuilmuren, langs straten en als erf-scheiding tussen stadstuintjes. Hier worden de straten aan weerszijden afgebakend door blinde **tuilmuren**.

Links achter liggen de moestuin, akkers en weiden van het Groot-Seminarie. Aan de rechterzijde liggen dan weer de voormalige tuinen van de 17de-eeuwse **Spermalieabdij** (nu o.m. hotelschool) en verder, in Hemelrijk, hebben we er nog de ommuring van het 19de-eeuwse Militaire Hospitaal bij!

...Hemelrijk - rechts Snaggaardstr. - Speelmansstr links Carmersstr. - Kruisvest.....

Vanuit het Hemelrijk zien we nog net boven de muren de indrukwekkende gebouwen van het Groot-Seminarie. Kijken we de andere zijde uit dan zien we de **koepel van het Engels Klooster** waarvan de ruime tuin eveneens aan de zijde van de Snaggaard- en Speelmansstraat is afgeschermd door hoge muren.

Via die laatste straat wandelen we de Carmersstraat in. Je merkte ongetwijfeld de volkse houten beelden van **'Annaatje van 't Pitje'** op, een 18de-eeuwse calvarie met Annaatje in Brugse klederdracht.

We stappen verder de straat in richting vesten.

Het straatbeeld wordt hier hoofdzakelijk bepaald door lijstgeveltjes, vaak voor 19de-eeuwse arbeidershuizen, maar ook ouder, 16de-17de-eeuws en onder meer te herkennen aan getrapte dakvensters. Het midden van de straat heeft hogere volumes, enerzijds door de kerk van het Engels Klooster, maar ook door de burgerwoningen aan de overzijde. Zij werden in 1861 gebouwd voor de officieren van de lansiers uit de verdwenen kazerne aan de Langestraat. De huizen hebben achteraan, in de aanpalende Rolweg hun koetshuizen. Bijna op het einde van de straat staat hier al sinds de 16de eeuw het Lombaertsheester, een buitengoed dat sinds 1573 – mits een hele reeks verbouwingen – nog steeds de zetel is van de Koninklijke **Hoofdgilde van Sint-Sebastiaan**.

Vanop de Sint-Jansmolenwal op de Kruisvest hebben we een beter zicht op de ruime tuin met schietgalerij, staande wip en zelfs een paviljoen in empirestijl. De Kruisvest zelf maakt deel uit van de tweede omwalling en is genoemd naar de nog bestaande 14de-eeuwse Kruispoort. Door hun verheven ligging waren de vesten al sinds het begin de ideale locatie voor de oprichting van **windmolens**. Bijzonder aan de Kruisvest zijn hier de vier bewaarde molens met hun wallen. Vanop de molenwallen hebben we een uniek panoramisch zicht op de Brugse binnenstad.

...Kruisvest - H. Verrieststr. - links Rolweg - Balstr. - rechts Jeruzalemstr. - rechts St.-Annaplein...

Vooraan liggen de beboomde tuinen van de **Sint-Jorisgilde**, het Gezelmuseum en die van de Sint-Sebastiaansgilde. Er achter ligt een schakering van punt- en lijstgevels, allen onder hellende pannendaken, redelijk wat groen en verder enkel torenspitsen van kerken en de voornaamste burgerlijke gebouwen. Hier (nog) geen plaats voor kantoor- en hoteltorens, of nieuwbakken appartementisering.

Vanuit onze verheven positie dalen we af richting de Hugo Verrieststraat.

Achter de tuinmuur ligt het geboortehuis van Guido Gezelle, een 16de-eeuwse hovenierswoning met een prachtige tuin. Aan de andere kant staat sinds 1940 het gildegebouw van de Koninklijke en Prinselijke Hoofdgilde van Sint-Joris, de oudste schuttersgilde die vroeger haar laatmiddeleeuwse gebouwen had in de Sint-Jorisstraat.

De H. Verrieststraat maakt deel uit van het **Gezellekwartier**, een tuinwijk met gevarieerd huizenpalet in 'Brugse stijl' die hier vanaf 1920 werd opgericht op vroegere tuinbouwgronden. De straatnamen verwijzen allen naar Vlaamse schrijvers en cultuurvoorvechters.

We volgen de straat en vervolgens nemen we de Rolweg, richting Balstraat.

Vanaf het stedelijk **Volkskundemuseum** hebben we een bijzonder zicht, een terugblik in de tijd als het ware. De afgelopen 400 jaar is het straatbeeld hier immers amper veranderd. We zien lage aaneengeschaalde, witte eenkamerwoningen met zwarte plinten en onder scherpe daken. Op het eind van de weg schurken zich nog enkele godshuizen aan tegen de majestueuze en tegelijk oosterse oprijzende **Jeruzalemkerk** (ca. 1470!).

Op het kruispunt met de Jeruzalemstraat ligt vlak voor ons de Mollemeers, één van de weinige straten in Brugge met een asfaltwegdek en dus een andere sfeer.

We lopen rechts de Jeruzalemstraat in, naar het koor van de **Sint-Annakerk**. De omgeving stond lange tijd gekend als een volkse buurt met overwegend arme bevolking. Kantklossers en spelende kinderen voor armtierige huisjes bepaalden hier het straatbeeld.

Opmerkelijk genoeg is er van die armoede in de parochiekerk weinig te merken. De sobere kerkgevels laten echt niet de barokke rijkdom binnenin vermoeden! Tot 1870 stond de kerk redelijk landelijk, midden een groot kerkhof. In het laatste kwart van de 19de eeuw werd het huidige plein aangelegd, samen met de typerende bakstenen of bepleisterde lijstgevels.

...St.-Annaplein - Kleine St.-Annastr. - links Molenmeers - Timmermansstr.
- links Verbrand Nieuwland - rechts Rodestr. - Essenboomstr. - links Balsem-
boomstr. - Konfijtstr. - rechts Vuldersstr. - Hooistr. - links Bilkske....

We wandelen rechts rond het plein, langsheen de Sint-Annakerkstraat en de Joost De Damhouderstraat, beiden vrijwel **uniform neoklassiek**.

We verlaten het plein via het smalle en kronkelende Kleine Sint-Annastraatje.

Let voordien nog even op de trapgevels in de hoek van het plein. Ze zijn op hetzelfde moment als de neoclassicistische lijstgevels gebouwd en luiden een **kantelpunt** in. Enkele jaren later zijn bepleisterde gevels niet langer gewenst in Brugge en doet men er alles aan om de middeleeuwse luister van de stad, vaak historiserend, te herstellen.

Aan de Molenmeers stappen we de smalle Timmermansstraat in. 19de- en 17de-eeuwse woningen wisselen er elkaar af.

Via Verbrand Nieuwland en de Rodestraat komen we aan de Langestraat, waar we oversteken richting Essenboomstraat.

De straat maakt deel uit van de te verkennen **oude arbeiderswijk**.

Het kwartier wordt gekenmerkt door een reeks dicht op elkaar volgende parallelle straatjes tussen de Langestraat en de tweede omwalling. De bouwblokken zijn hier langgerekt, maar smal en bestaan uit kleine perceeltjes.

Ons parcours langsheen de Balsemboomstraat, Konfijtstraat, zicht op de Kwekersstraat en tenslotte de Vuldersstraat toont ons bescheiden woningen van twee bouwlagen en slechts twee traveeën.

Veel van de huizen zijn in serie gebouwd in de 19de eeuw, maar kunnen ook ouder zijn.

De poort aan het einde van de Balsemboomstraat verwijst nog naar de vroegere kazerne aan de gelijknamige vest. Eind jaren 1970 werd de kazerne gesloopt en vervangen door het **Gerechtsgebouw** en sociale woningbouw, beiden in materialisatie en architectuurprogramma interessante getuigen van de eerste oefeningen van stadsherstel en integrerende nieuwbouw binnen een historische context.

Het einde van het Bilkske bereiken we via de Hooistraat.

Bilkske was een hoger gelegen weide die men eind de jaren 1920 verkavelde. De straatwanden zijn er een amalgaam van traditionele gevels in Brugse stijl, naast meer uitgesproken modernistische ontwerpen. Het homogeen karakter is er bereikt door het algemeen, maar gevarieerd gebruik van baksteen-metselwerk en hellende daken.

... Kazernevest - Coupure - Molenbrug

Langs de Kazernevest lopen we richting **Coupure**.

Dit verbindingskanaal werd pas in het midden van de 18de eeuw gegraven doorheen het bestaand middeleeuwse straatweefsel. Het verdiepen van de bestaande reien tot het Minnewater bleek immers onhaalbaar. De doorsteek paste in grotere infrastructuurwerken die de havens van Oostende, Brugge en Gent beter en sneller diende te verbinden. Na het graven van het kanaal bleef de omgeving er ietwat verweesd achter. Pas in de loop van de 19de eeuw raakten de bestaande bouwblokken weer dichtgebouwd, hoofdzakelijk met bescheiden arbeiderswoningen. Langs de kaaien zelf

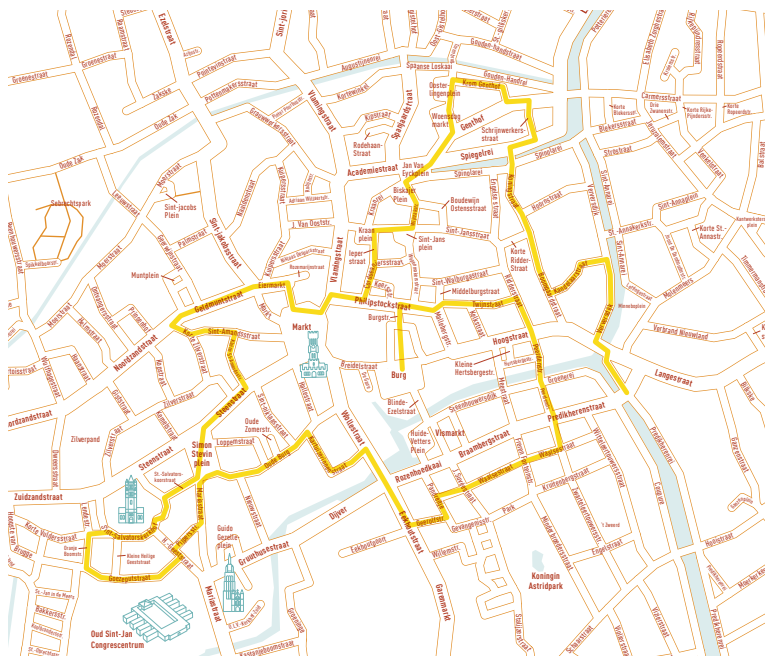
vestigden zich enkele bedrijven o.a. de **zeepziederij 'Cardinael'** (nr. 12).

Bijna op het einde van de Predikherenrei ziet men nog de grondvesten van de **kloosterkerk** waar de rei naar genoemd is. Aan de overkant dan weer ligt een van de weinige 18de-eeuwse stadspaleizen van de stad, met name het **hôtel D'Hanins de Moerkerke**, opgericht iets na de aanleg van de Coupure.

Voorbij de Predikherenstraat komen we op ons eindpunt aan de Molenbrug. Geniet hier van het zicht op de Groenerei, terwijl de andere kant van de reie een mooie blik biedt op het Sint-Annakwartier.

Wandeling 4: Het middeleeuwse hart

- **START** = Molenbrug - Verversdijk - Kandelarsstr. -
- rechts Boomgaardstr. - St.-Maartensplein - Koningstr. -
- rechts Spiegelrei - Schrijnwerkersstr. -
- links Genthof - Krom Genthof - Woensdagmarkt -
- rechts Genthof - Jan Van Eyckplein - Biskajersplein - Wijnzakstr. - St-Jansplein -
- rechts St.-Jansstr. - Kraanplein - Cordoeaniersstr. -
- rechts Philipstockstr. - Markt - Geernaertstr. - Eiermarkt - Geldmuntstr. -
- St.-Amandsstr. - Kleine St.-Amandsstr. -
- rechts Steenstr. - S. Stevinsplein - St.-Salvatorskoostr. - St.-Salvatorskerk -
- hof-Zuid - Korte Voldersstr. - Oranjeboomstr. -
- links Gozeput - links H. Geeststr. - Pijpersstr. -
- links Mariastr. - S. Stevinsplein - Oude Burg - Karthuizerinnenstr. -
- rechts Wollestr. - Eekhoutstr. - Geerolfsstr. -
- links Pandreitje - Waalsestr. - Zwarteleertouwersstr. - Peerdenstr. - Riddersstr. -
- Twijnstr. - Philipstockstr. - Burgstr. - Burg = **EINDE**

Molenbrug - Verversdijk - Kandelaarsstr. - rechts Boomgaardstr. - St.-Maartensplein...

Onze laatste tocht start aan de Molenbrug, genoemd naar een watermolen die zelfs op het einde van de 12de eeuw al oud werd genoemd. Vlakbij stond de Molenpoort als onderdeel van de eerste omwalling die hier door de Groenerei en de Verversdijk werd afgebakend. Geëvolueerd over enkele eeuwen is daaruit een beeldbepalend zicht ontstaan van reien, kaaimuren, bestrating, bruggen en gevarieerde bebouwing afgewisseld met groen.

Zo verwijst de **Verversdijk** enerzijds naar de lakenververijen uit de buurt en anderzijds naar de afdamming van de reie tot een aanlegplaats. De dijk lag in de middeleeuwen in het hart van de handelsstad. Engelsen en Schotten hadden in deze wijk hun kantoren en opslagplaatsen. Anselmus Adornes (bouwheer van de Jeruzalemkerk), die veel met de Britten handel dreef, was een van de voornaamste bewoners van de dijk.

Op de plek van zijn eigendommen, bouwden de jezuïeten in de 17de eeuw hun klooster. Vanaf de Franse tijd en gedurende bijna twee eeuwen werden de gebouwen gebruikt als Koninklijk Atheneum en rijks-middelbare school.

Op het einde van de twintigste eeuw werd, na grondige restauratiewerken,

het klooster als campus voor het **Europacollege** in gebruik genomen. Doorheen de moderne rastergevel in de Kandelaarstraat zien we de binnenkoer van het prestigieuze college. De naam van het slingerend straatje is te danken aan het 15de-eeuws hoekpand '**Den Kandelaere**' waarvan de schouwen de zwaartekracht lijken te tarten. Kijk in het smaller wordend steegje naar de zijgevel van dit oude pand. Het zit vol blinkende, verglaasde bakstenen.

De aansluitende Boomgaardstraat lijkt nu een achterafstraat door de vele koetshuizen van de achterliggende Riddersstraat. Toch was dit een belangrijke straat waar in Brugges hoogdagen buitenlandse handelaars en Brugse makelaars woonden.

Zo noemde men het **Sint-Maartensplein** vroeger het Schottenplein. Toen de Britse aanwezigheid uit het geheugen verdween, veranderde de naam naar het huis Sint-Martinus waar de heilige nog steeds afgebeeld staat op een gevelsteen. De barokke jezuïetenkerk (**Sint-Walburgakerk**), het 18de-eeuwse **hotel van Hamme de Stampaertshoucke** en het ommuurde 19de-eeuwse herenhuis geeft het plein een zekere Italiaanse allure.

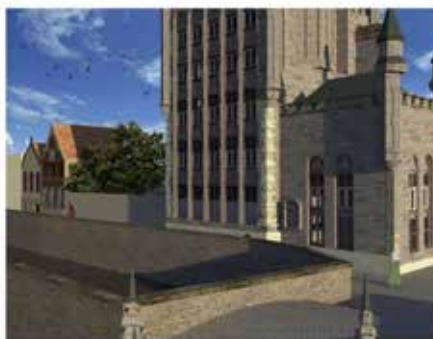
...St.-Maartensplein - Koningsstr. - rechts Spiegelrei - Schrijnwerkersstr. - links Genthof - Krom Genthof....

We volgen de Koningstraat naar de **Spiegelrei**. Enkele eeuwen lang passeerden hier boten met internationale handelswaren. Langsheen deze belangrijke handelsas lagen voorname stenen, of de eerste stenen huizen.

langs de Poortersloge heen, richting Markt waar de reie onder de fameuze Waterhalle door stroomde. De vele grote panden aan de Spiegelrei tonen ook aan dat de reie ook later een respectabele as bleef, zelfs tot op vandaag.

Vanaf de 15de eeuw werd de einder bepaald door de **poortersloge** die gestalte gaf aan het prestige en ondernemingszin van de Brugse poorters. De reie liep toen nog door,

15 de
eeuw

zuidgevel

westgevel

Via de smalle Schrijnwerkersstraat, het Genthof en het Krom Genthof bereiken we het eerste van een schakel pleintjes, met name het **Oosterlingenplein**.

De plaats ontstond in de late 15de eeuw toen de stad als ultiem charmeoffensief de **Duitse Hanza** een indrukwekkend kantoor cadeau gaf. De 'oosterlingen' dreigden immers Brugge te verlaten voor andere oorden. Jan van de Poele ontwierp de nieuwbouw met aan de achterzijde

de Spaanse Loskaai, waar boten konden aanleggen en goederen konden gelost en geladen worden. Van het illustere gebouw rest nu slechts een fractie, maar dankzij deze **3D-reconstructie** kunnen we ons een beeld vormen van het gebouw.

Chelsea Pottier maakte deze reconstructie van de verschillende gevels van het Oosterlingenhuis als eindwerk voor de opleiding Toegepaste architectuur (HoWest, 2020)

1582

16 de eeuw

noordgevel

westgevel

...Woensdagmarkt - Jan Van Eyckplein...

De **Woensdagmarkt** houdt verband met het Oosterlingenhuis, en heette aanvankelijk ook Oosterlingenplein en het ontstond gelijktijdig met het natiehuis door de sloop van een paar huizen. Het plein heeft naast jonge gebouwen redelijk wat 16de-eeuwse gevels en kernen. Het **huis Oorloge Mansschepe**, het gebouw met het torentje (nr. 10), klimt zelfs op tot 1200-1300. Het standbeeld van **Memling** waakt sinds 1871 over de markt en houdt verband met de pas ingezette herwaardering van het eigen Brugse erfgoed en haar hoofdrolspelers.

Hetzelfde gebeurde op het **Jan van Eyckplein**.

Hoewel er al sinds 1854 een beeld van de schilder stond, werd het rond 1878 vervangen door het huidige,

historiserend beeld. Ondertussen had het stadsbestuur een **eerste restauratiepremie** gegeven voor de Rode Steen. Het hoekgebouw werd - zoals de restauratiepremie ook aangeeft - kunstig hersteld. Historische panden werden hersteld, maar dan naar hun vermeend uitzicht uit de gouden eeuw van Brugge.

Uiteindelijk heeft men op een paar gevels na alle gevelwanden langs het plein teruggebracht naar een laatgotische vormgeving. Stadsarchitect **Louis Delacenserie** speelde hierin een belangrijke rol, ook bij de reconstitutie van het middeleeuwse **Tolhuis** en zeker bij de reconstructie van de **Poortersloge** die onherkenbaar was geworden door de herbestemming en uitbreiding van de Academie in de vroege 19de eeuw.

...Jan Van Eyckplein - Biskajerplein - Wijnzakstr. - St.-Jansplein - rechts
St.-Jansstr. - Kraanplein - leperstr. - Cordoeaniersstr. - Philipstockstr. - Markt...

Het Jan van Eyckplein was samen met het achterliggende oude Beursplein de commerciële hotspot van middeleeuws Brugge. In de onmiddellijke buurt woonden vele buitenlandse handelaars en hadden ze er hun natiehuisen. Zo ontleent het sfeervolle **Biskajersplein** haar naam aan het vroegere natiehuis dat hier stond.

Via de Wijnzakstraat stappen we naar het **Sint-Jansplein**, genoemd naar de kerk die hier tot de 18de eeuw het straatbeeld bepaalde. Naast de monumentale **waterpomp** trekken vooral het **huis de Croone** (nu chocolademuseum) en het Belgian Pigeon House de aandacht. Beide panden dateren uit de 15de eeuw. Verder langs het plein naast trapgevel- voornamelijk herenhuisen op classicistische lijst, doch vaak met een middeleeuwse kern.

Kraanplein heeft sinds de overweldig van de Kraanrei en bouw van appartementen in jaren 1950 veel van haar aantrekkingskracht verloren. Toch zijn de historische gebouwen hier nog bijzonder gaaf bewaard. Dan kijken we naar het **huis leper** (nr. 6) uit de 15de eeuw en het pas ontdekte huis **de Cluuse** dat volledig van omstreeks 1270 dateert. Dat laatste pand werd vaak afgebeeld op schilderijen en miniaturen, die op hun beurt de inspiratie waren voor een **3D-reconstructie** van de omgeving die je hier kan zien.

Via het smalle leperstraatje stappen we naar de Cordoeaniersstraat. De straat heeft een overwegend 19de-eeuws uitzicht, maar de panden gaan niet zelden terug tot de 13 eeuw. De stelselmatige verkaveling en bebouwing van de straten kan het best worden geïllustreerd aan de hand van **Cordoeaniersstraat 13 en 15**. Beiden stammen uit die 13de-14de eeuw en waren oorspronkelijk vrijstaande volumes die zich uit strekten tussen de straat en achterliggende Kraanrei. De directe doorgangen naar de reie, links en rechts van de huizen, waren essentieel voor het vlot goederentransport van en naar boten. In eerste instantie ziet men de doorgangen overbouwd worden en finaal zelfs opgeslorpt worden in de huizen.

De Philipstockstraat leidt ons naar de **Markt, de meest iconische plek van Brugge**. Het schijnbaar harmonieus plein is het resultaat van ruim 150 jaar bouwen en verbouwen. Tot 1878 had het plein eerder een Franse indruk. Laatmiddeleeuwse huizen waren witgeschilderd of had men van de trapgevel ontfrood.

...Markt...

De oude Waterhalle was eind 18de eeuw al gesloopt en vervangen door een **classicistische eenheidsbouw**. In 1878 brandt het classicistische complex echter af. Dat is tegelijk het startsein voor een verbouwingsdrang met het huidige eindresultaat. De hele zuidelijke markt wand wordt sindsdien inge-

nomen door neogotische overheidsgebouwen. Ook elders op het plein legde men de bakstenen onderlaag van de huizen weer bloot of reconstrueerde men volledige gevels op basis van oude afbeeldingen. Het eindresultaat wordt nog steeds door de Bruggeling en de mensen erbuiten in hun ziel gesloten.

...Markt - Geernaertstr. - Eiermarkt - Geldmuntstr. - St.-Amandsstr. - Kleine St.-Amandsstr. - rechts Steenstr. - S. Stevinsplein - St.-Salvatorskoostr. - St.-Salvatorskerkhof-Zuid - Korte Vuldersstr...

De katalysator tot de hernieuwde aandacht en waardering voor het eigen Brugse erfgoed kwam er mede door grootschalige ingrepen in het stadsweefsel tussen 1860 en 1870. De sanering en aanleg van het schouwburgkwartier (1870) was misschien de druppel, maar de heraanleg van de Geldmuntstraat 10 jaar eerder heeft het protest waarschijnlijk mee gevoed.

Via de Geernaertstraat en de Eiermarkt komen we in de winkelstraat terecht. De volledige linkerzijde van de **Geldmuntstraat** werd in 1860 gesloopt en vervangen door Frans geïnspireerde architectuur, wat sterk in contrast stond met de eigen, rijke traditie van baksteenarchitectuur.

We volgen de Geldmuntstraat en slaan de Sint-Amandsstraat en vervolgens de Kleine Sint-Amandsstraat in.

Dat laatste straatje komt rechtstreeks uit op het **ambachtshuis van de metselaars**. De **Steenstraat** is van oudsher één van de belangrijkste poortstraten van de stad. Sinds de 9de eeuw groeide de **Sint-Salvatorskerk** er uit tot een imponerende kathedraal en op het Simon Stevinplein lag het 14de-eeuwse Westvleeshuis, eigendom van het vleeshouwersambacht. De **architecturale verscheidenheid** hangt samen met de ouderdom. De mees-

te huizen zijn gebouwd tussen de 16de en de 20ste eeuw, maar hebben vaak een oudere kern die kan opklimmen tot de 13de-14de eeuw. Het zijn veelal diephuizen met zowel trap-, klok-, hals- als lijstgevels. In de loop van de 15de tot de 18de eeuw verrijzen langs het tracé **markante ambachtshuizen** onder meer van de bakkers (nr. 19), timmerlieden en schrijnwerkers (nr. 38) en schoenmakers (nr. 40).

Naar de Markt toe reiken de gevels hoger en krijgen we een redelijk homogeen en rijkelijk karakter door combinatie van de verschillende geveltoptypes voornamelijk uit de 18de eeuw. Met de aanleg van het eerste station op 't Zand wist de Steenstraat de rol van de Vlamingstraat over te nemen als belangrijkste commerciële as.

Via het Simon Stevinplein, waarschijnlijk het eerste marktplein van de stad, gaan we langs de Sint-Salvatorskoorstraat richting Korte Vuldersstraat, een buurt die bekend stond om het groot aantal eigendommen en bewoners van het vuldersambacht.

Deze lakenvorbereiders hadden immers hun (opspan)ramen in de naburige meersen (cfr. Oost-, West-, Zonnekemeers). De open ruimte rond de kathedraal werd zoals de straatnaam aangeeft minstens 1000 jaar als kerkhof gebruikt.

...Korte Vuldersstr. - Oranjeboomstr. - links Goezeput - links H. Geeststr. -
Pijpersstr. - links Mariastr. - S. Stevinsplein - Oude Burg...

Pas rond 1800 kwam een einde aan deze traditie en startte men de doden ver buiten de stad te begraven.

Let links van de kathedraal op de opeenvolgende dwarsstraatjes. Tussen de twee trapgevels (nr. 15 en 16) verstopt zich nog de toegang tot één van de vele, minder zichtbare **brandstraatjes** van de stad. Dergelijke straatjes lagen veelal tussen twee eigendommen in om brandbestrijding te vergemakkelijken.

We nemen de Oranjeboomstraat naar de Goezeput en stappen richting O.L.Vrouwetoren.

Naast nr. 4 zien we opnieuw een poortje met erboven een verweerde B in de gevelsteen. Het duidt op het brandstraatje van zo net en het feit dat dit stadseigendom is. De hoge muren op het einde van de straat maken deel uit van het **Bischopshuis** aan de Heilige-Geeststraat, een 15de-eeuwse hof van de heren van Pittem.

In de hoge zijgevel kan je nog de oorspronkelijke schermgevel lezen. In de 16de eeuw kreeg het hof een renaissancegevel en vanaf de 18de eeuw wordt het aangepast tot seminarie en later tot bisschopshuis. We stappen naar **Oude Burg**, een van de oudste straten van de stad.

...Oude Burg - Karthuizerinnenst - rechts Wollestr. - Eekhoutstr...

De naam verwijst naar een **oude nederzetting**, waarschijnlijk de oudste naast het grafelijk complex op de Burg. Vanaf de volle Middeleeuwen begon men het terrein op te hogen, om vanaf de 13de eeuw te verkavelen en er huizen op te bouwen. De wijk werd oorspronkelijk getypeerd door de talrijke kleine straatjes die nog ten dele afleesbaar zijn. Net als de rest van Brugge kent de straat een architecturale rijkdom en verscheidenheid. De 15de-eeuw is vertegenwoordigd door het **Sint-Jorishof** (verkeerdelijk Hof van Watervliet genoemd) en het laatgotische huis **De Zomere** in de gelijknamige zijstraat.

Uniek zijn verder de opeenvolging van 16de- en 17de-eeuwse panden, samen met het **neoclassicistische huis de Halleux** dat in de jaren 1980 zorgvuldig gerestaureerd en herbestemd werd tot de kantoren van de christelijke beweging. Een smal poortje naast dat 19de-eeuwse herenhuis leidt trouwens naar een oud brandstraatje dat toegang geeft tot het 18de-eeuwse paviljoen aan de Dijver.

De kerk van het vroegere **karthuizerinnenklooster** werd na de Eerste Wereldoorlog herbestemd als memoriaal aan de oorlog. De triomfpoort die we door moesten verwijst daar ook naar. Een groot deel van het klooster doet thans dienst

als politiekantoor. De Karthuizerinnenstraat leidt loodrecht op het '**Het Bourgoensche cruyce**', een echte toeristische trekker met fraai uitzicht over de Groenerei en omgeving. De huizen rechts dateren echter pas uit de jaren 1930 en dienden het historische karakter verder te ondersteunen. Het 18de-eeuwse pand aan de overzijde is wel nog authentiek.

Let bij de terugkeer naar de Wollestraat nog even op het linker hoekhuis.

Het omgekeerd **kanon** in het voetpad en de **kleurrijke boogvelden** van het huis herinneren aan de 17de-eeuwse ontzetting van Brugge.

We lopen richting Eekhoutstraat. De **Nepomucenusbrug** heeft als enige haar heiligenbeeld bewaard. Vroeger stonden onder meer op de Nieuwjaarsbrug aan de Poortersloge ook beelden opgesteld. Op de rechterhoek van de Wollestraat bemerk je ongetwijfeld het statige, laatgotische stadspaleis, **huis Perez de Malvenda**. Dit opvallende 15de-16de-eeuwse herenhuis is met voorsprong de mooiste (qua kader) souvenirshop.

Vermeldingswaardig is ook het neobarok **hoekhuis met de voetgangersgalerij**. Na de verbreding van de Eekhoutstraat bouwde men dit pand volgens de principes van

... Eekhoutstr. - Geerolfstr. - Pandreitje - Waalsestr. - links Zwarte-leertouwersstr. - Peerdenstr. - Ridderstr. ...

Camillo Sitte - én naar het voorbeeld van het huis De Sterre op de Brusselse Grote Markt - bij wijze van stadsweefselherstel, maar ook vanuit het belang van het perspectief naar het Belfort.

Aan de Eekhoutstraat slaan we rechts de Geerolfstraat in.

De weg leidt naar het gedempte **Pandreitje**, een waterloop die vroeger doorliep tot de Rozenhoedkaai. Rechts staat nog het poortgebouw van de verdwenen **19de-eeuwse gevangenis**.

Op weg naar de platanendreef gaan we de Waalsestraat in.

Het is de wandelaar misschien ontgaan, maar hier lopen we net buiten de eerste omwalling, in een gebied die gekend stond als de **Braamberg**. De wijk kenmerkt zich door een uitgesproken **dambordaanleg** (de straten staan hier loodrecht op elkaar), het resultaat van een **eerste, geplande stadsuitbreiding** van omstreeks 1245. Rond datzelfde moment wordt het klooster van de minderbroeders overgebracht naar een ruim, langwerpig terrein dat nu grosso modo overeenkomt met het Koningin Astridpark.

We nemen de Zwarteleertouwersstraat en vervolgens de Peerdenstraat.

Samen met de Meebrug moest de Peerdenbrug de pas verkavelde wijk rond de Leertouwersstraten en de Braambergstraat gemakkelijk bereikbaar maken. Het trapje naast de brug is een zeldzame, authentieke getuige van de zogenaamde '**schepjes**'. Dergelijke watertrappen werden gebruikt om goederen te laden en te lossen, maar dienden uiteraard ook simpelweg om water te halen.

De Groenerei is waarschijnlijk wel één van de mooiste plekjes die Brugge rijk is. Het biedt een gevarieerd maar typisch Brugs uitzicht met oude bruggetjes, de verhoogde kaaimuren en de historische gebouwen omgeven door natuur.

Onze eindhalte, de Burg bereiken we via de Ridderstraat, de Twijn-, Philipstock- en Burgstraat. De Ridderstraat was en is -samen met de Sint-Jansstraat- een van de **voornaamste residentiële buurten van de binnenstad**. Al in de twaalfde eeuw stonden hier de eerste stenen huizen, terwijl het gros van de Brugse huizen toen eerder veredelde hutten waren. De gefortuneerden hebben vaak de neiging hun rijkdom ten toon te spreiden.

De huizen in deze straten werden bijgevolg geregeld aangepast aan de heersende architecturale ten-

..... Ridderstr. - Twijnstr. - Philipstockstr. - Burgstr. - Burg

densen en modes. Achter de strenge gepleisterde gevels van deze herenhuizen zitten vaak nog (heel) oude volumes. Het scherpe dak van **Twijnstraat 6** kan dat als het ware illustreren. Het gebouw toont zich 18de-eeuws, maar dat is slechts façade! Zeker de kelder stamt nog uit de 13de eeuw.

De scherpe dakconstructie is jonger, maar gaat toch ook terug op de 15de-16de eeuw.

De start van Brugge, de oudste kern van de stad, is ons eindpunt. Het **Burgplein** is steeds het administratief en bestuurlijk hart van de stad gebleven. Het verhaal van de trotse stede leest men hier van de gebouwen af. Elke periode, elke bouwstijl is vertegenwoordigd. Het plein is historisch gegroeid, maar toch voelt men een zeker gemis.

Het gat van de gesloopte Sint-Donaaskathedraal is twee eeuwen later nog tastbaar, ondanks hoopvol groen.

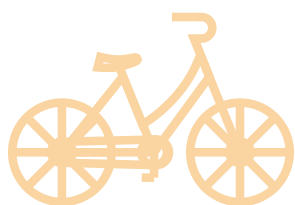
BRUGGE, SKYLINE EN HINTERLAND

FIETSEND VERKEN JE DE LANDELIJKE, OOSTELIJKE RAND
VAN BRUGGE.

VIA STRAATJES EN KRONKELENDE WEGELS RIJDEN WE VAN
DORPSKERN TOT DORPSKERN DOORHEEN EEN LAPPENDEKEN
VAN POLDERS, GRACHTEN, BOSSEN EN WEIDEN.

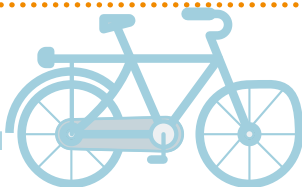
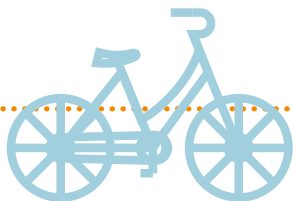
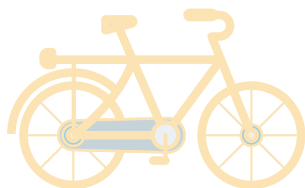
WE HOUDEN HALT OP PLEKKEN MET EEN BIJZONDER VERHAAL
EN STAAN STIL BIJ HET EEUWENLANGE GRONDBEHEER VAN
BIJVOORBEELD HET MALEVELD OF DE GEMENE WEIDEN.

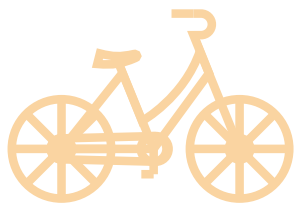
DEZE TOCHT KATAPULTEERT JE OOK NAAR HET VERLEDEN.
OP SOMMIGE PLAATSEN WAAN JE JE ZO IN DE MIDDELEEUWEN,
MET AAN DE HORIZON DE PRIEMENDE TORENS VAN DE TROTSE,
KRACHTIGE STAD BRUGGE. EINDIGEN DOEN WE IN SCHOON-
HEID AAN HET PITTORISKE DORPSPLEIN VAN VER-ASSEBROEK.

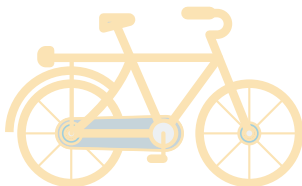
Start: Sasplein, thv bistro du Phare

- fietsknooppunt of fkp 23 (thv Sasplein 2)
- richting fkp 50 -
- richting fkp 97 -
- SINT-NIKLAASKERK -
- richting fkp 97 -
- richting fkp 10 -
- richting fkp 34 -
- richting fkp 6 -
- richting fkp 71 tot brugje -
- WANDELPAD langs vesten -
- WANDELPAD naar Damse Vaart -
- links over brugje naar Polderstraat -
- rechts Polderstraat richting fkp 12 -
- links Gemeneweide-Noord - fkp 18 -
- richting fkp 61 -
- links Nieuwenhove -
- rechts Spijkerswegel -
- rechts Spijkerdreef -

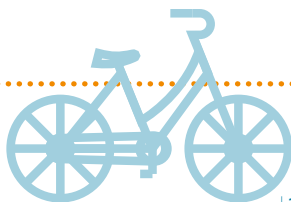
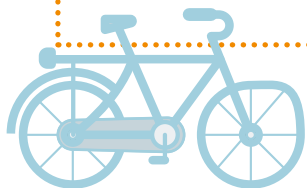

- links Aardenburgseweg -
- rechts Pijpeweg -
- links Brierversweg -
- MALEVELD -
- Brierversweg -
- fkp 52 -
- richting fkp 75 -
- richting fkp 75 -
- rechtdoor voorbij fkp 75 -
- eerste pad rechts richting Ryckevelde -
- Lorreinendreef -
- links eerste onverharde weg -
- links Astridlaan -
- rechts Kerkdreef -
- rechts Pastoor Verhaegheplein -

Einde: O.L.-Vrouwkerk van Ver-Assebroek
Ca. 30 km

Achter ons ligt de **Langerei**, eeuwenlang dé slagader van Brugge. Misschien zie je het ook, maar de Langerei maakt hier op het einde een merkwaardige bocht. Voor de 12de eeuw liep deze reie immers recht door, zo ongeveer ter hoogte van de pakhuizen en dan aansluitend op de Koolkerkse Steenweg. Die weg heette lang de Oude Sluysche Vaart, verwijzend naar deze verbinding met Sluis en het Zwin.

Pas in de 19de eeuw heeft men de vaart gedempt en de steenweg er boven aangelegd. De huidige loop van het einde van de Langerei werd gegraven rond 1180,

toen men via een kanaal aansluiting zocht bij het Zwin dat bij Letterwerf werd afgedamd. De woonplaats heette sindsdien Damme

De omgeving van het Sasplein wordt nu nog **Damse Poort** genoemd naar de middeleeuwse stadspoort, maar eigenlijk waren er hier drie poorten met name de Sint-Niklaaspoort (richting Koolkerke), de Sint-Lenaardspoort (richting Dudzele) en de Spei- of Dampoort. Enkel van de middelste poort is een deel bewaard gebleven. Let maar eens op de gebogen achtergevel van de bistro du Phare. Daar ontwaart je nog een deel van de middeleeuwse stadspoort.

...richting fkp 50 - richting fkp 97...

Het huidige beeld van de omgeving wordt in grote mate bepaald door de haveninfrastructuur die hier sinds de 17de eeuw ontstaat. Vanaf 1665 werd hier de Handelkom gegraven en in de 18de eeuw volgde de bouw van de verschillende **pakhuizen**. Het langgerekt L-vormig gebouw aan de overkant van du Phare is het laatste restant van die fameuze pakhuizen. Het zijn de oudst bewaard gebleven maritieme pakhuizen van ons land.

Maar laten we vertrekken, richting Koolkerke.

We steken de drukke ringweg over en volgen de **Noorweegse Kaai**, in feite het 19de-eeuwse Dammekanaal, maar aan deze zijde anders genoemd naar twee oude en intussen verdwenen herbergen, het Klein Noorwegen en Groot Noorwegen.

Een paar kilometer verder volgen we de richtingaanwijzing 'Fort van Beieren' en slaan we Gemeneweidestraat in. Wat verder zien we de **18de-eeuwse hoeves** van de familie Wentein. Zij baten de bekende Brugse koetsen uit. Op de omliggende weiden staan dan ook tal van paarden gestald.

We rijden de Kasteeldreef in en houden even halt achter het zware hek. We bevinden ons nu op het plein voor het verdwenen kasteel '**fort de Bavière**'.

Getroffen door oorlogsschade werd het neoklassiek kasteeltje in 1956 gesloopt. Enkel de ijskelder en de grote ommuurde moestuin bleven bewaard. Nu vormt het domein een natuurreservaat samen met het achterliggend fort.

We fietsen verder langs de resten van de moestuinmuur, voorbij de Hoverniersstraat, zo via de Fortstraat naar de Smallestraat. Dit straatje was vroeger de kern van het dorp Koolkerke. Er stonden inderdaad nog enkele dorpswoningen langs de vroegere Sluise Vaart en verder veel hoeves her en der in het landschap, maar dat was het. Het centrum en baken van de parochie was en is nog steeds de **Sint-Niklaaskerk**. De grote hallekerk is naar het oosten georiënteerd zodat de toegang zich midden op het kerkhof bevindt. Recht tegenover het kerkportaal vinden we de grootste woonst van het dorp, de **19de-eeuwse pastoriewoning**. Het **kerkhof** heeft een typische aanleg met kerkhofmuur en zelfs leilindes. Opvallend is het groot aantal impressionante grafmonumenten. Meestal behoren ze toe aan de adellijke families die hier hun kastelen hadden, hun tweede verblijf zeg maar. Hun hoofdverblijfplaats lag immers in Brugge, in de stad. Maar waarom liggen deze voor-aanstaanden juist hier begraven, ver van de stad, op een dorpskerk-

hof? De reden moeten we zoeken in een veranderde grafwetgeving. Begraven worden in kerken of op kerkhoven in steden werd vanaf het einde van de 18de eeuw verboden. Bestaande graven werden vaak geruimd en in sommige gevallen overgebracht naar een nieuwe begraafplaats buiten de stad. In Brugge was dat de Centrale Begraafplaats in Assebroek. De adel (en zij die er op wilden lijken) hielden aan traditie en wilden zo dicht mogelijk bij een kerk begraven worden en dan liever op een dorpskerkhof dan de eerder neutrale centrale begraafplaatsen. Neem zeker ook even een kijkje in de kerk.

We keren terug naar de Smallestraat. De hongerigen en dorstigen onder ons kunnen nog snel bij de kruidenier op nr. 5 voorraad inslaan.

Na een kort stukje Fortstraat, slaan we links de Damse Wegel in om vervolgens rechts op een echte wegel uit te komen. Dit pad leidt naar het fameuze **Fort van Beieren**, één van de best bewaarde aarden versterkingen uit de 18de eeuw.

...richting fkp 10 - richting fkp 34...

Deze stervormige versterking werd, samen met een hele batterij andere forten en de versterking van Brugge, opgericht door de Fransen en Spanjaarden in het kader van de Spaanse Successieoorlogen. Engelsen, Oostenrijk en de Noordelijke Nederlanden wilden immers de Spaanse Nederlanden veroveren en als buffer inzetten tegen de expansiezucht van Lodewijk XIV. De aarden vesting werd in 1703 letterlijk en figuurlijk opgeworpen, zonder vaste gebouwen; soldaten bivakeerden er in tenten en barakken. De naam van het fort verwijst naar de toenmalige landvoogd, Maximiliaan

van Beieren. Het fort van Beieren heeft een vierkant, centraal plein. Errond ligt een aarden omwalling met vier bastions en daar omheen een gracht met een ravelijn, en ten slotte een tweede aarden omwalling en een buitengracht. Het fort is amper 50 jaar gebruikt en werd nooit belegerd. In de 19de eeuw werd het opgenomen in de tuin van het kasteel de Bavière aan de Kasteeldreef. Toen het kasteel na de oorlog verdween, geraakte de kasteeltuon en dus ook het fort in verval. Meer zelfs, het fort werd een tijd lang als gemeentelijke stortplaats gebruikt.

In 1998 kocht de provincie West-Vlaanderen het fort en stelde het als recreatief provinciedomein open voor het publiek. In 2012-2013 werd het noordelijke bastion heraangelegd. Op basis van de bewaarde toestand, bouwhistorisch onderzoek en archeologische bewijzen werd toen één vierde van het fort in zijn oorspronkelijke vorm hersteld. De rest van het fort blijft onaangeroerd als wandel- en natuurgebied.

We keren terug op onze passen en fietsen verder richting Noorweegse Kaai. Let wel op, het parcours tussen de polders is mooi, maar vol bochten en grachten!

Aan de Noorweegse Kaai merken we dat de Canadese populieren op hoge dijken staan. Het water van de Damse vaart ligt duidelijk hoger dan de omringende polders. Tussen weides en het struikgewas merk je misschien wel de vele grachten en plassen die deze polders nog steeds ontwateren. Als we de Damse vaart met de bomen wegdenken dan zou de tijdsreiziger uit de 18de eeuw vandaag nog enigszins zijn streek herkennen.

Maar, hoe moeten we de omgeving dan wel inbeelden? In elk geval anders. Het kanaal naar Damme

had aan weerszijden jaagpaden of trekpaden die werden afgeboord door hagen, heesters en geknotte bomen. Het huidige uitzicht dankt de vaart aan Napoleon. De oude vaart werd toen tussen 1810 en 1824 gemoderniseerd en verbreed. Het maakte deel uit van een groter project, met name de verbinding te water tussen Noord-Frankrijk en Sluis.

We fietsen verder tot Damme. Het eerste **huis 'Polderoord'** aan deze zijde werd juist na de Tweede Wereldoorlog gebouwd door kunstsmid Frans Wiro van Hinsberg. In 1959-1960 had hij het 15de-eeuwse torenuurwerk van het Damse stadshuis gerestaureerd. Vandaar ook het klokkenspel boven de ingang van de smidse. Let ook op het astrolabisch (of astronomisch) uurwerk bovenaan, misschien onvoltooid, maar toch het enige exemplaar op Belgisch grondgebied.

Iets verder staat de **Schellemolen**, nu een stenen windmolen uit 1867, maar eeuwenlang de banmolen van de Vlaamse graaf en later van de stad Damme.

In vroegere tijden was men verplicht hier zijn graan te malen. Automatisch werd toen 10% belasting (!) afgehouden. Men zou er nostalgisch van worden.

...richting fkp 34...

Damme

In de 12de eeuw kreeg Brugge dankzij enkele overstromingen weer een diepe en brede geul als verbinding met de Noordzee. Aan het Zwin ontstond toen de haven van Letterswerve. Stroomopwaarts, op de plaats waar de geul onbevaarbaar werd voor grote zeeschepen liet Filips van de Elzas een dam optrekken. Daar konden de goederen overgeladen worden en zo op het Reiekanaal richting Brugge worden gestuurd. Het stadje kende haar grootste bloei eind 13de eeuw toen ook de Lieve (verbinding met Gent) werd gegraven. Door verdere verzanding verloor het zijn rol aan Sluis. Het huwelijk tussen Karel de Stoute en Margaretha van York werd in 1468 hier voltrokken. Van 1464-1467 werd een nieuw stadhuis gebouwd. Ook het voorname huis De Grote Sterre dateert van die tijd. De bevolking nam nog toe, hoewel de economische activiteit stagneerde. Amper 100 jaar later was Damme vervallen tot een stadje met amper inwoners. Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) werd Damme tot een vestingstad uitgebouwd als Spaansgezinde tegenhanger van de vesting Sluis die in Staatse handen was. De vesting had een typisch stervormig grondplan gevormd door 7 bastions. Het was een belangrijke verdedigingsplaats met garnizoen tot de 19e eeuw.

...richting fkp 34 - richting fkp 6 - richting fkp 71 tot brugje - wandelpad langs vesten - wandelpad naar Damse Vaart en Polderstraat - richting fkp 12 ...

Aan de Sint-Christoffelhoeve steken we de vaart over om direct links, langsheen het Snoephuisje, onze tocht verder te zetten. Aan de Slekstraat slaan we in en volgen de Rabattestraat. Die twee straatnamen zijn niet onschuldig. Beiden verwijzen ze naar de vroegere sluis, de **Sleckeput** of de Sluis van het Zwin, uit de 17de eeuw of ouder. De bakstenen sporen kan je met goede wil nog ontwaren achteraan de bijenweide, tussen de bijenkorven en de wilgen.

Wat verder langs de straat, net over het Zuidervaartje, stappen we van onze stalen rossen en begeleiden

we onze trouwe tweewieler op het wandelpad langs de stervormige versterking van Damme, opgeworpen door de Fransen in het begin van de 18de eeuw. We laten Damme rechts liggen tot aan de autoweg. Hier steken we de 19de-eeuwse brug over richting Zuidervaartjepad. Tussen de statige populieren volgen, we het pad tot aan de houten brug. Hier verlaten we de historische stad Damme via de Polderstraat. Let wat verder op de **boomgaard** met hoogstammige fruitbomen. Tot het eind van de 19de eeuw waren deze boomgaarden her en der over de polders verspreid en maakten deel uit van het vertrouwde landschap.

... rinchting fkp 12 - Gemeneweideweg-Noord - links Aardenburgseweg - Nieuwenhove - Spijkerswegel ...

Ter hoogte van de Blauwezaalhoek ligt rechts van ons opnieuw het Zuidervaartje. We trappen echter door en slaan veel verder links af naar de Gemeneweideweg-Noord. Deze weg is een voortzetting van de eerdere Gemeneweidestraat bij het Fort van Beieren. Deze weg liep zoals de naam ook aangeeft van Koolkerke naar de Gemene Weiden van Assebroek. Later op onze tocht daarover meer...

Op de kruising met de Aardenburgseweg slaan we links in. We fiet- sen voorbij het bosje van **Rooigem** (rechts), de 18de-eeuwse zomerresidentie van de Brugse bisschoppen

waar ook de nabije Bisschopsdreef haar naam aan dankt. Enkele honderden meters verder slaan we links af, de **Nieuwenhove** in. De straat- en plaatsnaam wijst naar het vroegere kasteel van de familie Nieuwenhove. Jan van Nieuwenhove is ons bekend als eigenaar van de Casselberg in de Brugse Hoogstraat in de 15de eeuw.

Op de overgang met de Spijkerswegel staat de **Mariakapel 'Roos Lamotens'**, een eerder volkse, neogotische kapel opgericht door Roos Lamote in 1882. Iets verder vinden we een kleiner voorbeeld van volksdevotie in de vorm van een veldkapelletje.

...Spijkerswegel - rechts Spijkersdreef - links Aardenburgseweg - rechts Pijpeweg - links Brieversweg - Maleveld...

De dreef en de wegel ontlelen hun naam aan het **kasteel 'De Spijker'**. De site gaat terug op een vroeg middeleeuwse nederzetting met graanschuur of 'Spica(rium)'. Op het einde van de 14de eeuw wordt het voor het eerst vermeld als manoir of landgoed. Volgens kaarten heeft het kasteeldomein minstens sinds de 17de eeuw een typische omwalling met opperhof (met kasteel) en neerhof (hoevegebouwen).

Het huidige kasteel domineert de omgeving door haar hogere ligging. Het landhuis in neorenaissance werd tussen 1870 en 1873 gebouwd door de burgemeester van Sint-Kruis, Jules-François de Bie de Westvoorde. Provinciaal architect Pierre Buyck werd aangesproken om het buitenverblijf te ontwerpen. Hun hoofdverblijfplaats, een 18de-eeuws stadspaleis, lag immers in de Langestraat 21. Naast het kas-

teel bestaat de site nog uit hoevegebouwen en een jachthuis, het geheel omringd door een prachtige tuin in Engelse landschapstijl.

Vervolgens volgen we de Spijkersdreef. Aan de Aardenburgseweg slaan we links af en rijden we verder de Pijpeweg in. Deze vreemde naam verwijst niet naar rookwaar, maar naar het tracé van een **ondergrondse leiding**. In 1269 werd een loden buis van meer dan 4 km aangelegd tussen de **vijver** van Male (vijver achter het huidige hotel Lodewijk van Male) en de stad Damesme. Het moest de stedelingen van drinkbaar water verzekeren en dat deed het tot de 17 eeuw.

Op het kruispunt met de Brieversweg slaan we links af, richting Maleveld. Ter hoogte van het voetbalveld 'Jong Male' zien we het uitgestrekte **Maleveld** liggen.

...Maleveld...

Het gebied van ongeveer 100 ha, ligt tussen de bossen van het grafelijke slot van Male en het landelijke dorpje Vivenkapelle. In het oosten en westen wordt het veld nogal sterk afgebakend en zelfs opgeslorpt door de verkavelingen van Male en Sijsele. Dit open veld is een restant van de uitgestrekte heidegebieden die zich van oost tot zuid rond Brugge uitstrekten. Sinds de middeleeuwen werd de schrale grond van het Maleveld met haar typische heidevegetatie gebruikt als gemeenschappelijke of 'gemeene' weide. De inwoners van Male mochten immers – onder de bescherming van de Vlaamse graaf – de gronden van het Maleveld gebruiken voor het weiden van vee en voor het turfsteken. Eeuwenlang hebben de bewoners van Male hun rechten op deze gemene grond ver-

dedigd, maar met de afschaffing van de heerlijkheid Male (na de Franse Revolutie) werd het beheer van de gronden overgedragen aan de gemeente Sint-Kruis.

In 1868 wordt het grote veld verkaveld voor akkerbouw en weiden, en werden ook een aantal kaarsrechte ontginningsdreden door het veld aangelegd. Rond dezelfde periode deed een deel van het veld ook dienst als militair oefenterrein. In beide wereldoorlogen kent dit een verlengstuk door de aanleg van een vliegveld door de bezetter.

Het Maleveld is sinds de fusie stadsbezit en wordt nog steeds gebruikt door afstammelingen van de vroegere rechthebbende gebruikers. De perceeltjes worden verpacht en meestal als akker of weide gebruikt.

Het eeuwenoude 'grasrecht' werd pas in het begin van de 18de eeuw op papier gezet. Volgens de bepalingen mochten arme gezinnen van Male hun koeien of kalveren op de gemene weide laten grazen. Dat recht was enkel voorbehouden aan inwoners van Male die daar minstens drie jaar verbleven. Ander vee zoals geiten, schapen en varkens waren er niet toegelaten omwille van de schade die ze aanbrachten. Schade moest sowieso door de gebruiker worden vergoed. Dat men zich richtte op de armere inwoners, blijkt uit het feit dat de gebruikers geen paard mochten bezitten.

..MALEVELD - Brieversweg - fkp 52 - richting fkp 75 ...

We keren terug op onze passen, richting Brieversweg en slaan links de Lodewijk van Malestraat in, genoemd naar de 24ste en bekendste graaf van Vlaanderen. Tussen de verkavelingen door verwijzen nog enkele loonwerkershuisjes naar het arme, 19de-eeuwse boerenleven, zoals Lodewijk van Malestraat 66 en 54. Vanaf de kasseien komen we als het ware in een andere wereld terecht. Het uitzicht wordt er bekoorlijker, niet enkel door de wegbedekking, maar zeker door het groen van de hagen, struiken en bomen die de straat omzomen.

We bevinden ons in het **beschermde dorpsgezicht van Male**. Het mooiste punt bereiken we aan het **pelderijn** van Male. Dit gehucht van Sint-Kruis gaat terug op een middeleeuwse heerlijkheid of een gebied van een (adellijke) heer met eigen rechten. De naam kan wijzen naar 'mallum', een afgebakende plek waar recht wordt gesproken, of naar het Germaanse Malhof, een laaggelegen plek. Male is uiteraard het meest gekend om zijn middeleeuws slot, lange tijd een grafelijke residentie, maar daarnaast had het dorp zijn eigen schepenhuis met gevang, een galg en een schandpaal.

De houten paal stond sinds de 16de eeuw aan het schepenhuis op de zichtbare driesprong van de weg

naar Antwerpen, die naar Damme en deze naar Ryckvelde. In de 18de eeuw werd ze vervangen door de huidige, bijna zuiver architecturale obelisk, waar nog tot het midden van de 18de eeuw mensen te schande werden geplaatst.

Het 16de-eeuwse gebouw er achter is het **Maalse schepenhuis**. Verder in de Pelderijnstraat liggen 19de-eeuwse **huisjes van loonarbeiders en kleine hoevetjes**. Let ook op de **arduinen mijlpaal** langs de weg die nog getuigt van de oorspronkelijke, eeuwenoude bedding van de hoofdweg richting Antwerpen, voor de komst van de N9.

Op het einde van de straat houden we even halt voor de bakstenen toegangspoort tot het **slot van Male**. Het eigenlijke waterkasteel kunnen we niet zien, maar eeuwenlang speelde het slot een belangrijke rol in Male en bij uitbreiding Brugge. Misschien maakte de kasteelsite deel uit van de verdedigingslinie tegen de Noormannen in de 9de eeuw, in elk geval is er sprake van een kasteel vanaf de 12de eeuw, mogelijk als jachtresidentie van de grafelijke familie. Het grafelijk kasteel werd gedurende de 14de en 15de eeuw verbouwd en uitgebreid door de graven, maar ook herhaaldelijk belegerd en verwoest.

Onder de Bourgondische hertogen raakt het kasteel in verval tot het in de 16de eeuw aan de Spaanse edelman Juan Lopez Gallo werd verkocht. Deze raadsman van koning Filips II liet het kasteel herstellen en wist Male te verheffen tot baronie met kenmerkend schepenhuis, pelderijn enzovoort.

In de 18de eeuw wordt het kasteel naar de toenmalige mode verbouwd door de familie Claesman, die hun stadspaleis hadden in het huidige

Conservatorium van Brugge.

Na ettelijke eigenaarswissels was het kasteel na de oorlog opnieuw in verval. Vanaf de jaren 1950 maken de zusters augustinessen der abdij van Sint-Trudo er hun abdij van. De 15-16de-eeuwse slottoren en een 17de-eeuwse vleugel werden toen uitgebreid met een nieuw gebouwde ridderzaal, een gastenverblijf en een abdijkerk. Sinds 2011 is het kasteel opnieuw in privéhanden.

Oorspronkelijk was het pelderijn een eikenstam, voorzien van een zonnewijzer om begin en einde van de straf aan te geven. De beschuldigde werd, meestal tijdens de middaguren, op het drukste moment van de dag, met een ijzeren halsband aan de schandpaal vastgemaakt. Dit om de voorbijgangers tot goede zeden aan te manen. Na de Franse Revolutie verloor Male haar heerlijk statuut en werd het dorp bij Sint-Kruis ingelijfd. Ook het pelderijn verloor zijn functie. Wellicht werden toen ook de wapens van de heerlijkheid weggekap. In de 19de eeuw versierden de bewoners de paal tijdens de kermisdagen met tabaksplanten om een goede tabaksoogst af te dwingen. Vanaf 1874 kende het pelderijn een moeilijke periode. De constructie werd afgebroken en weer opgebouwd en meerdere keren verplaatst tot het sinds 1986 zijn oorspronkelijke plaats terug kreeg.

...Male - richting fkp 75 - rechtdoor voorbij fkp 75, eerste pad rechts richting Ryckvelde - Lorreinendreef...

Maar goed, we vertrekken weer, op naar Ryckvelde via de kasteeldreef of de Holleweg.

Binnen het Brugse Ommeland is **Ryckvelde** één van de meest waardevolle natuur- en recreatiegebieden. Het domein is ongeveer 180 ha groot en strekt zich uit over Assebroek, Sint-Kruis, Sijsele en Oedelem. Het bevat voornamelijk naaldbomen, knotwilgenrijen, goed bewaarde lanen en omwalde hoeves. Een vijfde is militair domein, de rest staat onder toezicht van het Agentschap Natuur en Bos. In de vroege middeleeuwen was het een loofbos met eiken, berken en beuken. Later degradeerde het gebied deels tot heide. Sinds de 18de eeuw staan op de arme zandgrond vooral uitheemse naaldbomen.

Het oude Ryckveldekasteel uit de 16de eeuw met haar 17de-eeuwse boerderij werd in 1907 aangevuld met een nieuw **neogotisch kasteel** van de familie Gillès de Pélichy. Men zou verwachten dat het domein daarom Ryckvelde heet, maar niets is minder waar. De naam zou afkomstig zijn van het Middelnederlandse Rycke, dat rug betekent en verwijst naar de zandrug waarom het domein deels gelegen is.

Het huidige naaldbos wil men geleidelijk aan door een gericht bosbeheer omvormen tot een rijker en meer divers bos met streekeigen soorten als zomereik, beuk, lijsterbes, berk enzovoort. Vergelijkbare inspanningen werpen hun vruchten reeds af op de **Schobbejakshoogte**.

Dit natuurreservaat ligt wat verder rechts van de kasteeldreef, langs het fietspad dat zelf op de oude bedding ligt van de spoorlijn Brugge-Maldegem. De naam verwijst naar de schobbejakken, schooiers of boeven, een soort boskanTERS, die hier op de hoogtes samenkwamen. Samen met 'Wit Zand' (aan andere zijde van kasteeldreef) vormt de hoogte een overblijfsel van een grotendeels verdwenen heide- en stuifzandgebied. Om dit de schrale graasgrond en heide optimaal te bewaren wordt het reservaat begraasd door schapen, geiten en pony's. De diversiteit aan grassen, kruiden en heide trekt dan weer een rijkdom aan insectensoorten aan.

Wat verder komen we aan een parking met schuin erover een weide. Hier op de kruising van de Lowei-destraat met de Lorreinendreef staat tussen het groene gras een **paalsteen** uit 1748. Op de vier zij-

...Lorreinendreef - links eerste onverharde weg...

den is een wapenschild gekapt. Aan de noordzijde (richting Sint-Kruis) en westzijde (richting Assebroek) staat het wapen van Sijsele met het jaartal 1696 en onderaan respectievelijk het opschrift "*SISSELE*" en "*SISSELE / ASSEBROECK*". Aan de oost- en zuidzijde het wapen van Oedelem met resp. het jaartal 1683 en 1748 en het opschrift "*OEDELEM*".

We volgen het zachte pad dat in het verlengde ligt van de Rijkveldestraat en komen in een deel van de **Loweiden** (Oedelem/Beernem) terecht. Samen met de **Gemeene Weiden** (onder de Michel Van Hammestraat in Assebroek/Brugge) vormen ze een bijzonder stukje cultuurlandschap, een permanent historisch grasland met waardevolle flora. Deze gemene weiden hebben hun middeleeuws statuut tot op vandaag weten te behouden.

De oudste bronnen gaan terug tot 1327, maar pas in een oorkonde uit 1475 wordt verduidelijkt dat de aanborgers sedert onheuglijke tijden dit veld "in 't ghemeene en onverdeelt" bezitten en voor hun eigen doeleinden gebruiken.

Vanaf de 18de eeuw worden de weiden extensiever ontgonnen door de aanleg van geometrische percelen en wegels.

Met de afschaffing van de meeste oude gebruiken na de Franse revolutie, komt ook de eigendomsstructuur en het beheer van de weiden in het gedrang. Tussen 1863 en 1881 weet de gemeente de gronden zelfs te confisqueren, maar uiteindelijk wordt het gemeentebestuur juridisch gedwongen om de oude situatie te herstellen. De aanborgers wisten hun rechten hersteld.

...Lorreinendreef - links eerste onverharde weg...

Door aangeborenschap kon men rechten op de gemene gebieden verwerven. De gerechtigde moest zich dan vergezeld van twee getuigen laten inschrijven in het hoofdboek bij de pastoor van Assebroek. Door huwelijk kon een man ook gerechtigd worden op een stuk grond van zijn vrouw, maar na haar overlijden verloor hij het recht. Tegen betaling van een schatgeld konden de aanborgers enkel koeien en paarden gedurende een korte periode laten grazen op de weide. Vandaag zijn er nog zo'n 1.000 aanborgers. Slechts enkelen ervan zitten nog in de landbouw. De meeste gronden worden dan ook verpacht. Het bestuur van de weiden komt toe aan de hoofdmannen, die om de drie jaar worden verkozen. De functie van de pastoor is nu vervangen door de notaris en ook de verkiezingen van de hoofdmannen is nu eerder folkloristisch dan vanuit economische noodzaak. Zoals de traditie bepaalt mogen enkel getrouwde mannen zich kandidaat stellen voor het hoofdmanschap.

We fietsen verder op het pad tussen de velden. Iets verder, verscholen achter het groen en afgebakend door een houten sculptuur, ligt aan de rechterzijde de **site Engelendale**. Deze vroegere boerderij verbergt nog elementen van het roemrijke, maar vergeten klooster van Engelendale. De kloostergemeenschap werd in 1284 gesticht op gronden van de heer van Arsbroek. Heymesoete en Sibylla van Damme, Margariete van Ghendt en Christyne van Ypre, waren er de eerste zusters. In 1291 traden ze toe tot de orde van de Dominicanen.

Door de vele giften van de Vlaamse graven en hun entourage groeit de faam en rijkdom van het Engelendaleklooster. Een aantal edelen, zoals

de heren van Gistel, verkozen het hoogkoor van de kloosterkerk als laatste rustplaats. Aan de voorspoed kwam een einde door een reeks overvallen en plunderingen in de woelige 16de eeuw. Uiteindelijk verkozen de zusters, zoals zovele andere religieuze gemeenschappen, zich terug te trekken binnen de beschermde stadsmuren van Brugge. Het klooster kende nog twee eeuwen een vervolg in de Jakobinessenstraat.

Het slotklooster moest definitief sluiten door een edict van Jozef II, maar werd in de 19de eeuw heropgericht in de Vlamingdam, waar het nu voortleeft in het woonzorgcentrum Engelendale.

...onverharde weg - links Astridlaan - rechts Kerkdreef...

Op de Astridlaan gekomen fietsen we richting Oedelem. Aan de Assebroekse Meersen slaan we de Kerkdreef in en rijden we tot het kerkhof van Ver-Assebroek.

Links van ons liggen de uitgestrekte **Assebroekse Meersen**. Het natuurgebied is bijna 80 ha groot. Het bestaat uit laaggelegen, moerassige weides en hooilanden, omzoomd door knotwilgen en populieren. Het ligt vlakbij het dorpje Ver-Assebroek, dat op een hogere zandrug is gelegen. De Assebroekse Meersen vormen samen met de Gemene Weiden, de Chartreuzemeersen, de Bergskens, de Steenbrugse bosjes en het Beverhoutsveld een groot

natuurgebied van wel 420 ha. Het natuurlandschap strekt zich uit op de grondgebieden van Brugge, Beernem (Oedelem) en Oostkamp.

In de middeleeuwen maakten grote delen van de meersen deel uit van het leenhof van Assebroek. De gemeentenaam komt etymologische van Ors-broek of paardenmoeras. Een drassig gebied waar paarden werden gehouden, waarschijnlijk paarden van en voor de machtige leenheren in de middeleeuwen. In de meersen liggen de fameuze **Assebroekse cirkels**, een mysterieuze structuur van vier concentrische cirkels over een oppervlakte van 6 ha. De archeologische site is echter

...Kerkdreef - rechts Pastoor Verhaegheplein...

enkel vanuit de lucht goed waar te nemen. Een onderzoek uit 2009 kon het aarden monument in verband brengen met de historische kerk van Ver-Assebroek die al in 1187 hier boven het landschap priemde. Historisch onderzoek leverde sterke aanwijzingen dat het beschermd monument te identificeren is met het kasteel van Assebroek, één van de vier leenhoven van Assebroek.

De oprichting van het hof van Assebroek moet gezien worden binnen de context van de organisatie en het beheer van veeninkomsten, vermoedelijk in de omgeving van Sijsele en Assebroek. Het kasteel werd gebouwd in de 13de eeuw, bewoond in de 14de eeuw en verlaten in de 15de eeuw. De wallen werden

in de 19de en 20ste eeuw genivelleerd. De structuur is het relict van een unieke en indrukwekkende waterburcht uit de late middeleeuwen. Om de ecologische waarde van de Assebroekse Meersen te behouden en te herstellen startte het Agentschap voor Natuur en Bos met een aankoopproject. Ze zorgen voor het knotten van de wilgen, het maaien van de dreven en het herstel van het graslandbeheer. Het is ook de bedoeling om het waterpeil te verhogen zodat de onherroepelijke verdroging van het veen wordt tegengegaan. De aangekochte percelen worden beheerd in samenwerking met de plaatselijke landbouwers. Ze gebruiken de weiden hooilandpercelen via een gratis gebruiksovereenkomst.

Onze eindhalte is het sinds 1978 (jaar van het dorp!) **beschermde dorpsgezicht van Ver-Assebroek**, het Pastoor Verhaegheplein.

Rond 1200 stond er al een eerste bedehuis, waarschijnlijk opgericht door de heren van Assebroek. Die vroege kapel of kerk, toegewijd aan Maria Magdalena, zou op het eind van de 16de eeuw zijn vernield en pas rond 1620 terug opgebouwd worden. In volle contrareformatie werd hier de verering van Onze-Lieve-Vrouw gestimuleerd. Vanaf 1720 groeide de kerk uit tot een waar **be-devaartoord** door toedoen van pastoor Petrus Verhaeghe (1692-1737). Hij schonk een marmeren 'miraculeus' Mariabeeldje aan de kerk, dat hij zelf van een begijn in Diksmuide had gekregen. In 1746 werd de kerk door bisschop De Castillion opnieuw ingewijd en opgedragen aan Onze-Lieve-Vrouw-Onbevleete-Ontvangen en dit meer dan honderd jaar vóór het dogma. Tijdens de Franse Bezetting werd het kerkje beschadigd en een tijd lang gesloten tot het vanaf 1803 de hoofdkerk van alle Assebroekse parochies werd.

De voormalige eigendommen van de heren van Assebroek waren intussen in handen gekomen van de bankiersfamilie Dujardin en vervolgens de familie Jooris-Eggermont. Op het **kerkhof** zijn hun beider grafmonumenten nog te zien.

Diplomaat Jooris-Eggermont wou Ver-Assebroek meer allure geven. De kerk werd in 1887-1888 uitgebreid en verbouwd, een dorpsplein werd aangelegd en een schooltje opgericht. Nog later, kwam er ook een **neogotische pastorie** bij.

Bijzonder is zeker het landelijke kerkhof, dat via het zuidelijk hekken te bezoeken is. Een weg leidt er naar de Calvarieberg boven het familiegraf van de bankiers Dujardin. De bijzondere Mariaverering is ook merkbaar in de ommegang langs het historische gedeelte van het kerkhof. De ommegang, waarvan zeker al sprake is in de 18de eeuw, bestaat uit tien neogotische kapellen met afbeelding van gebeurtenissen uit het leven van Maria, ontworpen door architect Louis Charels (Brugge), dezelfde architect als de pastorie van Ver-Assebroek. In de kerk zelf kan men het marmeren Mariabeeld aanschouwen waar naar verluidt een groot aantal wonderbaarlijke genezingen worden aan toegeschreven.

Na zoveel inspanningen en indrukken is het misschien tijd voor verpozing, verfrissing en verkoeling. Dat kan bijvoorbeeld in het **Leenhof**, ooit een hoeve van de heren van Assebroek, nu een herberg.

Gezondheid!

Deze brochure is een realisatie van de Stedelijke Dienst voor Monumentenzorg

Redactie en coördinatie

Christophe Deschaumes, consultant Bouwkundig Erfgoed,
met medewerking van Joris Nauwelaerts en Sofie Baert

Herlezing

Nicolas Bogaert (Wonen & Omgeving)

Lay-out

Linda Bonte, Dienst Communicatie & Citymarketing, Stad Brugge

Foto's

Matthias Desmet, fotograaf, dienst Communicatie en Citymarketing
fotograaf (c) Jan Dhondt,

Drukkerij

S.Print bvba, Brugge

Verantwoordelijke uitgever

Colin Beheydt, algemeen directeur Stad Brugge, Burg 12, 8000 Brugge

